

Nationaal Rapporteur Mensenhandel
en Seksueel Geweld tegen Kinderen

Brede blik op slachtofferschap

*Achtergronden van slachtoffers van seksueel geweld
tegen kinderen en seksuele uitbuiting*

seksueel geweld tegen kinderen
mens

Nationaal Rapporteur Mensenhandel en Seksueel Geweld tegen Kinderen

Suze Hageman (projectleider van deze publicatie)

Rinke de Jong

Dyonne Pennings

Colofon

Referentie: Nationaal Rapporteur Mensenhandel en Seksueel Geweld tegen Kinderen (2022). *Brede blik op slachtofferschap. Achtergronden van slachtoffers van seksueel geweld tegen kinderen en seksuele uitbuiting*. Nationaal Rapporteur.

Nationaal Rapporteur Mensenhandel en Seksueel Geweld tegen Kinderen

Postbus 20301

2500 EH Den Haag

070-3704514

www.nationaalrapporteur.nl

Grafische en digitale realisatie: Studio Kers

© Nationaal Rapporteur 2022

Wij maken gebruik van stock-fotografie, de personen getoond op foto's komen niet voor in het rapport.

Inhoud

Samenvatting	5
Gebruikte afkortingen	10
1 Inleiding	11
1.1 Waarom dit onderzoek?	12
1.1.1 Onderzoeksvraag en -opbouw	14
1.1.2 Maatschappelijke relevantie	15
1.2 Methode	15
1.3 Leeswijzer	17
2 Persoonlijke problematiek	19
2.1 Jeugdhulp	21
2.2 Geestelijke, lichamelijke gezondheid en verslavingen	23
2.3 Conclusie	25
CASUS Het verhaal van Bo (24)	27
3 Licht verstandelijke beperking	28
3.1 Aandeel slachtoffers met een licht verstandelijke beperking	31
3.2 Kenmerken van slachtoffers met een licht verstandelijke beperking	31
3.3 Conclusie	35
CASUS Het verhaal van Raisa (18)	37
4 Thuissituatie	38
4.1 Gezinssamenstelling	40
4.2 Veranderingen in de thuissituatie	43
4.3 Sociaaleconomische situatie van het huishouden	44
4.4 Persoonlijke problematiek in het gezin	46
4.5 Conclusie	48
CASUS Het verhaal van Lars (19)	49
5 School	50
5.1 Onderwijsniveau	52
5.2 Schoolverlaten	54
5.3 Conclusie	55
CASUS Het verhaal van Selim (19)	57

6	Migratieachtergrond	58
6.1	Migratieachtergrond van slachtoffers	61
6.2	Conclusie	63
7	Eerder in beeld bij de politie	65
7.1	Eerder als slachtoffer in beeld	67
7.2	Eerder als verdachte in beeld	69
7.3	Kenmerken van slachtoffers eerder in beeld bij de politie	71
7.4	Conclusie	73
CASUS	Het verhaal van Féline (18)	75
8	Aangiftebereidheid	76
8.1	Slachtoffers die wel en geen aangifte doen vergeleken	79
8.1.1	Kenmerken van het gemelde delict	79
8.1.2	Persoonlijke kenmerken	81
8.1.3	Zorg en gezondheid	82
8.1.4	Gezinskenmerken	84
8.1.5	School, werk en inkomen	84
8.2	Conclusie	84
9	Conclusie	86
	Literatuurlijst	90
	Bijlage	95
B1	Onderzoeksverantwoording	96

Samenvatting

Slachtoffers van seksueel geweld tegen kinderen en seksuele uitbuiting blijken op meerdere punten in hun achtergronden te verschillen van vergelijkbare personen in de samenleving. Bovendien spelen er bij slachtoffers vaker problemen en kwetsbaarheden nog voor hun slachtofferschap. Dit onderzoek biedt een brede blik op de complexe situaties van jonge mensen die in aanraking komen met seksueel geweld en uitbuiting.

Het onderzoek brengt persoonlijke factoren en omgevingsfactoren van slachtoffers in kaart en hoe deze afwijken van geslacht- en leeftijdsgenoten. Het verklaart niet het slachtofferschap. En toont geen causale verbanden aan tussen kenmerken van slachtoffers en hun ervaring met seksueel geweld. Kenmerken en achtergronden zijn nooit de reden dat zij slachtoffer worden. Maar deze kunnen wel bijdragen aan een situatie waarin een persoon kwetsbaarder is om seksueel geweld mee te maken. Dat inzicht is essentieel om jonge mensen beter te beschermen en slachtoffers de juiste hulp te bieden.

Veel vaker hulp voorafgaand aan slachtofferschap

Voordat zij seksueel geweld en seksuele uitbuiting meemaken kampen veel slachtoffers al met diverse problemen. Bijna één op de drie slachtoffers van seksueel geweld tegen kinderen en minderjarige slachtoffers van seksuele uitbuiting ontvangt jeugdhulp in het jaar voorafgaand aan dat slachtofferschap. Dat is respectievelijk drie en zes keer vaker dan gemiddeld. Bovendien lijken de problemen waarvoor hulp nodig is ernstig. Het gaat namelijk relatief vaak om gesloten jeugdhulp: bijna één op de drie slachtoffers van seksueel geweld tegen kinderen en zelfs bijna twee op de drie slachtoffers van seksuele uitbuiting worden gesloten geplaatst. Daarnaast hebben slachtoffers van seksuele uitbuiting, voordat ze slachtoffer worden, vaker hulp ontvangen voor geestelijke gezondheidsproblemen of verslavingen dan vergelijkbare Nederlanders. Professionals herkennen dat slachtoffers vaak al kampen met persoonlijke problemen. Ook herkennen zij dat middelengebruik een kwetsbaarheid is die met name bij slachtoffers van seksuele uitbuiting speelt.

Slachtoffers hebben vaak een licht verstandelijke beperking

Het aandeel personen met een licht verstandelijke beperking is groot onder slachtoffers van seksueel geweld tegen kinderen en seksuele uitbuiting: onder hen komt dit dertien tot achttien keer zo vaak voor als in de controlegroepen. Het slachtofferschap lijkt daarbij relatief ernstiger, want verkrachting komt onder deze slachtoffers van seksueel geweld tegen kinderen twee keer zo vaak voor als onder slachtoffers zonder een licht verstandelijke beperking. Bovendien komt herhaald slachtofferschap drie keer vaker voor bij deze slachtoffers. Daarnaast komen slachtoffers met een licht verstandelijke beperking vaker dan slachtoffers zonder zo'n beperking voor in de politiesystemen als verdachte van criminaliteit.

Minderjarigen met een licht verstandelijke beperking lijken daarnaast extra kwetsbaar. Ze kampen vaker met andere problemen. Zo verblijven ze vaak in instellingen, of zijn één of beide ouders om andere redenen afwezig in het gezin. Ook hebben de ouders vaker zelf een licht verstandelijke beperking. Bovendien ontvangen deze slachtoffers vaker jeugdhulp en verslavingshulp.

Afwijkende thuissituatie kan wijzen op kwetsbare omgeving

De thuissituatie van slachtoffers van seksueel geweld tegen kinderen en seksuele uitbuiting verschilt op meerdere punten van de thuissituatie van vergelijkbare personen in de samenleving. Minderjarige slachtoffers wonen bijvoorbeeld vaker in een jeugdinstelling of in eenoudergezinnen. Ook thuiswonende meerderjarige slachtoffers van seksuele uitbuiting komen

relatief vaak uit eenoudergezinnen of zij wonen opvallend vaak alleen. Daarnaast is in de huishoudens van slachtoffers sprake van lagere inkomens, hebben zij minder vaak een baan of studie en is ook bij de ouders vaker sprake van persoonlijke problematiek.

Vaker voortijdig schoolverlater wijst op andere moeilijkheden

De slachtoffers van seksueel geweld en seksuele uitbuiting hebben doorgaans een lager onderwijsniveau dan leeftijdsgenoten. Het onderwijsniveau is uiteraard geen direct risico voor het meemaken van seksueel geweld. Toch kunnen kenmerken van de school relevant zijn voor hoe het seksueel geweld of de seksuele uitbuiting plaatsvindt, en voor hoe slachtoffers het best geholpen kunnen worden. Ook uit bestaand onderzoek blijkt dat moeilijkheden op school samenhangen met slachtofferschap van seksueel geweld of seksuele uitbuiting. Dat slachtoffers al voorafgaand aan het seksueel geweld of de seksuele uitbuiting vaker voortijdig school verlaten is daarom een zorgelijkere bevinding. Dit wijst op mogelijke moeilijkheden op school of op andere vlakken, zoals de thuissituatie of mentale gezondheid.

Relatie tussen het hebben van een migratieachtergrond en slachtofferschap niet eenduidig

Slachtoffers van seksueel geweld tegen kinderen met een migratieachtergrond zijn minder vaak als slachtoffer bekend bij de politie. Dat kan erop duiden dat seksueel geweld tegen kinderen minder voorkomt bij kinderen met een migratieachtergrond. Maar het is ook mogelijk dat zij het minder vaak bij de politie melden als ze seksueel geweld hebben meegemaakt of dat professionals minder zicht hebben op deze minderjarige slachtoffers. Andere onderzoeken wijzen bijvoorbeeld op onbewuste vooroordelen die een rol kunnen spelen in het niet of te laat signaleren van slachtoffers met een migratieachtergrond.

Onder slachtoffers van seksuele uitbuiting zijn slachtoffers met een migratieachtergrond juist oververtegenwoordigd. Meerdere geïnterviewde professionals die met deze slachtoffers werken wijzen in dit kader op de invloed van eercultuur en op schaamte en taboe rondom seks en relaties.

Vaker eerder in beeld bij politie als slachtoffer of verdachte

Bijna een op de vijf slachtoffers van seksueel geweld tegen kinderen is eerder als slachtoffer of als verdachte in beeld bij de politie geweest. Bij seksuele uitbuiting gaat het om bijna vier op de vijf slachtoffers. Mechanismen die dit verklaren zijn niet duidelijk. Ook de geïnterviewde professionals hebben hier nog beperkt zicht op.

De slachtoffers die al eerder in beeld zijn geweest bij de politie zijn bovendien kwetsbaarder dan degenen die dat niet waren. Deze groep is vaker schoolverlater, heeft vaker een licht verstandelijke beperking en heeft voorafgaand aan het seksueel geweld of seksuele uitbuiting al jeugdhulp ontvangen. Er is sprake van een flinke overlap tussen de minderjarige slachtoffers die eerder in beeld zijn geweest bij de politie en de slachtoffers die kort voor slachtofferschap in beeld zijn bij jeugdzorg.

Slachtoffers die geen aangifte doen zijn vaak extra kwetsbaar

Het valt op dat het aandeel slachtoffers dat na een melding overgaat tot een aangifte bij seksuele uitbuiting bijzonder laag is: 19%. Bij seksueel geweld tegen kinderen ligt dit hoger: 49%, maar dat verschilt sterk per type delict. Als wordt gekeken naar alle onderzochte persoonlijke en omgevingsfactoren blijkt dat slachtoffers die geen aangifte doen vaak kwetsbaarder zijn dan de slachtoffers die wel aangifte doen. Zo komen zij vaker uit een- of geen-oudergezinnen, is

hun opleidingsniveau lager en is het gezinsinkomen lager. Bovendien ontvangen zij vaker jeugdhulp en geestelijke gezondheidszorg.

Breder kijken noodzakelijk

Uit deze bevindingen blijkt dat slachtoffers van seksueel geweld tegen kinderen en seksuele uitbuiting te maken hebben met andere achtergronden dan leeftijdsgenoten. Dat betekent mogelijk dat ook een andere aanpak gevraagd is wanneer het aankomt op bescherming van deze slachtoffers. Dit onderzoek toont namelijk dat slachtofferschap van seksueel geweld en seksuele uitbuiting vaker voorkomt in een context waar slachtoffers al meerdere problemen en kwetsbaarheden hebben. Of zelfs een opeenstapeling daarvan. Om seksueel geweld tegen kinderen en seksuele uitbuiting aan te pakken is het dan ook noodzakelijk breder te kijken dan naar de problematiek van seksueel geweld en uitbuiting alleen.

Zo is het belangrijk dat het hulpaanbod inspeelt op het feit dat slachtoffers van seksueel geweld vaak problemen ervaren op meerdere leefgebieden, bijvoorbeeld bij het verwijzen naar begeleiding en (behandel)zorg. Deze dient te passen bij de eventuele cognitieve en adaptieve beperkingen en er dient aandacht te zijn voor bijkomende psychiatrische problematiek. Daarbij is het belangrijk goed zicht te hebben op de thuissituatie van slachtoffers, zodat duidelijk is in hoeverre vanuit de directe omgeving ondersteuning kan worden geboden in het herstel van slachtoffers. Of dat er naast hulp voor herstel ook hulp kan worden geboden voor financiële problemen en schulden of hechtingsproblematiek. Daarnaast dienen researchers kennis en kunde te hebben over slachtoffers met een licht verstandelijke beperking, hechtings- en psychiatrische problematiek om het gedrag van deze groep slachtoffers juist te interpreteren en goed te begeleiden in het strafproces. Hiermee wordt deze doelgroep serieus genomen in het strafrecht en krijgen zij een eerlijke positie waarin hun rechten als slachtoffer gewaarborgd worden.

De mate van aandacht voor en bespreekbaarheid van relaties en seksualiteit op school, bijvoorbeeld via erkende preventieprogramma's, kan van invloed zijn op signalering en ondersteuning van slachtoffers. Ook is het relevant om inzicht te hebben in de sociale context van slachtofferschap. Als slachtoffer en dader bij elkaar op school zitten of als een slachtoffer zich bevindt in sociale kringen waarin allerlei vormen van grensoverschrijdend gedrag plaatsvinden, vraagt dat mogelijk om een andere aanpak dan wanneer het gaat om een losstaand incident met een onbekende dader.

Ook in de preventieve aanpak en in vroegtijdige signalering moet voldoende rekening worden gehouden met unieke omstandigheden in het leven van elk individu. Zo blijkt bijvoorbeeld uit onderzoek dat er voor mensen met een licht verstandelijke beperking onvoldoende gepaste seksuele voorlichting beschikbaar is, en dat minderjarigen met een licht verstandelijke beperking mogelijk onvoldoende voorbereid zijn op zelfstandigheid doordat ze overmatig beschermd worden. Professionals wijzen ook op de mogelijkheid dat cultuurverschillen een drempel kunnen vormen voor het melden en signaleren van seksueel geweld. Meer onderzoek is daarom nodig naar de rol van het hebben van een migratieachtergrond in slachtofferschap van seksueel geweld tegen kinderen en seksuele uitbuiting en naar de manier waarop hiermee het beste kan worden omgegaan.

Tot slot is ook meer onderzoek nodig om te begrijpen welke drempels slachtoffers ervaren die geen aangifte doen. Sluiten de benadering en de processen bij de politie aan op de kenmerken en behoeftes van slachtoffers? Ontvangen zij voldoende en passende informatie? En is er vol-

doende passende begeleiding beschikbaar voor deze slachtoffers? Bijvoorbeeld voor minderjarige slachtoffers die niet thuis, maar in een instelling wonen.

Geen één slachtoffer is hetzelfde

De samenhang tussen kwetsbaarheden en het meemaken van seksueel geweld tegen kinderen en seksuele uitbuiting laat zich niet platslaan tot enkele stereotyperingen. Bij sommige slachtoffers speelt maar één factor een rol, terwijl het bij andere om een combinatie van factoren gaat.

De overheid heeft de plicht zich maximaal in te spannen om slachtoffers van seksueel geweld tijdig te signaleren, te beschermen en de juiste zorg te bieden. Het is aan de overheid om de brede blik die dit rapport biedt te gebruiken om de aanpak van seksueel geweld tegen kinderen en seksuele uitbuiting te verbeteren.

SOCIO-ECOLOGISCHE MODEL EN CBS-DATA

Wat de persoons- en omgevingskenmerken zijn van slachtoffers van seksueel geweld tegen kinderen en slachtoffers van seksuele uitbuiting wordt in dit onderzoek beantwoord aan de hand van het socio-ecologische model op basis van data van het Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS).

Volgens het socio-ecologische model kent de ontwikkeling van het kind een wisselwerking tussen de kenmerken van een individu en verschillende lagen om haar of hem heen. Deze voor elke persoon unieke omstandigheden brengen zowel ontwikkelingskansen als ontwikkelingsrisico's met zich mee. Dat geldt ook voor jongeren die seksueel geweld en seksuele uitbuiting hebben meegemaakt.

De kern van het model is het individu. In deze laag gaat het om persoonlijke kenmerken en omstandigheden die iemands ontwikkeling beïnvloeden. In dit onderzoek ligt daarbij de focus op ontvangen jeugdhulp, maar ook op hulp en zorg voor geestelijke gezondheidsproblemen of een verslaving, en op het hebben van een licht verstandelijke beperking. Daaromheen ligt de meest directe omgeving, met kenmerken van de thuissituatie en school. Daarna volgen factoren die van minder directe invloed zijn en meer verbonden zijn met het macrosysteem waar een individu zich in bevindt: het hebben van een migratieachtergrond en eerder contact met de politie als slachtoffer of als verdachte.

Het CBS heeft databestanden samengesteld met slachtoffers van seksueel geweld tegen kinderen en seksuele uitbuiting en de hiervoor genoemde achtergrondkenmerken. Het gaat om personen die in de periode 2015-2019 in het politieregistratiesysteem vermeld stonden als slachtoffer van deze delicten. Om de kenmerken en achtergronden van deze slachtoffers te kunnen vergelijken met niet-slachtoffers is er bij beide populaties een controlegroep samengesteld. De herkenbaarheid van de cijfermatige bevindingen is getoetst aan de praktijk via kwalitatieve interviews met professionals die werken met slachtoffers van seksueel geweld tegen kinderen en seksuele uitbuiting.

Gebruikte afkortingen

ADD	Attention Deficit Disorder
ADHD	Attention Deficit Hyperactivity Disorder
AMV	Alleenstaande minderjarige vreemdelingen
AVIM	Afdeling Vreemdelingen Identiteit en Mensenhandel
BRP	Basisregistratie Personen
BSN	Burgerservicenummer
BVH	Basisvoorziening Handhaving
CAS	Classificatie voor Arbo en SV
CBS	Centraal Bureau voor de Statistiek
CIZ	Centrum Indicatiestelling Zorg
CKM	Centrum tegen Kinderhandel en Mensenhandel
CSG	Centrum voor Seksueel Geweld
dbc	diagnose-behandelcombinatie
EMDR	Eye movement desensitization and reprocessing
EMM	Expertisecentrum Mensenhandel en Mensensmokkel
ggz	geestelijke gezondheidszorg
GHB	gamma-hydroxy-boterzuur
havo	hoger algemeen voortgezet onderwijs
hbo	hoger beroepsonderwijs
IQ	intelligentiequotiënt
lvb	lichtverstandelijke beperking
LVG	Licht verstandelijk gehandicapt
mbo	middelbaar beroepsonderwijs
MDMA	methyleendioxymetamphetamine
Nji	Nederlands Jeugdinstituut
ODD	Oppositional Defiant Disorder
PDD-NOS	Pervasive Developmental Disorder Not Otherwise Specified
PTSS	Posttraumatisch Stressstoornis
SD	Standaarddeviatie
SGLVG	Sterk gedragsgestoord licht verstandelijk gehandicapt
sv	sociale verzekeringen
vmbo	voorbereidend middelbaar beroepsonderwijs
vwo	voorbereidend wetenschappelijk onderwijs
wo	wetenschappelijk onderwijs
WODC	Wetenschappelijk Onderzoek- en Documentatiecentrum
Wsw	Wet sociale werkvoorziening

1 Inleiding

Seksueel geweld tegen kinderen en seksuele uitbuiting vinden niet in een vacuüm plaats. Persoonsfactoren en factoren in de directe en bredere omgeving van slachtoffers hebben invloed op hoe mensen seksueel geweld en seksuele uitbuiting meemaken en hoe ze de nasleep ervaren. Deze factoren interacteren dus met het slachtofferschap en met het herstel. Zo kunnen bijvoorbeeld ondersteunende ouders een beschermende factor zijn die het herstel bespoedigen. Of kan het niet naar school gaan juist extra kwetsbaar maken voor uitbuiting of het herstel van slachtofferschap bemoeilijken. Om beter te begrijpen in welke context slachtofferschap plaatsvindt, en wat de hulpbehoeften van slachtoffers kunnen zijn, is het relevant meer over de achtergronden van slachtoffers te weten. Dit onderzoek geeft inzicht in wat er op verschillende niveaus speelt in de levens van slachtoffers van seksueel geweld tegen kinderen en seksuele uitbuiting.

1.1 Waarom dit onderzoek?

Onderzoek van zowel de Nationaal Rapporteur Mensenhandel en Seksueel Geweld tegen Kinderen (hierna: de Nationaal Rapporteur) als andere partijen heeft aangetoond dat seksueel geweld tegen kinderen en seksuele uitbuiting wijdverspreide problemen zijn die jaarlijks duizenden slachtoffers maken¹ en overal voorkomen². Daarnaast wordt ook steeds duidelijker dat seksueel geweld en seksuele uitbuiting lang niet altijd in isolatie plaatsvinden. In de casussen onderzocht in het rapport *Vertrouwen in Veerkracht* bleek bijvoorbeeld dat veel van de meiden die seksueel geweld hebben meegemaakt ook een lange hulpgeschiedenis achter de rug hebben.³ Bovendien speelt er naast het seksueel geweld bij veel van hen ook andere problematiek, zoals verslaving en huiselijk geweld. Ook studies naar (seksueel) geweld tegen kinderen en seksuele uitbuiting vinden vaak dat persoonlijke- en omgevingsfactoren een rol spelen, zoals stressvolle thuissituaties, een lager inkomen of werkloosheid, problemen op school, psychische problematiek, of middelen gebruik.⁴

Seksueel geweld heeft impact op veel aspecten van het leven van slachtoffers, van sociale contacten en schoolprestaties tot de thuissituatie. Gevolgen van seksueel geweld zijn dan ook al veelvuldig onderzocht.⁵ Er is echter niet evenveel (kwantitatief) onderzoek beschikbaar naar wat er speelt in de levens van slachtoffers voordat zij seksueel geweld of seksuele uitbuiting meemaken. Dit terwijl er veel factoren zijn die van invloed zijn op hoe slachtoffers seksueel geweld of seksuele uitbuiting ervaren en wat dat betekent voor hoe zij het beste beschermd en geholpen kunnen worden. Hulpverleners en professionals in de strafrechtketen die met deze slachtoffers te maken krijgen, zien in de praktijk terugkerende elementen in de levens van slachtoffers. Zo houdt jeugdzorg in Nederland bijvoorbeeld rekening met risico- en beschermende factoren bij de jeugdige zelf, op persoonlijk vlak, en bij het gezin en in de omgeving.⁶ Ook in de wetenschap wordt erkend hoe de ontwikkeling van kinderen een samenspel is van

1 CBS, 2021; Van Dijk, Cruyff, & van der Heijden, 2021; De Graaf et al., 2019; Ten Boom & Wittebrood, 2019.

2 Zo wordt mensenhandel in gemeenten door heel het land door de politie gesignaleerd, zie Nationaal Rapporteur, 2021 (*Dadermonitor mensenhandel 2015-2019*) pp. 102-105, en komt seksueel geweld en kindermisbruik niet alleen thuis, maar in vrijwel iedere sector voor, zie Nationaal Rapporteur, 2022 (*Bouwen aan Bescherming*).

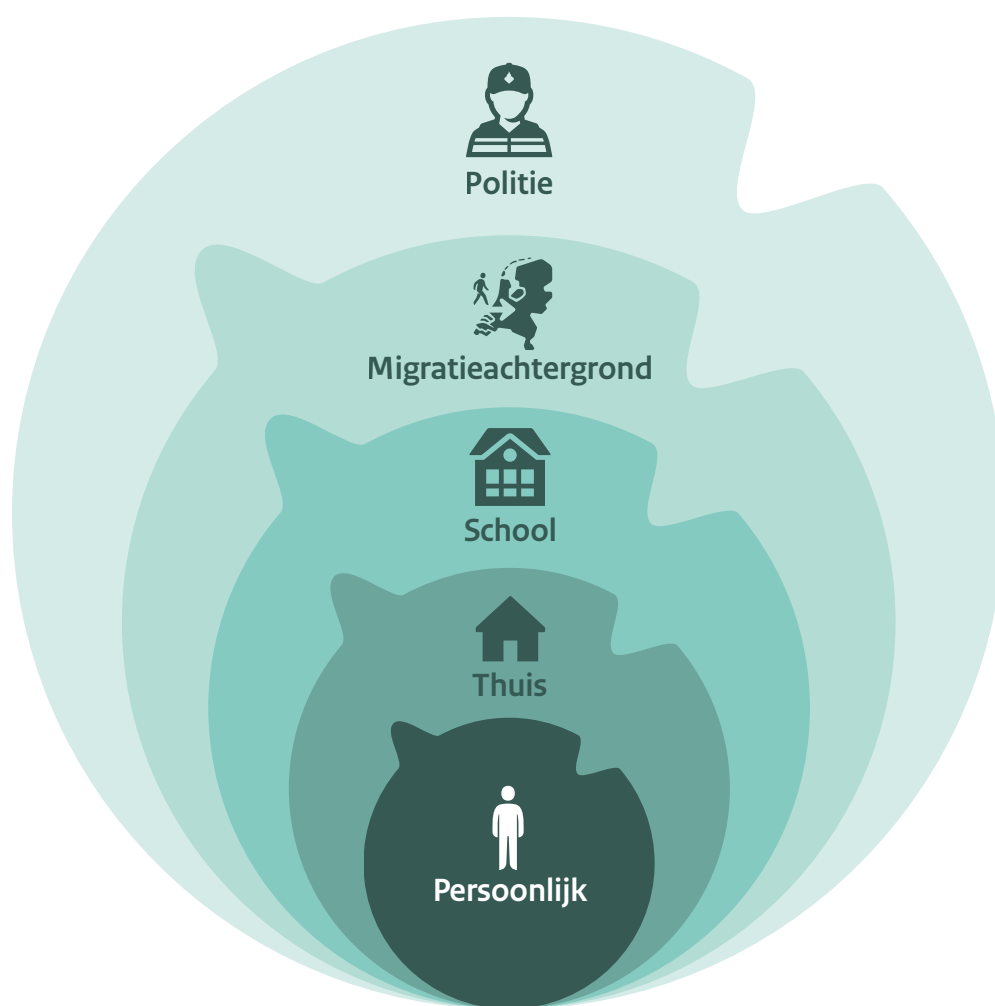
3 Nationaal Rapporteur, 2020 (*Vertrouwen in Veerkracht*).

4 Franchino-Olsen, 2019; Assink et al., 2016; Van Rooijen, Bartelink, & Berg, 2013; van IJzendoorn, 2007.

5 De Jong, 2022.

6 Zie bijvoorbeeld: Richtlijnen Jeugdhulp en Jeugdbescherming, Kindermishandeling, richtlijnenjeugdhulp.nl/kindermishandeling/, geraadpleegd op 28 juli 2022.

biologische en sociale factoren. Volgens het socio-ecologische model, en het daaropvolgende bio-ecologische model, volgt de ontwikkeling van het kind uit een wisselwerking tussen de kenmerken van een individu en verschillende lagen om hem of haar heen die meer of minder van directe invloed zijn.⁷ Van het microsysteem, de directe fysieke en sociale omgeving zoals school en thuis, tot het macrosysteem dat omstandigheden, normen en waarden van de samenleving omvat. Die verschillende lagen en omgevingen interacteren niet alleen met het individu, maar ook met elkaar. Dit model vormt de basis voor de in dit onderzoek onderzochte thema's en kenmerken. Figuur 1.1 laat de op dit onderzoek toegepaste vorm van het model zien.

Figuur 1.1 Persoons- en omgevingskenmerken van slachtoffers van seksueel geweld tegen kinderen en slachtoffers van seksuele uitbuiting

© Vorm Vijf

7 Garbarino & Ganzel, 2000; Bronfenbrenner & Ceci, 1994; Bronfenbrenner 1979.

De kern van het model is het individu. In deze laag gaat het om persoonlijke kenmerken en omstandigheden die iemands ontwikkeling beïnvloeden. In dit onderzoek ligt daarbij de focus op een aantal thema's: ontvangen hulp en zorg, zoals voor geestelijke gezondheidsproblemen of een verslaving, maar ook jeugdhulp, en de aanwezigheid van een licht verstandelijke beperking. Daaromheen ligt de meest directe omgeving, met kenmerken van de thuissituatie, gevolgd door school. Daarna volgen factoren die van minder directe invloed zijn en meer verbonden zijn met het macrosysteem waar een individu zich in bevindt: de vierde laag gaat over het hebben van een migratieachtergrond en de vijfde laag over eerder contact met de politie (als slachtoffer of als verdachte) in het verleden.

De voor elk individu unieke omstandigheden in de verschillende lagen brengen zowel ontwikkelingskansen als ontwikkelingsrisico's met zich mee.⁸ Dat geldt ook voor jongeren die seksueel geweld en seksuele uitbuiting hebben meegemaakt. Met dit onderzoek wordt een beeld geschetst van de achtergronden van slachtoffers van seksueel geweld tegen kinderen en slachtoffers van seksuele uitbuiting. Het doel van het onderzoek is om inzicht te geven in de achtergronden van slachtoffers en hoe deze afwijken van leeftijdsgenoten. Het onderzoek is niet bedoeld om slachtofferschap te verklaren, of om causale verbanden aan te tonen tussen kenmerken van slachtoffers en hun ervaring met seksueel geweld tegen kinderen of seksuele uitbuiting. De verantwoordelijkheid voor wat slachtoffers overkomt ligt altijd bij de dader. Kenmerken en achtergronden zijn nooit de reden dat zij slachtoffer worden. Deze kunnen echter wel bijdragen aan een situatie waarin een persoon kwetsbaarder wordt om seksueel geweld mee te maken.

Met dit onderzoek wordt een bredere blik geboden op de complexe situaties van de jonge mensen die in aanraking komen met seksueel geweld en uitbuiting. Het brengt zowel persoonlijke factoren als omgevingsfactoren in kaart. Door inzicht te geven in wat er speelt in de levens van slachtoffers voordat zij seksueel geweld meemaken kan uiteindelijk beter worden bepaald hoe passende bescherming en hulp kan worden vormgegeven.

1.1.1 Onderzoeksvraag en -opbouw

De aanleiding en achtergrond van het onderzoek leiden tot de volgende onderzoeksvraag:

Wat zijn persoons- en omgevingskenmerken van slachtoffers van seksueel geweld tegen kinderen en slachtoffers van seksuele uitbuiting?

Deze onderzoeksvraag wordt beantwoord via het socio-ecologische model. Dat betekent dat wordt gekeken naar factoren op persoonlijk vlak en factoren op verschillende lagen van de omgeving van slachtoffers. Dat begint bij het slachtoffer zelf: er wordt inzicht geboden in persoonlijke kenmerken, zoals een licht verstandelijke beperking en persoonlijke problematiek, zoals verslaving of geestelijke gezondheid. Ook de micro-omgeving wordt in kaart gebracht met kenmerken van de thuissituatie en school en opleiding. Daarnaast wordt gekeken naar kenmerken van de macro-omgeving: het hebben van een migratieachtergrond, en eerder contact met de politie.

8 Garbarino & Ganzel, 2000.

1.1.2 Maatschappelijke relevantie

Gemeenten zijn verantwoordelijk voor het ontwikkelen van beleid voor de lokale aanpak van mensenhandel, waaronder seksuele uitbuiting, en voor de inkoop van zorg voor slachtoffers van seksuele uitbuiting en seksueel geweld tegen kinderen. Op landelijk niveau wordt er gewerkt aan de herijking van het programma ‘Samen tegen Mensenhandel’. Voor het ontwikkelen van beleid op landelijk en lokaal niveau is inzicht nodig in de aard en de omvang van de problematiek. De Nationaal Rapporteur rapporteert via monitors over de aard en omvang van mensenhandel en seksueel geweld tegen kinderen. Daarnaast is ook inzicht nodig over wie de slachtoffers zijn en in welke context zij seksueel geweld tegen kinderen en seksuele uitbuiting meemaken. Welke factoren spelen een rol in het meemaken van seksueel geweld waar in het hulpaanbod rekening mee gehouden moet worden? Informatie uit dit onderzoek kan beleidsmakers bewuster maken van het belang van een brede blik op wat slachtoffers nodig hebben. De doelgroep van dit onderzoek zijn daarom primair de beleidsmakers op landelijk en lokaal niveau die verantwoordelijk zijn voor beleid rondom de bescherming van en zorg voor slachtoffers van seksuele uitbuiting en seksueel geweld tegen kinderen. De inzichten uit dit onderzoek dienen als input voor de continue dialoog tussen beleidsmakers, professionals en slachtoffers zelf over wat er nodig is om slachtoffers het beste te helpen en beschermen.

1.2 Methode

Om inzicht te creëren in de kenmerken en achtergronden van slachtoffers van seksueel geweld tegen kinderen en seksuele uitbuiting is voor dit onderzoek samengewerkt met het Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS).⁹ Het CBS heeft databestanden samengesteld met een verscheidenheid aan achtergrondkenmerken van slachtoffers van seksueel geweld tegen kinderen en seksuele uitbuiting. Deze zijn vervolgens geanalyseerd om de onderzoeksvraag te kunnen beantwoorden. Alle cijfermatige bevindingen zijn hiermee gebaseerd op eigen berekeningen van de Nationaal Rapporteur op basis van onherleidbare, niet-openbare microdata van het CBS. Om de herkenbaarheid van de cijfermatige bevindingen te kunnen toetsen aan de praktijk zijn daarnaast kwalitatieve interviews gehouden met professionals die werken met slachtoffers van seksueel geweld tegen kinderen en seksuele uitbuiting.

Onderzoeksgroepen

Het CBS heeft voor zowel seksueel geweld tegen kinderen als seksuele uitbuiting een onderzoekspopulatie samengesteld, bestaande uit slachtoffers en controlepersonen. De ene populatie heeft betrekking op slachtoffers van seksueel geweld tegen kinderen en de bijbehorende controlegroep. De andere heeft betrekking op slachtoffers van mensenhandel, meer specifiek: binnenlandse seksuele uitbuiting en een controlegroep.

Deze slachtoffers zijn geselecteerd op basis van databestanden van het CBS afkomstig van de politie. Het betreffen personen die in de periode 2015-2019 in het politieregistratiesysteem vermeld stonden als slachtoffer van deze delicten. Hierdoor ontstond een bestand met 14.540 slachtoffers van seksueel geweld tegen kinderen en 589 minderjarige en meerderjarige slachtoffers van seksuele uitbuiting. Slachtoffers van seksuele uitbuiting zijn gemiddeld 23 jaar oud, bijna een derde (29%) is minderjarig, en 96% van hen is vrouw. Bij seksueel geweld tegen kin-

9 Zie de onderzoeksverantwoording (Bijlage B1) voor een uitgebreide beschrijving van de methode en gebruikte gegevens.

deren gaat het om een gemiddelde leeftijd van 12 jaar; ook hier gaat het voor de meerderheid (85%) om meiden. Om de kenmerken en achtergronden van deze slachtoffers te kunnen vergelijken met niet-slachtoffers is er bij beide populaties ook een controlegroep samengesteld. Hiervoor heeft het CBS voor elk slachtoffer van seksuele uitbuiting honderd willekeurige personen met hetzelfde geslacht en dezelfde leeftijd getrokken uit de bevolking en toegevoegd aan de controlegroep. Omdat niet voor ieder slachtoffer van seksueel geweld tegen kinderen honderd minderjarigen waren in de bevolking met dezelfde leeftijd en hetzelfde geslacht, zijn voor deze slachtoffers in plaats daarvan vijftig vergelijkbare minderjarigen geselecteerd.

Achtergrondkenmerken

Voor de selectie van achtergrondkenmerken is gebruikgemaakt van het socio-ecologische of bio-ecologische model. Dit betekent dat gegevens zijn verzameld over elementen in de persoonlijke sfeer en in de sociale omgeving. Op persoonlijk niveau is bijvoorbeeld informatie verzameld over geslacht, leeftijd, mentale en fysieke gezondheid en het hebben van een licht verstandelijke beperking. Op het niveau van het gezin zijn onder meer gegevens opgehaald over gezinssamenstelling, economische omstandigheden en problemen binnen het gezin. Om verder invulling te geven aan de omgeving van het slachtoffer is informatie bekend over het hebben van een migratieachtergrond en scholing. Daarnaast is bekeken in welke mate slachtoffers eerder in de politiestructuren voorkomen als dader of slachtoffer.

Deze kenmerken zijn verzameld uit bestaande databestanden bij het CBS. In de onderzoeksverantwoording (zie Bijlage B1) staan deze bestanden gespecificeerd.

Analyse

Er zijn met name kruistabellen gebruikt om per kenmerk te kijken naar de relatieve verhouding tussen slachtoffers en controlepersonen, en tussen verschillende groepen slachtoffers. Bijvoorbeeld slachtoffers die wel aangifte doen zijn vergeleken met slachtoffers die geen aangifte doen. Daarbij zijn chi-kwadraattoetsen en t-toetsen gebruikt om te zien of de verschillen significant zijn. Ook is met regressieanalyse en clusteranalyse een mogelijke samenhang tussen een aantal kenmerken onderzocht. Dit leverde echter geen bruikbare resultaten op.

De beschikbare data zijn geanalyseerd met behulp van het statistische softwareprogramma SPSS, in de beveiligde en geanonimiseerde digitale omgeving van het CBS. Om schijnnaauwkeurigheid en herleidbaarheid te voorkomen zijn alle aantallen afgerond op vijftallen.

Interviews met professionals

Vervolgens zijn de bevindingen in interviews voorgelegd aan professionals uit de strafrechtketen en de hulpverlening die met slachtoffers van seksueel geweld tegen kinderen of seksuele uitbuiting werken. Aan hen is gevraagd of de bevindingen herkenbaar zijn en of zij de resultaten kunnen duiden. In totaal zijn twaalf professionals geïnterviewd, zes uit het werkveld van seksueel geweld tegen kinderen en zes uit het werkveld mensenhandel/seksuele uitbuiting.¹⁰

Beperkingen aan de methodiek

Enkele kenmerken van de gekozen methode zijn van belang om in gedachten te houden bij het doornemen van de resultaten. Allereerst is het zo dat slachtoffers zijn onderzocht die bekend

¹⁰ Zie Bijlage B1 voor de onderzoeksverantwoording met een meer gedetailleerde beschrijving van de interviews.

zijn bij de politie. Deze groep is niet representatief voor alle slachtoffers van seksueel geweld tegen kinderen en binnenlandse seksuele uitbuiting. Lang niet alle slachtoffers in Nederland komen immers in beeld bij de politie. Om toch tot een breder representatief beeld te komen zijn de professionals bevraagd of de resultaten herkenbaar zijn. Echter, ook de personen waar zij contact mee hebben zijn mogelijk niet representatief voor de hele groep slachtoffers.

Daarnaast gaat dit onderzoek wat betreft mensenhandel alleen over binnenlandse seksuele uitbuiting. In de cijfermatige analyses konden namelijk alleen slachtoffers met een burgerservicenummer (BSN) worden meegenomen. Omdat bij de overige vormen van mensenhandel veelal sprake is van buitenlandse slachtoffers, waarvan een groot deel geen BSN heeft, is ervoor gekozen deze buiten beschouwing te laten.

Terminologie

In dit rapport wordt voor een groot deel gebruikgemaakt van data uit registraties die zijn vastgelegd door de politie. De politie registreert incidenten van seksueel geweld of seksuele uitbuiting in lijn met de juridische definitie van deze delicten. Met binnenlandse seksuele uitbuiting wordt bedoeld een van de verschijningsvormen van mensenhandel in de zin van artikel 273f van het Wetboek van Strafrecht. Het gaat hierbij om de seksuele uitbuiting van slachtoffers die in Nederland zijn geworven en in Nederland zijn uitgebuit. Deze groep is in de data geselecteerd door alleen te kijken naar slachtoffers van seksuele uitbuiting met de Nederlandse nationaliteit. Van het begrip 'seksueel geweld tegen kinderen' bestaat geen universele definitie. In lijn met de registraties van de politie, richt dit onderzoek zich op alle strafwaardige gedragingen met een seksueel component, gepleegd tegen een minderjarige.¹¹

De slachtoffers van seksueel geweld en seksuele uitbuiting die worden geregistreerd zijn in juridische zin vermoedelijke slachtoffers, omdat er op het moment van registreren nog geen politieonderzoek, vervolging of veroordeling heeft plaatsgevonden. Voor de leesbaarheid wordt echter gesproken over slachtoffers. Ook in de interviews zit een zekere mate van subjectiviteit. Een hulpverlener, politiemedewerker of officier van justitie schat zelf in aan welke personen wordt gedacht in de beantwoording van de vragen. De uitspraken in die interviews gaan over de slachtoffers waarmee zij in de praktijk werken. Dat kan gaan om slachtoffers in verschillende fasen, van een slachtoffer dat net aangifte heeft gedaan tot slachtoffers die jarenlang hulpverlening hebben ontvangen maar niet bekend zijn bij de politie. Omdat de situaties uiteen lopen wordt ook in de beschrijving van de bevindingen uit de interviews voor de leesbaarheid gesproken over slachtoffers.

1.3 Leeswijzer

In dit onderzoek wordt gekeken naar de achtergronden van slachtoffers voordat zij seksueel geweld tegen kinderen en seksuele uitbuiting meemaken. Allereerst wordt gekeken naar de factoren bij de persoon zelf zoals het ontvangen van jeugdhulp en hulp voor verslaving (Hoofdstuk 2) en het hebben van een licht verstandelijke beperking (Hoofdstuk 3). Vervolgens gaat het onderzoek in op factoren van de thuissituatie, zoals gezinssamenstelling, sociaaleconomische situatie en kenmerken van ouders (Hoofdstuk 4) en van school en opleiding (Hoofdstuk 5). Daarna wordt

¹¹ Dus jonger dan 18 jaar. Voor een uitgebreidere discussie over de definitie van seksueel geweld tegen kinderen zie Nationaal Rapporteur, 2014 (Op goede grond), p. 25.

naar bredere factoren gekeken, zoals naar het hebben van een migratieachtergrond (Hoofdstuk 6) en in hoeverre slachtoffers eerder in beeld zijn geweest bij de politie als slachtoffer of verdachte (Hoofdstuk 7). Tot slot is aanvullend gekeken naar het wel of niet doen van aangifte. Hierin komen alle eerdere onderzochte factoren nogmaals aan bod en wordt uitgediept hoe deze samenhangen met het eventueel doen van aangifte (Hoofdstuk 8). In de conclusie wordt gereflecteerd op de bevindingen en de implicaties voor beleidsvorming rondom de aanpak van seksueel geweld tegen kinderen en seksuele uitbuiting.

2 Persoonlijke problematiek

Sommige persoonlijke factoren hangen samen met een grotere kans op het meemaken van seksueel geweld. Zo hebben jongeren met fysieke of mentale problemen een grotere kans om slachtoffer te worden van seksueel geweld.¹ Ook alcohol- en drugsmisbruik hangen samen met een verhoogd risico op dit slachtofferschap.² Datzelfde geldt voor problemen binnen het gezin, zoals geweld tussen ouders of een problematische opvoedingsstijl.³ Een deel van de slachtoffers ontvangt hulp voor deze problemen. Hoeveel slachtoffers van seksueel geweld tegen kinderen of seksuele uitbuiting hulp ontvangen voor deze problemen en wat voor hulp zij ontvangen voordat ze slachtoffer worden is echter niet vaak onderzocht.

Inzicht in de persoonlijke situatie van personen die seksueel geweld tegen kinderen of seksuele uitbuiting meemaken is belangrijk. Zo kan een vollediger beeld worden geschetst van de context waarbinnen het geweld of de uitbuiting heeft plaatsgevonden en de problematiek die al in het leven van het slachtoffer aanwezig was. Dat is nodig om na het meemaken van seksueel geweld of seksuele uitbuiting weer aan veiligheid en herstel van welzijn te kunnen werken. Zo heeft de Nationaal Rapporteur eerder al aanbevolen om in de hulpverlening aan slachtoffers en in de opsporing en vervolging van daders naast aandacht voor het seksueel geweld, meer aandacht te hebben voor problemen waar zij daarvoor al mee te maken hebben.⁴ Dit hoofdstuk geeft een beeld van problemen en kwetsbaarheden in de persoonlijke situatie van slachtoffers voordat zij seksueel geweld tegen kinderen of seksuele uitbuiting meemaken. Hiervoor is gekeken naar cijfers over hulp die zij ontvangen in het jaar voordat het seksueel geweld plaatsvindt. Voor minderjarige slachtoffers is er gekeken naar jeugdhulp, bij meerderjarige slachtoffers naar hulp die is ingezet voor verslavingen en mentale gezondheidsproblemen. Een sluitend beeld van de aanwezigheid van deze problemen geeft dit echter niet, aangezien vaak geen hulp wordt gezocht of ontvangen.

Veel daders van seksueel geweld zoeken personen in kwetsbare situaties uit als slachtoffer.⁵ Er zijn dan ook verschillende factoren bekend die het risico op slachtofferschap van seksueel geweld tegen kinderen of seksuele uitbuiting verhogen. Sommige daarvan zijn persoonsgebonden. Zo blijkt uit eerder onderzoek dat vrouwen meer risico lopen om seksueel misbruikt te worden dan mannen,⁶ lopen jongeren meer risico dan ouderen,⁷ en lopen jongeren met een licht verstandelijke beperking meer risico om misbruikt te worden dan jongeren zonder beperking (zie ook Hoofdstuk 3).⁸ Ook binnen het gezin kunnen er factoren zijn die van invloed zijn op de kans om slachtoffer te worden van seksueel geweld. Zo blijkt uit onderzoek dat een problematische ouder-kindrelatie het risico op seksueel misbruik verhoogt.⁹ Dit geldt ook voor relatieproblemen tussen de ouders, huiselijk geweld, verslavingsproblematiek en mentale problemen bij een van de ouders.¹⁰ Deze factoren kunnen ook spelen bij het slachtoffer zelf. Uit

1 Assink et al., 2019.

2 Assink et al., 2019; Monk & Jones, 2014.

3 Assink et al., 2019.

4 Nationaal Rapporteur, 2021 (Slachtoffermonitor mensenhandel 2016-2020), pp. 101-105.

5 Assink et al., 2019; Euser et al., 2016; Jones et al., 2012.

6 Assink et al., 2019.

7 Felson & Cundiff, 2014.

8 Assink et al., 2019.

9 Black et al., 2001; Finkelhor & Baron, 1986.

10 Assink et al., 2019.

eerder onderzoek blijkt dat psychische problemen en verslavingen bij het kind zelf samenhangen met een hoger risico op seksueel geweld.¹¹

METHODE

De onderzochte datasets van het Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS) bevatten onder andere gegevens over jeugdhulp. Daarnaast bevatten ze informatie over zorguitgaven, uitgesplitst naar type zorg, waaronder geestelijke gezondheidszorg. In de datasets zijn ook gegevens aanwezig over verslavingshulp, op basis van specialistische ggz-zorginformatie (zie §B1.3.3.1). Al deze uitkomsten zijn vastgesteld voordat het gemelde seksueel geweld of seksuele uitbuiting heeft plaatsgevonden. Voor de meeste uitkomsten was dit het jaar voorafgaand aan het slachtofferschap; voor verslavingshulp was dit in de periode 2011 tot 2016. Zij geven een indicatie van de bestaande omstandigheden op het moment dat personen slachtoffer worden van seksueel geweld tegen kinderen of seksuele uitbuiting. Zie §1.2 voor meer uitleg over de methode.

Om de resultaten in perspectief te kunnen plaatsen, zijn de uitkomsten voor de groepen slachtoffers – slachtoffers van seksueel geweld tegen kinderen en slachtoffers van seksuele uitbuiting – vergeleken met controlegroepen. Deze controlegroepen bestaan uit willekeurig gekozen personen uit de Nederlandse bevolking, die vergelijkbaar zijn met de slachtoffers qua leeftijd en geslacht. Slachtoffers van seksueel geweld tegen kinderen zijn gemiddeld 12 jaar oud en het betreft overwegend meiden (85%). Bij slachtoffers van seksuele uitbuiting is de gemiddelde leeftijd 23 jaar, bijna een derde (29%) is minderjarig, en 96% van hen is vrouw.

De bevindingen zijn in interviews voorgelegd aan professionals uit de strafrechtketen en de hulpverlening die met slachtoffers van seksueel geweld tegen kinderen of seksuele uitbuiting werken. Aan hen is gevraagd of de bevindingen herkenbaar zijn en of zij de resultaten kunnen duiden.

2.1 Jeugdhulp

‘Als opvoeden of opgroeien (even) niet goed gaat’ kan jeugdhulp voor het kind en/of ouders worden geboden.¹² De meeste kinderen krijgen jeugdhulp terwijl zij thuis blijven wonen. Als dat niet mogelijk is, krijgt het kind jeugdhulp terwijl het (tijdelijk) op een andere plek verblijft. Zo kan het kind verblijven in een pleeggezin, een gezinshuis of een instelling. De meest ingrijpende vorm van jeugdhulp met verblijf is de gesloten plaatsing.¹³ Wanneer er grote zorgen zijn over de veiligheid van het kind, maar ouders niet mee willen werken aan hulpverlening, kan

¹¹ Assink et al., 2019.

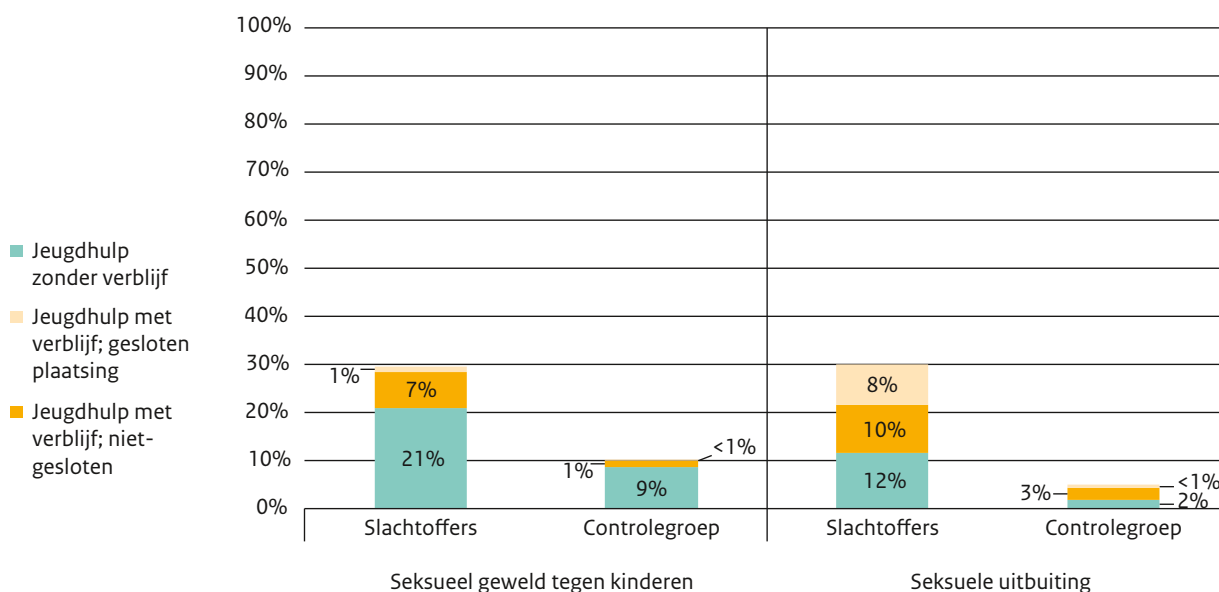
¹² Website Jeugdzorg Nederland, www.jeugdzorgnederland.nl/jeugdhulp/algemeen/, geraadpleegd op 31 januari 2022.

¹³ Zie voor meer informatie bijvoorbeeld: Nationaal Rapporteur, 2019 (Slachtoffermonitor seksueel geweld tegen kinderen 2017-2018), pp. 96-99, 102-103.

een kind onder toezicht worden gesteld van een Gecertificeerde Instelling via een beslissing van de kinderrechter.

Minderjarige slachtoffers ontvangen drie tot zes keer vaker jeugdhulp

Ongeveer 30% van de slachtoffers van seksueel geweld tegen kinderen en de minderjarige slachtoffers van seksuele uitbuiting hebben in het jaar voorafgaand aan het gemelde slachtofferschap jeugdhulp ontvangen. Het kan gaan van een lichte vorm van hulp tot aan zwaardere vormen van hulp voor complexe problematiek en vanwege een ernstige bedreiging voor de veiligheid van het kind. Slachtoffers van seksueel geweld tegen kinderen ontvangen daarmee, al voor het slachtofferschap, drie keer zo vaak jeugdhulp als een vergelijkbare controlegroep.¹⁴ Voor minderjarige slachtoffers van seksuele uitbuiting is dit zelfs bijna zes keer vaker dan bij een vergelijkbare controlegroep.¹⁵ Het gaat om jeugdhulp die al is gestart voordat het gemelde slachtofferschap heeft plaatsgevonden, waardoor dat niet de directe aanleiding kan zijn geweest voor het inzetten van jeugdhulp. Het is mogelijk dat er eerder slachtofferschap van seksueel geweld of seksuele uitbuiting heeft plaatsgevonden zonder dat dit gemeld is. Omdat uit de data niet blijkt waarom de jeugdhulp is ingezet, is er aan de hand van deze data niets te zeggen over de aard van de problemen. Wel is helder dat er (in ieder geval) bij 30% van de slachtoffers al enige problematiek rondom het opgroeien van het kind speelde in de onderzochte periode voordat zij seksueel geweld tegen kinderen of seksuele uitbuiting meemaakten en dit vervolgens meldden bij de politie.

Figuur 2.1 Jeugdhulp ontvangen door minderjarige slachtoffers seksueel geweld (N=14.540) en seksuele uitbuiting (n=195) voorafgaand aan het slachtofferschap vergeleken met de controlegroep (respectievelijk N=727.000 en n=19.655)

Bron: CBS-databestanden

14 $\chi^2(1) = 5723,778, p < ,001$.

15 $\chi^2(1) = 662,663, p < ,001$; Voor beide groepen slachtoffers is een eigen controlegroep samengesteld. Deze is gematcht op leeftijd en geslacht. Daarom zijn de uitkomsten van beide controlegroepen niet gelijk aan elkaar. Zie kadertekst Methode.

Slachtoffers ontvangen veel vaker zware vorm van jeugdhulp

Wanneer verder wordt gekeken naar het type jeugdhulp dat slachtoffers hebben ontvangen, valt op dat zij te maken hebben met relatief zware vormen van jeugdhulp. Bij 29% van de slachtoffers van seksueel geweld tegen kinderen gaat het om een vorm van jeugdhulp met verblijf, ruim twee keer vaker dan bij de controlegroep.¹⁶ Bij maar liefst 61% van de minderjarige slachtoffers van seksuele uitbuiting die jeugdhulp hebben ontvangen, gaat het om een vorm van jeugdhulp met verblijf; bijna vier keer zo vaak als in de controlegroep.¹⁷ Dit kan wijzen op relatief ernstige problematiek in de ontwikkeling of veiligheid van het kind die al speelde voor het slachtofferschap.

Het beeld is nog schrijnender wanneer gekeken wordt naar de zwaarste variant: jeugdhulp met een gesloten plaatsing. Van de slachtoffers van seksueel geweld tegen kinderen die jeugdhulp hebben ontvangen werd 4,2% gesloten geplaatst *voorafgaand* aan het gemelde seksueel geweld. Dat is ruim vier keer vaker dan personen uit de controlegroep die jeugdhulp ontvangen. Bovendien worden minderjarige slachtoffers van seksuele uitbuiting die jeugdhulp hebben ontvangen maar liefst in 28% van de gevallen gesloten geplaatst; bijna achttien keer vaker dan in de controlegroep. Deze personen zijn dus nadat zij deze gesloten hulp ontvingen slachtoffer geworden van seksueel geweld tegen kinderen of seksuele uitbuiting.

Geïnterviewde professionals herkennen de relatief zware jeugdhulp waar slachtoffers van seksuele uitbuiting mee te maken hebben voor hun slachtofferschap. Meerdere respondenten schetsen een beeld van slachtoffers die al langer bij jeugdhulp in beeld zijn en vaak al in meerdere instellingen hebben verbleven. Een hulpverlener vertelt daarover:

‘Carrière die, onder meer, slachtoffers van seksuele uitbuiting maken binnen de jeugdzorg is zorgwekkend. Van lichte hulp tot aan gesloten plaatsen. Jongeren doorlopen alles. [...] We maken zelden mee dat meiden er beter uitkomen als ze in een gesloten inrichting hebben gezeten.’

Ook opvallend is het feit dat jongensslachtoffers vaker jeugdhulp hebben ontvangen *voorafgaand* aan het gemelde slachtofferschap dan meiden.¹⁸ Dit is extra opmerkelijk omdat uit eerder onderzoek is gebleken dat jongens ná slachtofferschap juist minder vaak jeugdhulp ontvangen dan meiden.¹⁹

2.2 Geestelijke, lichamelijke gezondheid en verslavingen

Slachtoffers van seksueel geweld tegen kinderen en seksuele uitbuiting hebben vaak al voor het gemelde slachtofferschap te maken met gezondheidsproblemen waar zij zorg voor ontvangen, zo blijkt uit cijfers over de zorgkosten. Zij hebben relatief vaker meer en duurdere zorg nodig dan vergelijkbare Nederlanders.²⁰ Het gaat hierbij om de kosten die zijn gemaakt in het jaar

16 In de controlegroep gaat het bij 13% om jeugdhulp met verblijf, $\chi^2(1) = 870,187$, $p < ,001$.

17 In de controlegroep gaat het bij 16% om jeugdhulp met verblijf, $\chi^2(1) = 214,383$, $p < ,001$.

18 $\chi^2(1) = 21,208$, $p < ,001$.

19 Nationaal Rapporteur, 2018 (Slachtoffermonitor seksueel geweld tegen kinderen 2016), p. 82.

20 Hierbij maakt het CBS gebruik van kwartielen ten opzichte van de bevolking. De zorgkosten in kwartielen van slachtoffers van seksueel geweld tegen kinderen is 2,6, dat van de controlegroep 2,3 ($t(15079,455) = -32,812$, $p < ,001$). De zorgkosten in kwartielen van slachtoffers van seksuele uitbuiting is 3,0, dat van de controlegroep 2,3 ($t(601,219) = -17,219$, $p < ,001$).

voordat het gemelde slachtofferschap plaatsvond. De hogere kosten gelden voor meerdere soorten zorg, waaronder die van ziekenhuiszorg. Slachtoffers maken vaker dan vergelijkbare Nederlanders gebruik van ziekenhuiszorg.²¹ En als zij dit doen zijn de kosten daarvan gemiddeld hoger.²² Een geïnterviewde hulpverlener geeft verschillende voorbeelden van gezondheidsproblemen die zij relatief vaak terugziet bij slachtoffers van seksuele uitbuiting:

‘Wat mij opvalt is het hoge percentage cliënten die binnenkomen met hoge bijkomende medische klachten. Gebitsproblemen, eetproblematiek, en keel-neus-oor-klachten. We weten natuurlijk dat bij iemand die in een uitbuitings situatie terecht komt, hygiëne soms achterblijft. Maar we zien het ook bij cliënten die vanuit thuis komen. Heel opvallend. Ook nier- en blaasproblemen zien we.’

Ook geven hulpverleners aan dat, ondanks dat zij gezondheidsproblemen bij slachtoffers herkennen, er nog maar weinig bekend is over de fysieke gezondheid van slachtoffers van seksueel geweld tegen kinderen en seksuele uitbuiting.

Meerderjarige slachtoffers maken vaker gebruik van geestelijke gezondheidszorg

Meerderjarige slachtoffers van seksuele uitbuiting blijken vijf keer vaker dan personen uit de controlegroep al gebruik te maken van geestelijke gezondheidszorg voorafgaand aan de gemelde uitbuiting. En als zij dit deden waren de kosten voor slachtoffers gemiddeld hoger dan dat van vergelijkbare Nederlanders.²³ Dit kan betekenen dat zij mogelijk vaker te maken hebben met mentale gezondheidsproblemen. Voor minderjarige slachtoffers van seksueel geweld en seksuele uitbuiting is het gebruik van geestelijke gezondheidszorg niet te bepalen, omdat deze zorg onder jeugdhulp valt.

Dat slachtoffers van seksuele uitbuiting vaak al voor het slachtofferschap een beroep doen op geestelijke gezondheidszorg herkennen ook de respondenten. Deze professionals zien een aantal stoornissen vaak terug bij deze slachtoffers, zoals verschillende gedragsstoornissen en een licht verstandelijke beperking (zie ook Hoofdstuk 3). Een hulpverlener beschrijft dat als volgt:

‘We zien bij bijna alle slachtoffers een ontwikkelingsstoornis, ODD, ADD, PDD-NOS of ADHD, of lvb. Bij sommigen is die diagnose duidelijk en bij anderen moet dat nog onderzocht worden om de juiste hulpverlening later in te zetten. Het is vaak onmiskenbaar dat een van deze vijf gevallen hieraan ten grondslag ligt.’

Volgens een andere geïnterviewde hulpverlener zijn er vaak signalen die duiden op hechtingsproblematiek:

21 53% van de slachtoffers van seksueel geweld tegen kinderen kreeg ziekenhuiszorg ten opzichte van 40% van de controlegroep; 74% van de slachtoffers van seksuele uitbuiting kreeg ziekenhuiszorg ten opzichte van 51% van de controlegroep.

22 De kosten voor ziekenhuiszorg in kwartielen van slachtoffers van seksueel geweld tegen kinderen is 1,19, dat van de controlegroep 0,87 ($t(15024,934) = -28,371, p < ,001$). De kosten voor ziekenhuiszorg in kwartielen van slachtoffers van seksuele uitbuiting is 1,92, dat van de controlegroep 1,17 ($t(59487) = -13,105, p < ,001$).

23 Hierbij maakt het CBS gebruik van kwartielen ten opzichte van de bevolking: de kosten voor ggz in kwartielen van slachtoffers seksuele uitbuiting is 0,81, dat van de controlegroep 0,12 ($t(589,890) = -11,317, p < ,001$).

‘We zien vaak meldingen van meiden met signalen van hechtingsproblematiek, maar we krijgen zelden een diagnose. Te weinig informatie om te diagnosticeren. Maar altijd signalen. Maar relatief vaak wel signalen van hechtingsproblematiek. Vooral bij de groep 13- en 14-jarigen.’

Dat er vaak sprake is van (signalen van) hechtingsproblematiek bij slachtoffers van seksueel geweld tegen kinderen en seksuele uitbuiting kwam ook naar voren in het casuïstiekonderzoek dat de Nationaal Rapporteur uitvoerde naar seksueel geweld tegen jonge vrouwen in Amsterdam.²⁴ Professionals in dat onderzoek gaven aan dat de meiden die slachtoffer worden van seksueel geweld vaak een lange hulpgeschiedenis hebben en dat een gebrek aan fundamentele veiligheid in de jeugd en hechtingsproblematiek vaak niet goed zijn aangepakt. Ook ander onderzoek wees uit dat hechtingsproblematiek ertoe kan leiden dat jongeren een hoger risico lopen op het meemaken van seksueel geweld, bijvoorbeeld omdat ze door angst en drang naar acceptatie minder in staat zijn weerstand te bieden als anderen over hun seksuele grenzen gaan.²⁵

Slachtoffers ontvangen vaker hulp voor een verslaving

Slachtoffers van seksueel geweld tegen kinderen en seksuele uitbuiting kampen ook vaker met verslavingen dan personen uit de controlegroepen.²⁶ Dat blijkt uit cijfers over verslavingshulp in het jaar voor slachtofferschap.²⁷

Meerdere geïnterviewde professionals zien dan ook dat middelengebruik een kwetsbaarheid is die speelt bij specifiek slachtoffers van seksuele uitbuiting. Zij noemen lachgas en cannabis als veel gebruikte middelen, maar ook zwaardere drugs zoals cocaïne, speed, GHB en MDMA komen soms voor. Ook in het casuïstiekonderzoek van de Nationaal Rapporteur gaven professionals aan dat zij de laatste tijd veel lachgasgebruik zien onder meiden die met seksuele uitbuiting te maken krijgen.²⁸ Bij seksueel geweld tegen kinderen worden verslavingen minder vaak genoemd door de geïnterviewden.

2.3 Conclusie

Sommige personen lopen meer kans om slachtoffer te worden van seksueel geweld tegen kinderen of seksuele uitbuiting dan anderen. Eerder onderzoek toont aan dat dit bijvoorbeeld het geval is voor mensen die kampen met psychische problemen of verslavingen. In dit hoofdstuk is onderzocht welk deel van de slachtoffers van seksueel geweld tegen kinderen en seksuele uitbuiting, voorafgaand aan dat gemelde slachtofferschap jeugdhulp, hulp voor psychische problemen of verslavingshulp heeft ontvangen. Zodoende is geprobeerd een beeld te krijgen van de persoonlijke problematiek waarmee slachtoffers al kampten.

Hoewel in dit onderzoek niet achterhaald kan worden wat de aanleiding voor jeugdhulp is geweest, blijkt wel dat er problemen zijn geweest bij het opgroeien van het kind waarvoor hulp is ingeschakeld. Bijna één op de drie slachtoffers van seksueel geweld tegen kinderen en minder-

²⁴ Nationaal Rapporteur, 2020 (Vertrouwen in Veerkracht), p. 44.

²⁵ Maris et al., 2020.

²⁶ Overigens geldt dat ook voor de ouders van slachtoffers van seksueel geweld tegen kinderen en seksuele uitbuiting (zie Hoofdstuk 4).

²⁷ Seksueel geweld tegen kinderen: $\chi^2(1) = 187,626$, $p < ,001$; Seksuele uitbuiting: $\chi^2(1) = 1157,674$, $p < ,001$.

²⁸ Nationaal Rapporteur, 2020 (Vertrouwen in Veerkracht), p. 22.

jarige slachtoffers van seksuele uitbuiting ontvangt jeugdhulp in het jaar voorafgaand aan dat slachtofferschap. Dat is respectievelijk drie en zes keer vaker dan gemiddeld. Bovendien lijken die problemen relatief ernstig, in het bijzonder die van slachtoffers van seksuele uitbuiting. Jeugdhulp die wordt ingezet voor deze groep slachtoffers betreft namelijk relatief vaak *gesloten jeugdhulp*: bijna één op de drie slachtoffers van seksueel geweld tegen kinderen en zelfs bijna twee op de drie slachtoffers van seksuele uitbuiting wordt gesloten geplaatst. Daarnaast hebben slachtoffers van seksuele uitbuiting, voordat ze slachtoffer worden, vaker hulp ontvangen voor geestelijke gezondheidsproblemen of verslavingen dan vergelijkbare Nederlanders. Professionals herkennen dat slachtoffers vaak al kampen met gedragsproblemen. Ook herkennen zij dat middelengebruik een kwetsbaarheid is die met name bij slachtoffers van seksuele uitbuiting speelt.

Slachtoffers zijn dus al vaak in beeld geweest bij hulpverlenende instanties voor het gemelde slachtofferschap. Voor een deel van deze slachtoffers kan het zo zijn dat zij de hulp ontvangen naar aanleiding van eerder seksueel geweld, maar dat dit niet in de onderzochte periode bij de politie is gemeld. Desondanks is het een teken dat veel slachtoffers al voordat zij seksueel geweld meemaken met diverse problemen kampen. In werkelijkheid zal het aantal slachtoffers dat kampt met persoonlijke problematiek nog hoger zijn, omdat niet alle slachtoffers hulp ontvangen voor hun problemen, en dus ook niet terugkomen in de data die gebruikt zijn voor dit onderzoek.

Het is belangrijk dat het hulpaanbod inspeelt op het feit dat slachtoffers van seksueel geweld vaak problemen ervaren op meerdere leefgebieden. Hulpinstanties moeten in staat worden gesteld om complete hulp te kunnen bieden en zeker aan de personen die kwetsbaar zijn voor seksueel geweld. Niet alleen hulp gericht op de ervaring van slachtoffers met seksueel geweld is nodig, maar ook hulp gericht op andere problemen die hun kwetsbaarheid vergroten. Ook voor de hulp die wordt geboden ná slachtofferschap zijn deze bevindingen relevant. Ze laten zien dat slachtoffers al problemen hadden en dat het slachtofferschap hier nog eens bovenop komt.

CASUS

Het verhaal van Bo (24)

Bo is een 24-jarige vrouw. In het verleden is zij langdurig seksueel misbruikt door de partner van haar vader. Ze is daarom op haar vijftiende bij haar moeder gaan wonen. Bo heeft de diagnose PTSS gekregen. Ook heeft zij een licht verstandelijke beperking en er zijn vermoedens dat Bo autisme heeft. Nadat zij uit de misbruiksituatie is gehaald, gaat het een aantal jaar best goed met Bo.

De autismeproblematiek van Bo maakt wel dat zij zich onvoldoende kan verplaatsen in het perspectief van de ander en daarmee ook de gedachten of bedoelingen van de ander. Zij gaat ervan uit dat iedereen de juiste bedoelingen heeft. Dit maakt haar kwetsbaar voor personen die hier misbruik van maken.

Wanneer Bo op haar 21ste uit huis gaat, komt ze al snel in contact met een jongen die haar het loverboycircuit intrekt. Hier komt ze in aanraking met een oudere man die haar dwingt om softdrugs, xtc en cocaïne te gebruiken. Op die manier raakt Bo verslaafd aan drugs. Dezelfde man dwingt Bo ook om in een club te gaan werken, waarna ze in de prostitutie belandt. Zij wordt onder andere gedwongen zich te prostitueren op een camping. Tijdens de uitbuiting gebruikt Bo drugs om zich te verdoven en vervelende gedachten naar de achtergrond te laten verdwijnen.

Uiteindelijk lukt het Bo om te ontsnappen. Zij verblijft eerst een tijd in een afkickkliniek om van haar verslaving af te komen. Daarna start Bo met een traumabehandeling waar onder andere de methode EMDR wordt gebruikt. Zij werkt gemotiveerd aan de behandelmodules en zet zich vol in tijdens de sportactiviteiten.

De ouders van Bo worden bij de behandeling betrokken. Zij vinden het soms moeilijk te begrijpen hoe dit hun dochter heeft kunnen overkomen. Hun betrokkenheid stimuleert Bo voor de behandeling, maar het levert haar ook spanning op. Ze legt hierdoor de lat voor zichzelf erg hoog.

De autismeproblematiek heeft er bij Bo voor gezorgd dat het herstel een langdurig traject is geweest. Doordat zij zich onvoldoende kan verplaatsen in de ander, verloopt het traject tot herkennen en erkennen van eigen slachtofferschap traag en hiermee dus ook de passende behandeling. Volhouden en herhalen hebben een bewezen effect gehad op haar behandeling. Het gaat steeds beter met Bo. Doordat Bo gebeurtenissen uit het verleden verwerkt, kan ze weer emoties en gevoelens ervaren. Omdat ze dit lang niet heeft gevoeld, is ze soms nog zoekende hoe ze hier het beste mee om kan gaan. Bo komt ook steeds meer voor zichzelf op en kan beter aangeven wat ze wil.

Na een behandelperiode van twaalf maanden heeft Bo weer het gevoel dat ze zelf keuzes mag en kan maken. Ze voelt dat ze eigen verantwoordelijkheid heeft en dat het niet erg is soms een fout te maken. Samen met de groepsleiding zoekt Bo naar een passende plek in een begeleid wonen-setting. Het is de bedoeling dat ze vanuit daar haar eigen plek gaat vinden, waarbij ze ambulante nazorg en begeleiding ontvangt.

3 Licht verstandelijke beperking

Het hebben van een licht verstandelijke beperking (lvb) kan samenhangen met slachtofferchap van seksueel geweld tegen kinderen of seksuele uitbuiting. Naar schatting heeft 6% van de Nederlandse bevolking, oftewel ongeveer een miljoen personen, een licht verstandelijke beperking.¹ Dat betekent dat zij een IQ hebben van tussen de 50 en de 85, en aanzienlijke beperkingen in hun sociaal aanpassingsvermogen.² Personen met een licht verstandelijke beperking hebben moeite met het begrijpen van anderen en schatten hun reacties vaak niet goed in.³ Ze vertonen vaker sociaal wenselijk gedrag en zijn makkelijker beïnvloedbaar. Mede hierdoor zijn mensen met een licht verstandelijke beperking minder (seksueel) weerbaar.⁴ Zij lopen dan ook meer kans dan andere personen om slachtoffer te worden van criminaliteit in het algemeen,⁵ en seksueel geweld in het bijzonder.⁶ Toch wordt een licht verstandelijke beperking bij slachtoffers vaak niet herkend, bijvoorbeeld door eerstelijns professionals en in het strafproces, terwijl dit juist belangrijk is voor een juiste benadering van die persoon.⁷

Dit hoofdstuk richt zich dan ook op de vraag hoe vaak een licht verstandelijke beperking voorkomt bij slachtoffers van seksueel geweld tegen kinderen en seksuele uitbuiting en wat hun achtergronden zijn. Deze specifieke groep heeft mogelijk een andere aanpak nodig om slachtofferchap van seksueel geweld te voorkomen. Maar het is ook van belang voor personen met een licht verstandelijke beperking die al slachtoffer zijn geworden. Bijvoorbeeld om ze zo goed mogelijk te kunnen herkennen en bij te kunnen staan tijdens het strafproces, en daarmee de negatieve effecten van de behandeling van de zaak zoveel mogelijk te voorkomen.

Eerder onderzoek

Volgens het Centrum voor Seksueel Geweld (CSG) lopen mensen met een licht verstandelijke beperking vier keer vaker het risico om slachtoffer te worden van seksueel geweld.⁸ Ook uit onderzoek van Movisie bleek dat seksueel geweld bijna tweemaal vaker voorkomt bij personen met een licht verstandelijke beperking.⁹ Ditzelfde beeld komt naar voren uit internationaal onderzoek.¹⁰ Daarnaast vond Commissie Samson, die onderzoek heeft gedaan naar seksueel misbruik van kinderen in jeugdzorg, dat kinderen met een licht verstandelijke beperking drie keer zo vaak slachtoffer worden als kinderen zonder die beperking.¹¹ In 2020 deed de Nationaal Rapporteur onderzoek in Amsterdam naar casussen van seksueel geweld tegen jonge vrouwen.¹² Bij een deel van de onderzochte casussen bleek sprake van een gediagnosticeerde licht verstandelijke beperking. Bovendien geven geïnterviewde professionals in dat onderzoek aan relatief veel meiden te zien waarvan is vastgesteld dat ze een licht verstandelijke beperking hebben. Uit een onderzoek in Engeland onder hulpverleners van slachtoffers van seksuele uitbuiting met een licht verstandelijke beperking en slachtoffers zelf, bleek dat minderjarigen

1 Woittiez et al., 2019.

2 Woittiez et al., 2019.

3 Website NJi, www.nji.nl/licht-verstandelijk-beperkte-jeugd/risicofactoren, geraadpleegd op 7 januari 2022.

4 Van Berlo et al., 2011.

5 Spaan & Kaal, 2019.

6 Van Berlo et al., 2011; Franklin & Smeaton, 2017.

7 Kaal & Spaan, 2015.

8 Website CSG, www.centrumseksueelgeweld.nl/seksueel-geweld/, geraadpleegd op 24 februari 2022.

9 Van Berlo et al., 2011.

10 Wissink et al., 2015.

11 Commissie Samson, 2012.

12 Nationaal Rapporteur, 2020 (Vertrouwen in Veerkracht).

vaak ‘overmatig beschermd’ worden vanwege hun beperking.¹³ Hierdoor worden zij minder goed begeleid naar zelfstandigheid. Dit maakt hen kwetsbaarder om uitgebuit te worden zodra ze enige vorm van zelfstandigheid krijgen. Andere verklaringen die werden gegeven voor een verhoogd risico op seksuele uitbuiting voor minderjarigen met een licht verstandelijke beperking was dat er weinig geschikte en toegankelijke seksuele voorlichting beschikbaar is voor deze minderjarigen. Daarnaast maakt het sociale isolement waar jongeren met een licht verstandelijke beperking mee te maken hebben en de sterke wens vrienden te maken hen ook kwetsbaarder voor uitbuiting.

Een licht verstandelijke beperking wordt niet altijd herkend. Zo blijkt uit onderzoek van de Hogeschool Leiden dat in de strafrechtketen een licht verstandelijke beperking waarschijnlijk vaak over het hoofd wordt gezien.¹⁴ De onderzoekers concluderen: ‘Onvoldoende signalering van een licht verstandelijke beperking vooraan in de keten kan leiden tot een niet passend verhoor, jarenlange overvraging en plaatsing op verkeerde plekken. Hierdoor worden mensen met een licht verstandelijke beperking meer beschadigd dan geholpen.’ Een onderzoek naar seksuele uitbuiting in Rotterdam lijkt te bevestigen dat iemand met een licht verstandelijke beperking al bij de politie moeilijk herkend wordt. Bij slechts 4% van de verhoren van slachtoffers van seksuele uitbuiting vermoedde de politie namelijk een licht verstandelijke beperking.¹⁵ Dit ligt lager dan het geschatte percentage van mensen met een licht verstandelijke beperking onder de gehele bevolking,¹⁶ en staat in schril contrast met de schatting van Humanitas Prostitutie Maatschappelijk Werk. Zij vermoeden juist bij 44% van de minderjarige en 16% van de meerderjarige slachtoffers van mensenhandel een licht verstandelijke beperking.¹⁷

METHODE

De onderzochte datasets bevatten ook gegevens over de aanwezigheid van een licht verstandelijke beperking (zie §B1.3.3.2). In 2015 heeft het Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS) daar een schatting van gemaakt. Hiervoor heeft het de registraties van het Centrum indicatiestelling zorg, de registratie van arbeidsongeschiktheidsuitkeringen en de registratie van de Wet Sociale Werkvoorziening gebruikt. Dit is vrijwel zeker een onderschatting, omdat personen met een licht verstandelijke beperking die niet in deze registraties voorkomen niet zijn meegenomen in het onderzoek. Omdat de mate van onderschatting waarschijnlijk gelijk is voor de groep slachtoffers en de controlegroep, kan deze schatting wel gebruikt worden om aan te geven hoe veel vaker een licht verstandelijke beperking voor lijkt te komen in de ene groep ten opzichte van de andere groep. Zie §1.2 voor meer uitleg over de methodiek.

Om de resultaten in perspectief te kunnen plaatsen, zijn de uitkomsten voor de groepen slachtoffers – slachtoffers van seksueel geweld tegen kinderen en slachtoffers van seksuele uitbuiting – vergeleken met een controlegroep en zijn slachtoffers met en zonder een licht verstandelijke beperking vergeleken. De controlegroepen bestaan uit willekeurig gekozen personen uit de Nederlandse bevolking, die vergelijkbaar zijn met

¹³ Franklin & Smeaton, 2017.

¹⁴ Kaal & de Jong, 2017.

¹⁵ Nanhoe et al., 2019.

¹⁶ Woittiez et al., 2019.

¹⁷ Nanhoe et al., 2019.

de slachtoffers qua leeftijd en geslacht. Slachtoffers van seksueel geweld tegen kinderen zijn gemiddeld 12 jaar oud en het betreft overwegend meiden (85%). Bij slachtoffers van seksuele uitbuiting is de gemiddelde leeftijd 23 jaar, bijna een derde (29%) is minderjarig, en 96% van hen is vrouw.

De bevindingen zijn in interviews voorgelegd aan professionals uit de strafrechtketen en de hulpverlening die met slachtoffers van seksueel geweld tegen kinderen of seksuele uitbuiting werken. Aan hen is gevraagd of de bevindingen herkenbaar zijn en of zij de resultaten kunnen duiden.

3.1 Aandeel slachtoffers met een licht verstandelijke beperking

Slachtoffers van seksueel geweld tegen kinderen blijken dertien keer zo vaak een licht verstandelijke beperking te hebben als vergelijkbare personen in de samenleving.¹⁸ Dat een licht verstandelijke beperking een risico vormt voor slachtofferschap van seksueel geweld tegen kinderen herkennen vrijwel alle geïnterviewden. Een hulpverlener zegt daarover:

‘Intelligentie speelt zeker een rol ja. [...] Dus als je én die liefde niet hebt gehad, die nu zoekt én niet zo goed kan inschatten wat iemands intenties zijn, dan ben je heel erg kwetsbaar voor seksueel geweld. En als je niet de omgeving om je heen hebt die daar bovenop zit, dan gaat het snel verkeerd.’

Ook onder slachtoffers van seksuele uitbuiting komt een licht verstandelijke beperking vaker voor, en zelfs in hogere mate. Zij hebben bijna achttien keer vaker een licht verstandelijke beperking dan vergelijkbare personen in de samenleving.¹⁹ Dit beeld herkennen professionals. Een licht verstandelijke beperking kan iemand kwetsbaar maken voor uitbuiting omdat het voor die persoon soms lastiger is consequenties te overzien, en voor- en nadelen af te wegen van zijn of haar keuzes. Het kan iemand bovendien beïnvloedbaar maken voor een uitbuiters. Een geïnterviewde hulpverlener zegt daarover het volgende:

‘Dit percentage ligt bij slachtoffers hoger. Deze doelgroep ziet de consequenties van bepaald gedrag niet in. Ze vinden het lastiger om andere mensen te lezen, zijn wat goedgegeloviger. [...] De belofte van geld verdienen is dan ook aantrekkelijk. Veel jongeren hebben het idee dat ze het ‘even’ doen, geld verdienen en dan kunnen stoppen. Die naïviteit heerst. Er is weinig weerbaarheid.’

3.2 Kenmerken van slachtoffers met een licht verstandelijke beperking

Om slachtoffers van seksueel geweld tegen kinderen en seksuele uitbuiting met een licht verstandelijke beperking zo goed mogelijk te begeleiden, bijvoorbeeld bij het strafproces en bij hulp of herstel, is het belangrijk inzicht te krijgen in wie deze slachtoffers zijn en met welke problematiek

¹⁸ $\chi^2(1) = 2371,715, p < ,001$.

¹⁹ 12,4% vergeleken met 0,7% ($\chi^2(1) = 960,889, p < ,001$).

zij kampen. Daarom worden in deze paragraaf slachtoffers met een licht verstandelijke beperking vergeleken met slachtoffers zonder die beperking. Er wordt onder meer gekeken naar persoonlijke problematiek, waaronder verslavingen. Daarna wordt gekeken naar de gezinssituatie om te achterhalen in welke mate de slachtoffers op steun van hun ouders kunnen rekenen. Als laatste wordt gekeken of ze vaker in beeld zijn geweest bij de politie, als slachtoffer of als dader.

Slachtoffers met licht verstandelijke beperking minder vaak vrouw en slachtofferschap vaker ernstig

Slachtoffers van seksueel geweld tegen kinderen en seksuele uitbuiting zijn overwegend vrouw. Dit geldt echter in minder sterke mate voor slachtoffers met een licht verstandelijke beperking.²⁰ Wanneer wordt gekeken naar slachtoffers van seksueel geweld tegen kinderen blijken daarnaast slachtoffers met een licht verstandelijke beperking twee keer zo vaak slachtoffer van een verkrachting, een van de relatief ernstigste vormen van seksueel geweld, als slachtoffers zonder een licht verstandelijke beperking.²¹

Slachtoffers met licht verstandelijke beperking kampen vaker met persoonlijke problematiek

Bij de begeleiding en behandeling van slachtoffers met een licht verstandelijke beperking is het belangrijk om rekening te houden met hun problematiek. Die komt deels direct voort uit hun beperking. Zo komt voortijdig schoolverlaten zestien keer vaker voor bij slachtoffers van seksueel geweld tegen kinderen met een licht verstandelijke beperking dan bij slachtoffers zonder die beperking.²² Bij seksuele uitbuiting is dit bijna drie keer vaker.²³ Een van de geïnterviewde hulpverleners geeft expliciet aan dat dit jongeren kwetsbaar maakt voor uitbuiting. Voortijdig schoolverlaten betekent dat zij stoppen met school zonder een startkwalificatie te hebben.²⁴ Uit de volgende quote blijkt dat het hoge aandeel voortijdig schoolverlaten ook deels verklaard zou kunnen worden door het lage opleidingsniveau van deze personen. Het genoemde mbo-niveau 1 geldt immers niet als 'startkwalificatie':

'Lvb-slachtoffers zijn niet zozeer schoolverlaters, we zien wel dat zij niveau 1 of praktijk hebben afgerond, maar vervolgonderwijs of arbeid komt niet van de grond. Dat is voor hen een te grote stap.'

Daarnaast ontvangen zij bijna drie keer zo vaak jeugdhulp als slachtoffers zonder een licht verstandelijke beperking.²⁵ Ook krijgen zij vaker hulp voor verslavingen.²⁶ Iets dat een deel van de geïnterviewden herkent. Voor slachtoffers van seksuele uitbuiting wordt er geen relatie gevonden tussen licht verstandelijke beperking en jeugdhulp of verslaving.²⁷ Dit kan echter ook komen door de relatief kleine aantallen in deze dataset.

Slachtoffers met licht verstandelijke beperking wonen vaker niet bij hun ouders

Gezinsleden, en met name ouders, kunnen een belangrijke steun zijn voor slachtoffers. Uit wetenschappelijk onderzoek blijkt dat ondersteunende ouders helpen om schade na slachtof-

20 Seksueel geweld tegen kinderen: $\chi^2(1) = 13,693$, $p < ,001$; Seksuele uitbuiting: $\chi^2(1) = 3,806$, $p = ,051$.

21 $\chi^2(10) = 80,158$, $p < ,001$.

22 $\chi^2(1) = 614,744$, $p < ,001$.

23 $\chi^2(1) = 6,286$, $p < ,05$.

24 Een startkwalificatie is een afgeronde havo- of vwo-opleiding of een basisberoepsopleiding (mbo-2) (Website CBS, www.cbs.nl/nl-nl/faq/specifiek/wat-zijn-voortijdig-schoolverlaters, geraadpleegd op 10 januari 2022).

25 $\chi^2(1) = 6228,115$, $p < ,001$.

26 $\chi^2(1) = 210,969$, $p < ,001$.

27 Respectievelijk $\chi^2(1) = 0,041$, $p = ,840$ en $\chi^2(1) = 0,071$, $p = ,790$.

ferschap van seksueel geweld te beperken.²⁸ Het is dan ook belangrijk te kijken naar de gezinsfactoren van deze personen. Slachtoffers van seksueel geweld tegen kinderen zijn per definitie minderjarig, maar voor slachtoffers van seksuele uitbuiting geldt dat niet. In de data zijn echter, in absolute zin, weinig minderjarige slachtoffers van seksuele uitbuiting met een licht verstandelijke beperking ($n=10$). Om die reden richten de bevindingen van de gezinssituatie zich alleen op slachtoffers van seksueel geweld tegen kinderen.

Slachtoffers van seksueel geweld tegen kinderen met een licht verstandelijke beperking verblijven ruim dertien keer vaker in huishoudens waar geen ouders aanwezig zijn dan andere slachtoffers.²⁹ In de meeste gevallen is dit een institutioneel gezin, zoals een gezinshuis.³⁰ Dit betekent overigens niet per se dat ouders afwezig zijn, zij zijn alleen niet betrokken bij de directe opvoeding. Een hulpverlener geeft aan veel slachtoffers te zien die buiten het gezin wonen, maar waar ouders wel nauw betrokken zijn. Verder valt op dat ouders van slachtoffers met een licht verstandelijke beperking zeven keer zo vaak zelf ook een licht verstandelijke beperking hebben als de ouders van slachtoffers zonder zo'n beperking.³¹ Een van de geïnterviewde herkent dit beeld:

‘Met een lvb doelgroep, heb je ook veel ouders met lvb. Het grootste deel heeft daarbij ook bijkomende eigen problematiek. Intergenerationeel trauma speelt bij lvb'ers nog veel meer.’

De fysieke afwezigheid van de ouders, licht verstandelijke beperking bij ouders, en een eventueel aanwezig trauma kan betekenen dat ouders van slachtoffers met een licht verstandelijke beperking in mindere mate in staat zijn deze slachtoffers op te vangen en te begeleiden naar hulp of herstel.

Slachtoffers met licht verstandelijke beperking vaker eerder en opnieuw slachtoffer

De noodzaak voor een goede begeleiding van deze slachtoffers blijkt ook uit andere cijfers uit de politieregistraties (zie Figuur 3.1). Slachtoffers van seksueel geweld tegen kinderen met een licht verstandelijke beperking worden *later* namelijk drie keer vaker opnieuw slachtoffer van seksueel geweld dan slachtoffers zonder deze beperking.³² *Eerder* zijn zij bovendien al vijf keer vaker slachtoffer van seksueel geweld dan slachtoffers zonder een licht verstandelijke beperking.³³ Daarnaast zijn ze bijna twee keer zo vaak ook slachtoffer geweest van een niet-zedendelict.³⁴ Voor slachtoffers van seksuele uitbuiting zijn deze verschillen niet significant, maar dat kan komen door de kleine aantallen in de dataset. Wel zijn slachtoffers van seksuele uitbuiting met een licht verstandelijke beperking ruim twee keer vaker dan slachtoffers zonder een beperking al eens in beeld bij de politie geweest als slachtoffer van seksueel geweld tegen kinderen.³⁵

28 Godbout et al., 2014; Merrill, 2001; Scoglio, 2021.

29 $\chi^2(1)=30494,166, p < ,001$.

30 Exakte definitie van het CBS: ‘Eén of meer personen die samen een woonruimte bewonen en daar bedrijfsmatig worden voorzien in dagelijkse levensbehoeften. Ook de huisvesting vindt bedrijfsmatig plaats.’ (Website CBS, www.cbs.nl/nl-nl/onz-diensten/methoden/begrippen/institutioneel-huishouden, geraadpleegd op 14 december 2021).

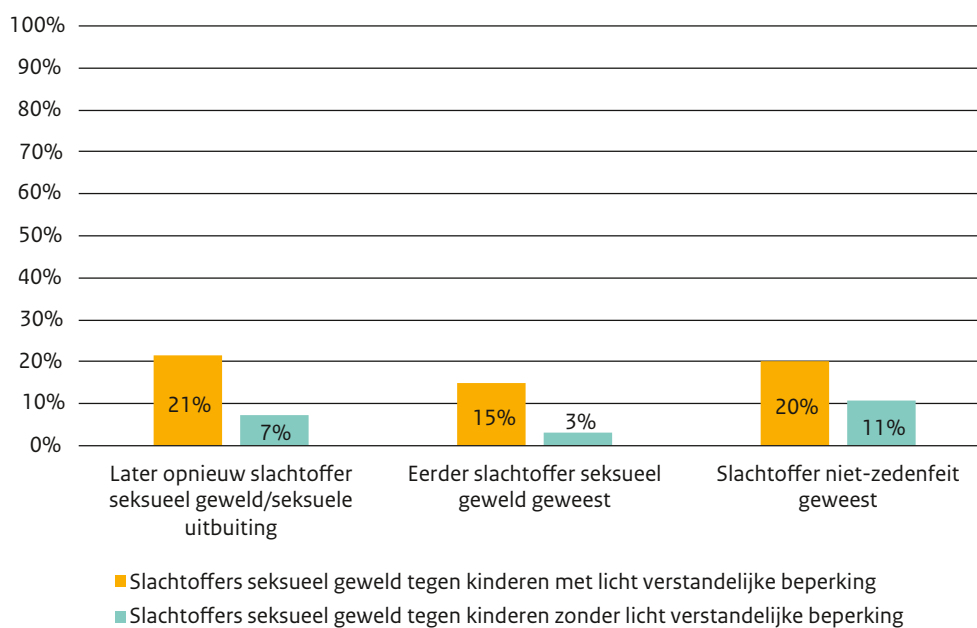
31 $\chi^2(1) = 201,326, p < ,001$.

32 $\chi^2(1) = 75,748, p < ,001$.

33 $\chi^2(1) = 116,960, p < ,001$.

34 $\chi^2(1) = 22,716, p < ,001$.

35 $\chi^2(1) = 15,221, p < ,001$.

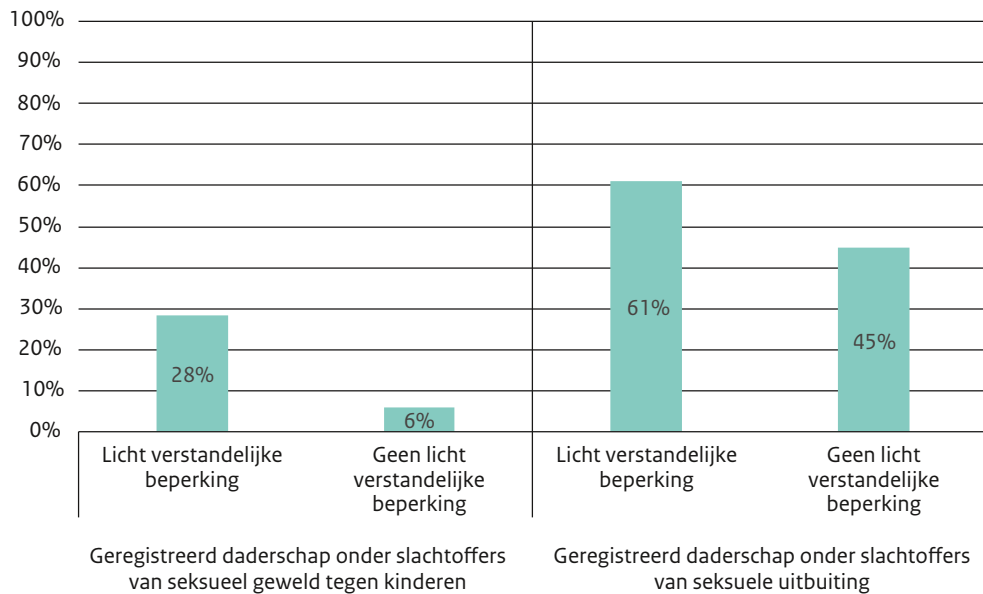
Figuur 3.1 Eerder of later slachtofferschap van slachtoffers seksueel geweld tegen kinderen met een licht verstandelijke beperking en slachtoffers zonder die beperking (N=14.540)

Bron: CBS-databestanden

Slachtoffers met licht verstandelijke beperking vaker ook dader

Slachtoffers van seksueel geweld tegen kinderen met een licht verstandelijke beperking zijn ook relatief vaak eerder in beeld geweest bij de politie als dader van een delict. Zij zijn namelijk vijf keer vaker dan slachtoffers zonder een licht verstandelijke beperking ook als verdachte van een delict geregistreerd in de politiesystemen. Dit hoeft overigens niet per se een zedendelict te zijn. Voor slachtoffers van seksuele uitbuiting met een licht verstandelijke beperking is dit anderhalf keer vaker.³⁶

³⁶ Seksueel geweld tegen kinderen: $\chi^2(1) = 215,171, p < ,001$; seksuele uitbuiting: $\chi^2(1) = 6,691, p < ,05$.

Figuur 3.2 Geregistreerd daderschap van slachtoffers seksueel geweld tegen kinderen en seksuele uitbuiting met een licht verstandelijke beperking (respectievelijk n=262 en n=72) en slachtoffers zonder die beperking (respectievelijk n=14.278 en n=510).

Bron: CBS-databestanden

Uit de politieregistraties komt dus een opvallend zorgwekkend beeld naar voren. Het gemelde slachtofferschap is relatief ernstig en slachtoffers met een licht verstandelijke beperking hebben vaker dan slachtoffers zonder die beperking te maken met herhaald slachtofferschap. Bovendien valt op dat zij niet alleen als slachtoffers in beeld komen bij de politie, maar ook relatief vaak als daders van enig delict.

3.3 Conclusie

Mensen met een licht verstandelijke beperking ervaren cognitieve en sociale beperkingen. Dit zorgt er niet alleen voor dat zij eerder slachtoffer van seksueel geweld kunnen worden, maar ook dat zij meer aandacht nodig hebben in hun begeleiding en behandeling door mensen met de relevante expertise. Een juiste benadering van deze groep is dan ook essentieel. Daarvoor is allereerst van belang om meer te weten over deze groep slachtoffers.

Uit dit hoofdstuk blijkt dat het aandeel personen met een licht verstandelijke beperking groot is onder slachtoffers van seksueel geweld tegen kinderen en seksuele uitbuiting: onder hen komt dit dertien tot achttien keer zo vaak voor als in de controlegroepen. Dit geldt in sterkere mate voor mannelijke slachtoffers dan voor vrouwelijke. Het slachtofferschap van personen met een licht verstandelijke beperking lijkt daarbij relatief ernstiger, want verkrachting komt onder hen twee keer zo vaak voor als onder slachtoffers zonder een licht verstandelijke beperking. Bovendien komt herhaald slachtofferschap drie keer vaker bij hen voor. Daarnaast komen zij ook vaker dan slachtoffers zonder een licht verstandelijke beperking in de politiesystemen voor als verdachte van criminaliteit.

Minderjarigen met een licht verstandelijke beperking lijken ook kwetsbaarder dan de andere slachtoffers van seksueel geweld, die overigens ook kwetsbaar zijn (zie ook Hoofdstuk 2 en Hoofdstuk 4). Ouders van slachtoffers met een licht verstandelijke beperking lijken minder in staat hen op te vangen en ze de juiste zorg te bieden. Zo verblijven slachtoffers met een licht verstandelijke beperking vaak in instellingen, of zijn één of beide ouders om andere redenen afwezig in het gezin. Ook hebben de ouders vaker zelf ook een licht verstandelijke beperking. Dat deze slachtoffers met persoonlijke problematiek lijken te kampen komt naar voren doordat ze vaker jeugdhulp en verslavingshulp ontvangen.

Slachtoffers van seksueel geweld met een licht verstandelijke beperking kampen dus vaker dan slachtoffers zonder zo'n beperking met problemen, onder andere op het gebied van scholing en verslavingen. Dat is extra schrijnend, omdat uit Hoofdstuk 2 blijkt dat slachtoffers van seksueel geweld sowieso al vaker kampen met problemen op deze terreinen. Voor slachtoffers met een licht verstandelijke beperking is dit dus nóg eens vaker. Maar ook extra schrijnend omdat zij over het algemeen minder goed in staat zijn om met deze uitdagingen om te gaan. Het is dan ook van belang om deze slachtoffers te herkennen bij bijvoorbeeld het verwijzen naar passende begeleiding en (behandel)zorg. Deze begeleiding dient in de basis te passen bij de cognitieve en adaptieve beperkingen. Er dient ook aandacht te zijn voor bijkomende psychiatrische problematiek of problemen binnen het gezin. Daarnaast moeten slachtoffers met een licht verstandelijke beperking herkend worden in het strafproces. Rechercheurs dienen kennis en kunde te hebben over deze doelgroep om het gedrag van deze groep slachtoffers juist te interpreteren en goed te begeleiden in het strafproces. Hiermee wordt ook deze doelgroep serieus genomen in het strafrecht en krijgen zij een eerlijke positie waarin hun rechten als slachtoffer gewaarborgd worden. Dit voorkomt frustratie en vergroot de kans op een succesvolle afronding van de zaak. Dan kan vervolgens extra aandacht worden besteed aan passende hulpverlening en begeleiding.

CASUS

Het verhaal van Raisa (18)

Raisa is 18 jaar en heeft een moeizame jeugd achter de rug. Haar ouders zijn gescheiden toen zij jong was. Als kind heeft Raisa tijdens twee periodes in het buitenland gewoond, waar zij werd misbruikt door haar stiefvader. Eenmaal terug in Nederland woont zij bij haar vader. Maar ook daar gaat het niet goed. Op haar dertiende wordt Raisa uit huis geplaatst vanwege vermoedens van misbruik binnen het gezin en woont ze op verschillende leefgroepen in jeugdzorginstellingen.

Raisa vindt het moeilijk om in te schatten of mensen om haar heen de juiste bedoelingen hebben. Daardoor gaat zij vaker verkeerde vriendschappen aan. Zo is Raisa in het verleden uitgebuit door een pooier waarbij (seksuele) geweldsincidenten hebben plaatsgevonden. Ook heeft Raisa in het verleden onder druk van haar sociale omgeving onder andere een winkeldiefstal gepleegd. Ze pleegde dit soort delicten vaak in ruil voor geld, drugs of onderdak.

Nu Raisa meerderjarig is, verblijft zij niet meer in een jeugdzorginstelling en kan zij zelf bepalen waar zij woont. Het lukt Raisa echter niet om structuur in haar leven aan te brengen. Zij gaat niet naar school en ook een baan behouden lukt niet. Onverwerkte trauma's zitten haar in de weg. Vanwege wat zij heeft meegemaakt in haar jeugd praat Raisa met hulpverlening, gaat ze begeleid wonen en ontvangt ze therapie. Langzamerhand gaat het steeds beter met Raisa.

Totdat zij haar vriend Xavier ontmoet. Hij is een bekende van politie en justitie. Zo is hij betrokken geweest bij verschillende steek- en schietincidenten. Ook hebben zich in het verleden veel meldingen van huiselijk geweld voorgedaan op zijn adres. Xavier heeft daarom geen goede invloed op Raisa. Er wordt vermoed dat hij Raisa financieel en emotioneel uitbuit. Inmiddels zijn er twee geweldsincidenten geweest waar Raisa bij betrokken is: een bij Xavier thuis en een in een hotel.

Door de verschillende risicovolle situaties waarin Raisa zich bevindt maken zorg- en veiligheidspartijen zich veel zorgen om haar. Raisa staat ingeschreven in een begeleid-wonen-traject, maar daar komt zij niet vaak meer. Nadat de woning van Xavier wordt ontruimd vanwege overlast en huurfraude, vertrekken Xavier en Raisa naar het buitenland om een nieuw bestaan op te bouwen. Ondanks dat Raisa nog wel in contact staat met hulpverlening, wil zij niet terug naar Nederland.

Ook in het buitenland blijven zich problemen voordoen. Via de politie is daarom een aandachtvestiging op Raisa opgenomen. Dat betekent dat buitenlandse instanties, zoals politie, een melding zien bij het invoeren van haar gegevens dat zij in Nederland vermist wordt. Korte tijd later krijgt de politie in het desbetreffende land een melding van overlastgevend gedrag van Raisa en Xavier. Pas als de situatie escaleert en Raisa wordt neergestoken door Xavier keert zij terug naar Nederland.

Daar maakt zij sindsdien weer gebruik van haar plek bij begeleid wonen en Raisa kijkt weer vooruit.

4 Thuissituatie

De sociale omgeving is van groot belang in iemands ontwikkeling. Volgens het socio-ecologische model (zie §1.1) is de meest directe omgeving die daarop invloed heeft het microsysteem. In het geval van jongeren en specifiek kinderen speelt dit zich voor een groot gedeelte af binnen het gezin. Zowel de omstandigheden van de thuissituatie als de relaties die binnen het gezin worden gevormd zijn van invloed op hoe jongeren zich ontwikkelen. Hoewel iemands thuissituatie niet bepaalt of hij of zij slachtoffer wordt, kunnen kenmerken van de thuissituatie wel een risicofactor voor seksueel geweld vormen. Op basis van literatuur lijken gezinsstructuur en –samenstelling een effect te hebben op het welzijn van jongeren, waaronder slachtoffer worden van criminaliteit. Over het algemeen kan worden gesteld dat kinderen in samengestelde en eenoudergezinnen, specifiek waar een scheiding of overlijden heeft plaatsgevonden, minder weerbaar zijn tegen tegenslagen.¹ Er bestaan echter veel omstandigheden die dit effect beïnvloeden en dus mogelijk (deels) kunnen verklaren, zoals huiselijk geweld of sociaaleconomische situatie. Meerdere onderzoeken wijzen ook op een verband tussen gezinssamenstelling en het meemaken van seksueel geweld of seksuele uitbuiting.² Bijvoorbeeld specifiek eenoudergezinnen als risicofactor.

Andere studies tonen echter aan dat niet de samenstelling zelf, maar factoren die daarmee samenhangen het effect van gezinssamenstelling verklaren. Het gaat daarbij onder andere om de eerder genoemde sociaaleconomische situatie, maar ook om de stabiliteit en complexiteit van de gezinssamenstelling.³ Hoe complexer het gezin en hoe meer (ingrijpende) veranderingen binnen het gezin hebben plaatsgevonden, hoe groter de kwetsbaarheid van een kind. Te denken valt aan scheidingen en conflicten binnen het huishouden.

Tegelijkertijd kunnen omstandigheden van de thuissituatie ook een beschermende factor vormen tegen seksueel geweld, zoals de bespreekbaarheid van seksualiteit thuis.⁴ Zo blijkt uit wetenschappelijk onderzoek dat de aanwezigheid van ondersteunende ouders helpt om schade na slachtofferschap van seksueel geweld te beperken.⁵ De (emotionele) beschikbaarheid van ouders om deze ondersteuning te bieden kan door omstandigheden juist weer ondermijnd worden, bijvoorbeeld vanwege een scheiding, psychische problemen of een verslaving, of door hechtingsproblematiek.⁶ Volgens onderzoek is de hechting tussen kind en ouder of verzorger een ander belangrijk element in de thuissituatie.⁷ Hechtingstheorie stelt dat een duurzame affectieve relatie tussen een kind en tenminste één ouder of verzorger van groot belang is voor de ontwikkeling van kinderen. Het ontbreken van een hechting vroeg in het leven kan een negatief effect hebben op het gedrag in de latere kindertijd en gedurende het hele leven.⁸ Hechtingsproblematiek of zelfs een hechtingsstoornis kan daarmee ook samenhangen met het meemaken van seksueel geweld.⁹ Dit wordt bijvoorbeeld geïllustreerd in verschillende casussen in het onderzoek van de Nationaal Rapporteur naar seksueel geweld tegen meiden en jonge vrou-

1 Vanderfaeillie et al., 2016; Alink et al., 2013; Huys, 2007; van IJzendoorn et al., 2007.

2 Goosen, 2019; Vanderfaeillie et al., 2016; Van Rooijen, Bartelink, & Berg, 2013.

3 Thomson & McLanahan, 2012.

4 Zie bijvoorbeeld de Richtlijn Seksuele Ontwikkeling, Maris et al., 2020.

5 Godbout et al., 2014; Merrill, 2001; Scoglio, 2021.

6 Maris et al., 2020.

7 Young et al., 2019.

8 Ibid.

9 Van Rooijen, 2021; Maris et al., 2020.

wen in Amsterdam.¹⁰ Hulpverleners wijzen bijvoorbeeld op het bestaan van hechtingsproblematiek bij slachtoffers van seksuele uitbuiting (zie Hoofdstuk 2, §2.2).

Al deze factoren kunnen van invloed zijn op hoe seksueel geweld en de nasleep daarvan wordt ervaren. Maar ook op hoe hulp het beste aansluit en of er aangifte wordt gedaan van wat er is gebeurd. Goed inzicht in wat er bij slachtoffers van seksueel geweld en seksuele uitbuiting thuis afspeelt is daarmee heel relevant voor de verdere bescherming en het hulpaanbod voor slachtoffers.

METHODE

De onderzochte datasets van het Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS) bevatten onder andere gegevens over de thuissituatie, zoals de gezinssamenstelling en –structuur en informatie over de ouders van slachtoffers (zie §B1.3.3.3). Al deze uitkomsten zijn vastgesteld in het jaar voorafgaand aan wanneer het gemelde seksueel geweld of seksuele uitbuiting heeft plaatsgevonden. Zij geven een indicatie van de bestaande omstandigheden op het moment dat personen slachtoffer worden van seksueel geweld tegen kinderen of seksuele uitbuiting. Zie §1.2 voor meer uitleg over de methodiek.

Om de resultaten in perspectief te kunnen plaatsen, zijn de uitkomsten voor de groepen slachtoffers – slachtoffers van seksueel geweld tegen kinderen en slachtoffers van seksuele uitbuiting – vergeleken met controlegroepen. Deze controlegroepen bestaan uit willekeurig gekozen personen uit de Nederlandse bevolking, die vergelijkbaar zijn met de slachtoffers qua leeftijd en geslacht. Slachtoffers van seksueel geweld tegen kinderen zijn gemiddeld 12 jaar oud en het betreft overwegend meiden (85%). Bij slachtoffers van seksuele uitbuiting is de gemiddelde leeftijd 23 jaar, bijna een derde (29%) is minderjarig, en 96% van hen is vrouw.

De bevindingen zijn in interviews voorgelegd aan professionals uit de strafrechtketen en de hulpverlening die met slachtoffers van seksueel geweld tegen kinderen of seksuele uitbuiting werken, zowel uit de strafrechtketen als de hulpverlening. Aan hen is gevraagd of de bevindingen herkenbaar zijn en of zij de resultaten kunnen duiden.

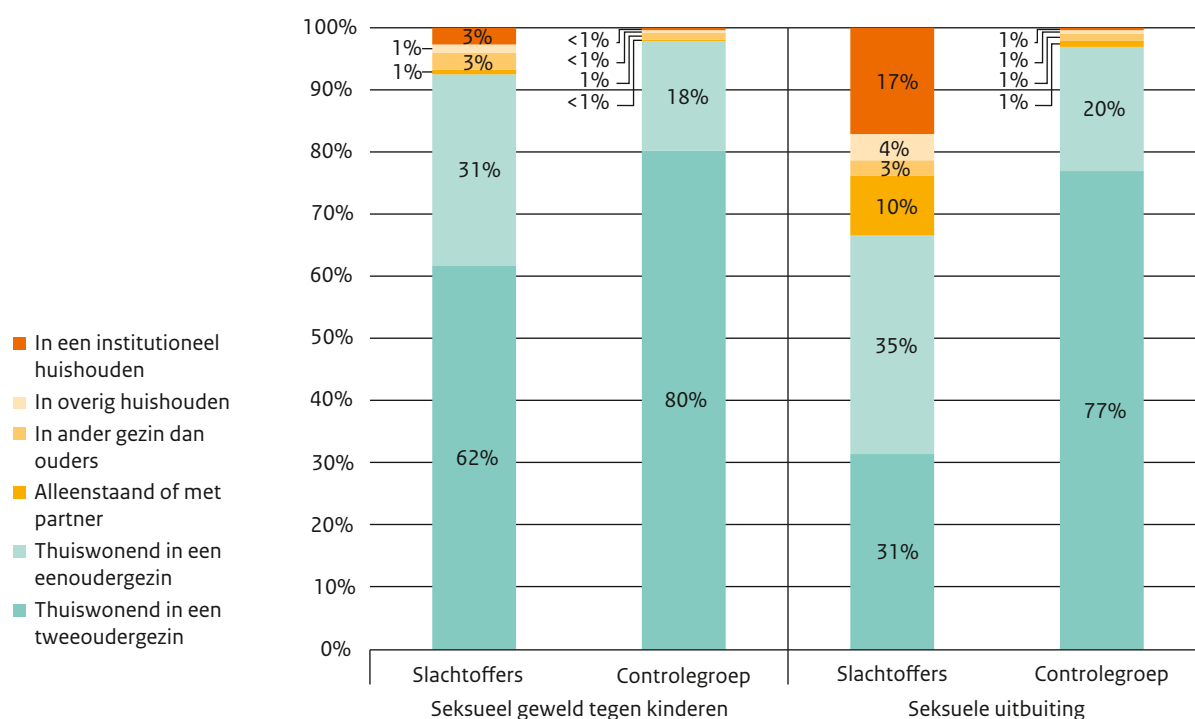
4.1 Gezinssamenstelling

De gezinssamenstelling is een belangrijk kenmerk van de thuissituatie. Zo kan deze wijzen op mogelijke achterliggende factoren die tot deze samenstelling hebben geleid, zoals een scheiding of overlijden van een ouder of een uithuisplaatsing, wat gevolgen voor het welzijn van een kind of jongere met zich mee kan brengen. Tegelijkertijd is de gezinssamenstelling een relevante context voor de hulp en bescherming waar slachtoffers recht op hebben. De samenstelling van het gezin is onderzocht op basis van de situatie voorafgaand aan het gemelde slachtofferschap.

Minderjarige slachtoffers van seksueel geweld en seksuele uitbuiting wonen minder vaak bij hun ouders

De minderjarige slachtoffers in dit onderzoek hebben op het moment dat het gemelde seksueel geweld of seksuele uitbuiting begon vaak een andere gezinssamenstelling dan vergelijkbare minderjarigen in de samenleving. Figuur 4.1 laat zien in welk type huishoudens slachtoffers wonen.

¹⁰ Nationaal Rapporteur, 2020 (Vertrouwen in Veerkracht), p. 14; p. 36.

Figuur 4.1 Gezinsamenstelling van minderjarige slachtoffers seksueel geweld (N=14.540) en seksuele uitbuiting (n=195), vergeleken met de controlegroep (respectievelijk N=726.990 en n=19.655)¹¹

Bron: CBS-databestanden

Wat gelijk opvalt is dat minderjarigen die seksueel geweld of seksuele uitbuiting meemaken voorafgaand aan het gemelde slachtofferschap, vaker dan vergelijkbare minderjarigen niet (meer) bij hun ouders wonen. Waar rond de 97% van de kinderen in de controlegroepen thuis woont, geldt dat voor 93% van de slachtoffers van seksueel geweld tegen kinderen en slechts 66% van de minderjarige slachtoffers van seksuele uitbuiting.¹² Minderjarige slachtoffers van seksuele uitbuiting en seksueel geweld wonen twee keer zo vaak als vergelijkbare minderjarigen in een ander gezin. Minderjarige slachtoffers van seksuele uitbuiting wonen daarnaast aanzienlijk veel vaker op zichzelf: elf keer vaker dan minderjarigen in de controlegroep. Het grootste verschil ligt in het aandeel van kinderen in institutionele huishoudens. Dit zijn meestal jeugdhulpinstellingen.¹³ Slachtoffers van seksueel geweld tegen kinderen wonen zes keer vaker in een institutioneel huishouden dan vergelijkbare minderjarigen. Bij slachtoffers van seksuele uitbuiting is dit aandeel zelfs 31 keer groter dan bij geslachts- en leeftijdgenoten. Maar liefst 17% van de minderjarige slachtoffers van seksuele uitbuiting woont in een instelling op het moment dat de bij de politie gemelde uitbuiting begon. Dat slachtoffers vaak al een jeugdhulpverleden hebben op het moment dat zij slachtoffer worden, wordt uitgebreid besproken in Hoofdstuk 2.

11 Seksueel geweld tegen kinderen: $\chi^2(5) = 4241,138$, $p < ,001$; seksuele uitbuiting: $\chi^2(5) = 1043,505$, $p < ,001$.

12 Seksueel geweld tegen kinderen: $\chi^2(1) = 1720,125$, $p < ,001$; seksuele uitbuiting: $\chi^2(1) = 716,496$, $p < ,001$.

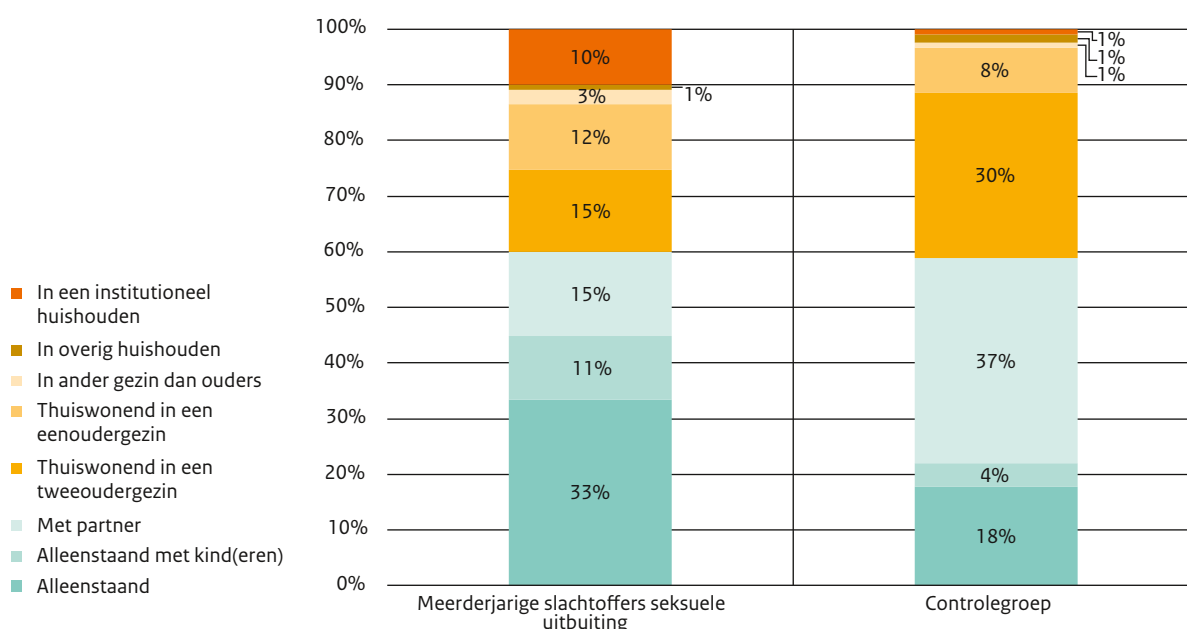
13 Exacte definitie van het CBS: 'Eén of meer personen die samen een woonruimte bewonen en daar bedrijfsmatig worden voorzien in dagelijkse levensbehoeften. Ook de huisvesting vindt bedrijfsmatig plaats.' (Website CBS, www.cbs.nl/nl-nl/onze-diensten/methoden/begrippen/institutioneel-huishouden, geraadpleegd op 14 december 2021).

Minderjarige slachtoffers wonen vaker in eenoudergezin

Uit Figuur 4.1 blijkt daarnaast dat thuiswonende kinderen die seksueel geweld of seksuele uitbuiting meemaken aanzienlijk vaker dan vergelijkbare minderjarigen in een eenoudergezin wonen. Van de thuiswonende minderjarige slachtoffers van seksueel geweld gaat het om ongeveer een derde ten opzichte van bijna een vijfde van de minderjarigen in de controlegroep. Van de slachtoffers van seksuele uitbuiting woont zelfs meer dan de helft in een eenoudergezin.

Meerderjarige slachtoffers van seksuele uitbuiting wonen vaker alleen

Ook meerderjarige slachtoffers van seksuele uitbuiting hebben vaak een andere gezinssamenstelling wanneer de bij de politie gemelde uitbuiting begint dan de controlegroep van seksuele uitbuiting zijn gemiddeld relatief jong: 23 jaar oud. Als alleen naar de meerderjarige slachtoffers wordt gekeken, gaat het om een gemiddelde leeftijd van 27 jaar. Ongeveer de helft van de meerderjarige slachtoffers is 18 tot 23 jaar oud, daarmee ligt de mediane leeftijd dus nog lager: 24 jaar. Figuur 4.2 laat zien in wat voor soort huishoudens meerderjarige slachtoffers van seksuele uitbuiting doorgaans wonen.

Figuur 4.2 Gezinssamenstelling van meerderjarige slachtoffers seksuele uitbuiting (n=390), vergeleken met de controlegroep (n=39.245)¹⁴

Bron: CBS-databestanden

Meerderjarige slachtoffers van seksuele uitbuiting wonen op het moment dat zij slachtoffer worden ongeveer even vaak op zichzelf als meerderjarigen in de controlegroep. Zij wonen echter veel minder vaak met een partner. Slechts 15% van de slachtoffers woont samen vergeleken met 37% van vergelijkbare meerderjarigen. Slachtoffers zijn daarentegen juist vaker alleenstaande ouder. Zo woont 11% van de slachtoffers alleen met een kind, of meerdere kinderen, ten opzichte van 4% van de meerderjarigen in de controlegroep.

¹⁴ $\chi^2(7) = 516,390, p < ,001$.

Als meerderjarige slachtoffers nog wel thuis wonen valt op dat, net als bij minderjarige slachtoffers, er relatief weinig sprake is van tweeoudergezinnen. Meerderjarige slachtoffers van seksuele uitbuiting wonen daarnaast, net als minderjarige lotgenoten, naar verhouding vaker in een institutioneel huishouden wanneer ze slachtoffer worden. Het gaat om 10% van de meerderjarige slachtoffers. Bij de controlegroep is dat slechts 1%. Gezien de relatief lage gemiddelde leeftijd van slachtoffers van seksuele uitbuiting is het aannemelijk dat het voor een deel gaat om een voortzetting van behandeling in een jeugdinstelling. Dit kan, als slachtoffers als minderjarigen al met jeugdzorg zijn gestart, tot maximaal 23 jaar.

4.2 Veranderingen in de thuisituatie

Zoals beschreven in het begin van dit hoofdstuk blijkt uit de literatuur dat de gezinssamenstelling op zichzelf niet altijd een risicofactor hoeft te zijn voor seksueel geweld, maar dat het ook een indicatie kan zijn voor achterliggende omstandigheden die dat wel zijn. Het gaat dan bijvoorbeeld om de mate van stabiliteit, oftewel de hoeveelheid en hevigheid van veranderingen in het gezin. Stabiliteit in de gezinssamenstelling kan essentieel zijn voor een goede hechting tussen kind en verzorger. Opgroeien in een (jeugd)instelling, pleeg- of ander gezin betekent vaak dat minstens één keer een ingrijpende verandering in de woonsituatie heeft plaatsgevonden. Ook een eenoudergezin kan erop duiden dat de thuisituatie aanzienlijk is veranderd, bijvoorbeeld vanwege een echtscheiding. Bovendien kan de afwezigheid van ouders in de thuisituatie ook leiden tot of duiden op hechtingsproblematiek, ook wel onveilige hechting genoemd.¹⁵ Uit de interviews met professionals komen echtscheidingen en het overlijden van een ouder veelvuldig naar voren als factoren die spelen in de levens van slachtoffers van seksueel geweld tegen kinderen en seksuele uitbuiting. Een hulpverlener beschrijft dat als volgt:

'Ja, bijvoorbeeld geen stabiele thuisituatie, of een tijdelijk niet stabiele thuisituatie. Voorbeelden zijn scheidingen, ziekte bij een van de ouders, verlies van een ouder, opa of oma. Iets wat onstabieliteit veroorzaakt waardoor ze een periode kwetsbaarder zijn.'

Slachtoffers verhuizen vaker

Om de hoeveelheid veranderingen in de thuisituatie ook vanuit een andere invalshoek in beeld te brengen is gekeken naar het aantal verhuizingen van slachtoffers. Het blijkt dat slachtoffers van seksueel geweld tegen kinderen en seksuele uitbuiting gemiddeld vaker zijn verhuisd dan personen in de controlegroep. Slachtoffers van seksuele uitbuiting zijn gemiddeld 5,5 keer verhuisd voordat ze slachtoffer worden. Met een gemiddelde leeftijd van iets minder dan 23 jaar oud is dat gemiddeld ongeveer eens per vier jaar. Bij de controlegroep gaat het om gemiddeld 2,2 verhuizingen.¹⁶ Slachtoffers van seksueel geweld tegen kinderen zijn over het algemeen jonger dan de minderjarige slachtoffers van seksuele uitbuiting: 12 jaar vergeleken met 16 jaar oud. Toch zijn ook zij in hun leven vaker verhuisd dan de controlegroep: 1,7 keer ten opzichte van 1 keer.¹⁷ Ook een aantal geïnterviewde professionals ziet dit terug in de slachtoffers waarmee zij werken. Zo vertelt een professional werkzaam in de strafrechtketen bijvoorbeeld:

¹⁵ Zie Website NJi, www.nji.nl/hechting-en-hechtingsproblemen, geraadpleegd op 14 juni 2022.

¹⁶ $t(590,741) = -16,800, p < ,001$.

¹⁷ $t(14774,836) = 41,231, p < ,001$.

‘Laatst was er een slachtoffer dat bij zijn opa en oma woonde. Daar hebben al eerdere verhuizingen gespeeld. Dan zijn er al dingen gebeurd.’

Aanvullende analyses laten zien dat het aantal verhuizingen onder andere samenhangt met het ontvangen van jeugdhulp. Het verplaatsen van de ene instelling naar de andere kan ook gelden als een verhuizing. Minderjarige slachtoffers die jeugdhulp met verblijf hebben ontvangen voorafgaand aan slachtofferschap zijn in hun leven inderdaad significant vaker verhuisd dan slachtoffers waar dat niet het geval is. Maar liefst de helft van de minderjarige slachtoffers met residentiële jeugdhulp zijn vijf keer of meer verhuisd.¹⁸ Een geïnterviewde professional werkzaam in de hulpverlening aan slachtoffers van seksuele uitbuiting beschrijft zulke situaties als volgt:

‘Jongeren gaan naar een eerste crisislek, na zes weken naar een andere plek. Uiteindelijk vanuit een open plek naar een besloten plek. Ze hebben soms zo vijf verhuizingen te pakken.’

Het naar verhouding hoge percentage slachtoffers dat (residentiële) jeugdhulp ontvangt verklaart dus mogelijk deels het relatief hoge aantal verhuizingen. Uit de analyse blijkt echter dat het verschil in het aantal verhuizingen tussen slachtoffers en personen in de controlegroepen ook blijft bestaan als rekening wordt gehouden met het effect van ontvangen jeugdhulp.¹⁹ De hoeveelheid verhuizingen van slachtoffers heeft dus ook nog andere redenen. Zo bestaat er voor meerderjarige slachtoffers van seksuele uitbuiting ook een verband met verslavingshulp. Maar liefst 81% van de slachtoffers die verslavingshulp heeft ontvangen, is al vijf of meer keren verhuisd in zijn of haar leven.²⁰ In Hoofdstuk 2 komt de hulpverlening die slachtoffers ontvangen op het moment dat zij slachtoffer worden – waaronder verslavingshulp – uitgebreider aan bod. Ook de professionals onderschrijven deze samenhang. Volgens hen kan bij, vooral meerderjarige, slachtoffers van seksuele uitbuiting problematiek zoals verslaving en schulden leiden tot veel veranderingen in de thuissituatie.

4.3 Sociaaleconomische situatie van het huishouden

Gezinnen van minderjarige slachtoffers hebben gemiddeld een lager inkomen

De gezinnen waarin minderjarige slachtoffers van seksueel geweld en seksuele uitbuiting opgroeien hebben gemiddeld een lager inkomen dan gezinnen van vergelijkbare jongeren in de controlegroep.²¹ Slachtoffers van seksueel geweld tegen kinderen hebben gemiddeld minder besteedbaar inkomen dan 58% van de huishoudens in Nederland. De gezinnen in de controlegroep verdienen gemiddeld aanzienlijk meer dan die van slachtoffers: zij verdienen meer dan

¹⁸ Bij minderjarige slachtoffers zonder residentiële jeugdhulp is dat nog geen kwart.

¹⁹ Na statisch controleren voor het ontvangen van jeugdhulp zwakt het verband tussen slachtofferschap en aantal verhuizingen af van $r = 0,074$ ($p < ,001$) naar $r = 0,050$ ($p < ,001$). Beide wijzen overigens op een zwak, maar statistisch significant, verband.

²⁰ Bij slachtoffers die geen verslavingshulp hebben ontvangen is dat 58%, $\chi^2(1)$, 13,502, $p < ,001$.

²¹ Het CBS staat niet toe om met exacte inkomens te rekenen. Het besteedbaar inkomen wordt door CBS gestandaardiseerd (gecorrigeerd voor verschillen in grootte en samenstelling van het huishouden) om deze onderling te kunnen vergelijken, en verdeeld in percentielen. Percentielen verdelen een dataset in 100 ongeveer gelijke delen. Het inkomenspercentiel zegt dus iets over hoe hoog het inkomen is in vergelijking met anderen in de samenleving. Een inkomenspercentiel van 40 betekent dat je evenveel of meer verdient dan 40% van de bevolking, maar minder of evenveel dan de overige 60% van de bevolking.

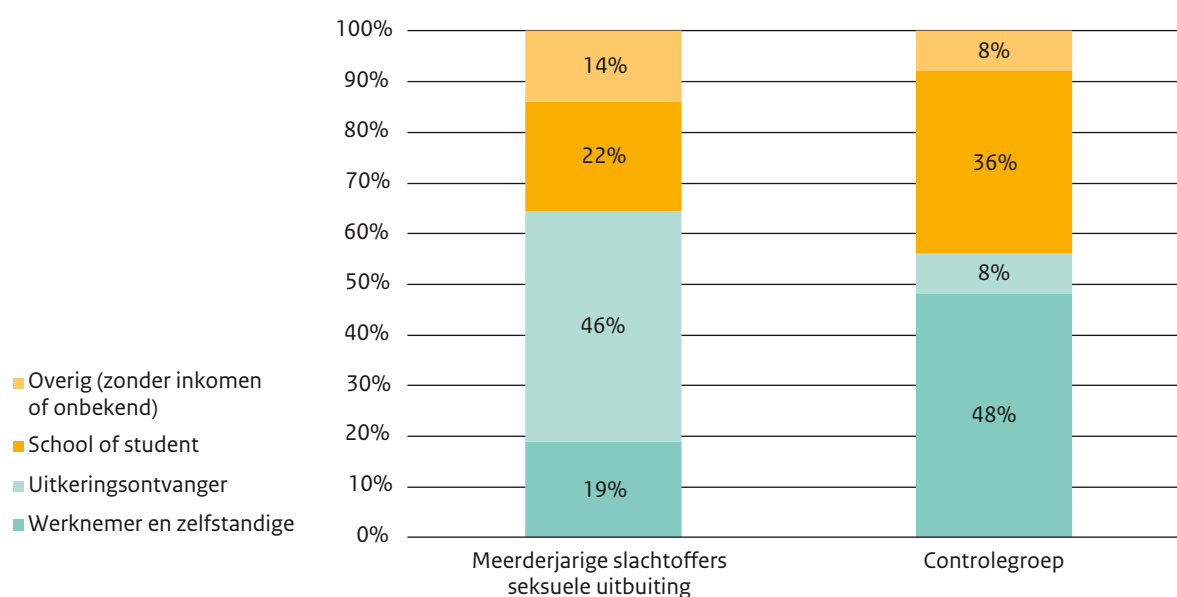
47% van de gezinnen in Nederland.²² Ook het gemiddelde inkomen van huishoudens van minderjarige slachtoffers van seksuele uitbuiting ligt relatief laag. Zij hebben gemiddeld minder besteedbaar inkomen dan 65% van de huishoudens in Nederland.²³

Dat gezinnen van slachtoffers een lager inkomen hebben herkennen de meeste geïnterviewde professionals, specifiek de hulpverleners. Volgens hen hangt dat veelal ook samen met andere problemen in het gezin. Wel benadrukken meerdere professionals dat zij in deze context slachtoffers met allerlei achtergronden zien. Een geïnterviewde hulpverlener die werkt met slachtoffers van seksuele uitbuiting vat het als volgt samen:

‘Ik zou willen zeggen dat er ook een stuk financieel inkomen van ouders in meespeelt. Onze bezoeken werden gedaan bij achterstandswijken tot aan villa’s. Vaak komen we wel meer bij de lagere sociale klasse binnen dan bij villa’s.’

Meerderjarige slachtoffers seksuele uitbuiting vaker afhankelijk van een uitkering

Ook relatief veel meerderjarige slachtoffers van seksuele uitbuiting blijken een minder sterke sociaaleconomische positie te hebben. Figuur 4.3 toont de verdeling van de verschillende sociaaleconomische categorieën: werkende, scholier/student, uitkeringsontvanger en overig.

Figuur 4.3 Sociaaleconomische categorie van meerderjarige slachtoffers van seksuele uitbuiting (n=390) vergeleken met de controlegroep (n=39.245)²⁴

Bron: CBS-databestanden

²² Meer dan 53% van de huishoudens in Nederland, $t(14449,571) = -49,131, p < ,001$.

²³ Dit ten opzichte van de controlegroep, die verdienen meer dan 55% van de Nederlandse huishoudens, $t(19535) = 9,457, p < ,001$.

²⁴ $\chi^2(3) = 797,168, p < ,001$.

Meerderjarige slachtoffers van seksuele uitbuiting zijn voor hun inkomen vaker afhankelijk van een uitkering dan vergelijkbare meerderjarigen in de controlegroep. Maar liefst 43% van de slachtoffers is hoofdzakelijk afhankelijk van een uitkering. In de controlegroep is dat slechts 7%. Slachtoffers hebben dus minder vaak een baan waarvan zij kunnen rondkomen. Het gemiddelde inkomen van deze slachtoffers reflecteert dat. Het gemiddelde inkomen van meerderjarige slachtoffers van seksuele uitbuiting ligt relatief laag zij verdienen minder dan 74% van Nederlandse huishoudens terwijl de controlegroep een hoger inkomen heeft dan 52% van de huishoudens.²⁵ Het valt daarnaast op dat slachtoffers minder vaak dan leeftijdsgenoten nog op school zitten of studeren.

Meerdere professionals die werken met slachtoffers van seksuele uitbuiting herkennen de minder sterke financiële situatie voorafgaand aan slachtofferschap. Zo worden schulden als een belangrijke factor gezien die zowel kwetsbaar maakt voor uitbuiting als het herstel bemoeilijkt. Ook in bestaand onderzoek wordt het hebben van schulden gezien als risicofactor voor seksuele uitbuiting.²⁶

4.4 Persoonlijke problematiek in het gezin

Gezinsleden, en met name ouders, kunnen een belangrijke steun zijn voor slachtoffers. Uit wetenschappelijk onderzoek blijkt dat ondersteunende ouders helpen om schade na slachtofferschap van seksueel geweld te beperken. Als sprake is van persoonlijke problematiek bij ouders ondermijnt dat mogelijk de belangrijke ondersteunende functie die zij vervullen. Naast de gezinssituatie is daarom ook gekeken naar kenmerken van de (juridische) ouders van slachtoffers,²⁷ specifiek naar persoonlijke problematiek van ouders.

In gezinnen van slachtoffers vaker een licht verstandelijk beperking en verslaving

Uit de data blijkt dat een of beide ouders van slachtoffers van seksueel geweld tegen kinderen en seksuele uitbuiting significant vaker verslavingshulp ontvangen dan de ouders van personen uit de controlegroep. Ouders van slachtoffers van seksueel geweld tegen kinderen ontvangen drie keer vaker hulp voor verslavingen dan ouders van personen uit de controlegroep.²⁸ Bij ouders van slachtoffers van seksuele uitbuiting ligt dat percentage nog hoger. Zo'n 8% van de slachtoffers van seksuele uitbuiting heeft een moeder en/of vader die is geholpen voor een verslaving, ten opzichte van 1% in de controlegroep.²⁹ Daarnaast blijkt dat slachtoffers van seksueel geweld tegen kinderen en seksuele uitbuiting significant vaker een ouder hebben met een licht verstandelijke beperking.³⁰ Bij slachtoffers van seksueel geweld tegen kinderen binnen de familie, binnen een afhankelijkheidsrelatie of met wilsonbekwaamheid, komen een ouder met een verslaving en een ouder met een licht verstandelijke beperking het vaakst voor.

25 $t(354,455) = 18,366, p < ,001$.

26 Maris et al., 2020; van Eijk & Matthijse, 2020; Nationaal Rapporteur, 2016 (Zicht op kwetsbaarheid).

27 Juridische ouders zijn wettelijk familie van het kind. Zij hoeven niet biologisch verwant te zijn met het kind, zoals bijvoorbeeld in het geval van adoptie (Website rijksoverheid, www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/ouderlijk-gezag/vraag-en-antwoord/biologisch-juridisch-ouderschap, geraadpleegd op 11 mei 2022).

28 9% ten opzichte van 3%, $\chi^2(1) = 1688,102, p < ,001$.

29 $\chi^2(1) = 105,181, p < ,001$ of $\chi^2(1) = 60,510, p < ,001$.

30 Seksueel geweld tegen kinderen: 3% ten opzichte van minder dan 1% van de controlegroep, $\chi^2(1) = 1180,473, p < ,001$; seksuele uitbuiting: 4% ten opzichte van minder dan 1%, $\chi^2(1) = 60,510, p < ,001$.

Deze resultaten zijn in lijn met bevindingen die de Nationaal Rapporteur eerder deed op basis van data van de Raad voor de Kinderbescherming. Hieruit bleek dat in de gezinnen die worden onderzocht na signalen van seksueel geweld tegen kinderen, vaak sprake was van verslavingen (24%), psychiatrische problematiek (41%) en een verstandelijke beperking (30%).³¹ In de meeste gevallen speelde deze problematiek bij een ouder, met uitzondering van de licht verstandelijke beperking die vaker bij het slachtoffer zelf speelde (zie hierover ook Hoofdstuk 3). De gebruikte datasets voor dit onderzoek bevatten geen gegevens over psychiatrische problematiek bij ouders. Maar de geïnterviewde professionals zien naast verslaving en een licht verstandelijke beperking ook geregeld dat sprake is van een ontwikkelingsstoornis, trauma of psychiatrische problematiek bij ouders van slachtoffers. Een geïnterviewde professional in de strafrechtketen die werkt op het thema mensenhandel zegt daar bijvoorbeeld het volgende over:

‘De thuisituatie is vaak ook ouders met psychiatrische problemen, verslaving, ouders die niet meer in leven zijn [...] Dan worden kinderen minder stevig in het leven.’

Tot slot is het nog goed te benoemen dat seksuele uitbuiting, maar zeker seksueel geweld tegen kinderen vaak binnen het gezin plaatsvindt. Het exacte aantal slachtoffers in dit onderzoek waarbij dat het geval is, is lastig van te stellen. Van de slachtoffers van seksueel geweld tegen kinderen in dit onderzoek gaat het bij zo’n 9% volgens de politiemelding om een vorm van seksueel geweld binnen de familie, binnen een afhankelijkheidsrelatie of met wilsonbekwaamheid. Dit percentage ligt echter mogelijk nog hoger. Eerder concludeerde de Nationaal Rapporteur namelijk al dat er politiemeldingen van incest ook geregeld staan geregistreerd onder andere categorieën, zoals de categorie ‘seksueel misbruik (geen incest)’.³² Op basis van de data uit de politieregistratie is niet bekend wanneer er bij seksuele uitbuiting sprake is van een familie- of gezinsrelatie. Een van de geïnterviewde professionals werkzaam op het gebied van seksueel geweld in de strafrechtketen geeft aan bij minderjarige slachtoffers wel zeer vaak te zien dat het seksueel geweld plaatsvindt binnen het gezinsverband. Als het geweld of de uitbuiting (ook) binnen het gezin plaatsvindt is dat uiteraard een belangrijke factor die beïnvloedt op welke manier slachtoffers vervolgens het beste geholpen kunnen worden.

4.5 Conclusie

De thuisituatie van slachtoffers van seksueel geweld tegen kinderen en seksuele uitbuiting verschilt op meerdere punten van de thuisituatie van vergelijkbare personen in de samenleving. Zo wonen minderjarige slachtoffers minder vaak dan leeftijdsgenoten met hun ouders. Zij wonen bijvoorbeeld vaker in een jeugdinstelling. Als minderjarige slachtoffers wel thuis wonen gaat het vaak om eenoudergezinnen. Ook thuiswonende meerderjarige slachtoffers van seksuele uitbuiting komen relatief vaak uit eenoudergezinnen. Als zij niet bij hun ouders wonen, wonen meerderjarige slachtoffers van seksuele uitbuiting opvallend vaak alleen. Deze omstandigheden verklaren niet waarom iemand slachtoffer wordt, maar dit soort kenmerken kunnen wel wijzen op een kwetsbare omgeving waarin een jongere zich bevindt. Zo is in de huishoudens van slachtoffers ook sprake van lagere inkomens en hebben zij minder vaak een baan of studie. Ook kunnen de gezinssamenstellingen die bij slachtoffers vaker voorkomen wijzen op – soms ingrijpende – veranderingen die hebben plaatsgevonden in het huishouden,

³¹ Nationaal Rapporteur, 2019 (Slachtoffermonitor seksueel geweld tegen kinderen 2017-2018), p. 87.

³² Nationaal Rapporteur, 2021 (Dadermonitor seksueel geweld tegen kinderen 2015-2019), p. 54.

zoals een scheiding, het overlijden van een ouder of een uithuisplaatsing. Dat er wellicht bovengemiddeld veel veranderingen in de thuissituatie van slachtoffers hebben plaatsgevonden wordt ondersteund door het feit dat slachtoffers aanzienlijk vaker verhuisd zijn. Ten slotte is ook bij de ouders van slachtoffers vaker sprake van persoonlijke problematiek. Deze bevindingen tonen aan dat er bij slachtoffers van seksueel geweld tegen kinderen en seksuele uitbuiting meer aan de hand is in de thuissituatie vergeleken met leeftijdsgenoten.

Het is daarom belangrijk om de thuissituatie mee te nemen in het bepalen van de meeste passende hulp aan slachtoffers van seksueel geweld tegen kinderen of seksuele uitbuiting. Het kan belangrijk zijn om naast hulp voor herstel ook hulp te bieden voor problematiek binnen de thuissituatie, zoals financiële problemen en schulden of hechtingsproblematiek. Of wellicht moeten niet alleen individuele interventies worden ingezet, maar ook gezinsinterventies. Tot slot kan de context van de thuissituatie juist onderdeel uitmaken van de bescherming van slachtoffers. Het is belangrijk goed zicht te hebben op de thuissituatie van slachtoffers om te inventariseren in hoeverre vanuit de directe omgeving ondersteuning kan worden geboden in het herstel van slachtoffers. Dit alles vraagt om een grondige inventarisatie van de thuissituatie van slachtoffers van seksueel geweld tegen kinderen en seksuele uitbuiting.

CASUS

Het verhaal van Lars (19)

Lars is 19 jaar oud en brengt veel van zijn vrije tijd door op sociale media.

Uit het niets ontvangt Lars op Snapchat een vriendschapsverzoek van een onbekend account. Op basis van haar profielfoto lijkt het om een mooie jongedame te gaan en Lars accepteert het verzoek. Zij stelt zich voor als Jennifer en de twee raken in gesprek. Het gesprek krijgt al snel een seksueel tintje. Omdat Lars dit heel spannend vindt gaat hij erin mee. De spanning bouwt op wanneer Jennifer voorstelt om te videobellen.

Lars gaat hier op in en als zij elkaar op beeld zien wordt het ook al gauw seksueel. Jennifer zegt dat ze opgewonden is en daagt Lars uit: 'Als jij je pik laat zien, laat ik mijn borsten zien'. Ondanks zijn twijfel gaat Lars toch mee in het spel. Hij kleedt zich uit en begint te masturberen. Net voordat Jennifer haar kleding uit wil trekken, beëindigt zij het videogesprek.

Het blijkt dat Jennifer een screenrecording heeft gemaakt. Dat niet alleen, zij heeft ook de vriendenlijst van Lars gekopieerd. Jennifer zegt dat als Lars niet gauw 500 euro overmaakt zij het filmpje naar al zijn vrienden doorstuurt. Als bewijs stuurt ze een screenshot van het videogesprek waarop te zien is dat Lars masturbeert en een screenshot van zijn vriendenlijst.

Lars raakt in paniek. Omdat hij niet wil dat de beelden worden gedeeld met zijn vrienden probeert hij te onderhandelen met Jennifer. Zij blijft doorzetten en laat een screenshot zien van een gespreksvenster met een van de vrienden van Lars. Hierin staat een bericht klaar om verstuurd te worden. Lars ziet geen andere oplossing dan de 500 euro overmaken naar Jennifer. Hij hoopt dat het daarna voorbij is.

Niet veel later neemt Jennifer opnieuw contact op en vraagt nogmaals om 500 euro. Lars schrikt: dat geld heeft hij niet. Hij zoekt online naar hulp en vindt de chatfunctie van Helpwanted.nl. Met advies van een chatmedewerker blokkeert Lars haar en rapporteert hij het account van Jennifer om dat te laten verwijderen. Ook krijgt Lars het advies om aangifte te doen en via de bank te proberen het geld teruggeboekt te krijgen.

Daarnaast kijken ze samen naar manieren om te voorkomen dat Lars dit nog een keer moet meemaken. Hij weet nu via welke kanalen hij hulp kan krijgen. Lars is gedeeltelijk gerustgesteld maar blijft bang dat Jennifer opnieuw contact opneemt. Als zijn angst langer dan een aantal dagen aanhoudt, weet Lars dat hij opnieuw contact op kan nemen met een hulpverlener.

5 School

Naast de thuissituatie is school een andere belangrijke omgeving in het microsysteem van het socio-ecologische model. School en de interactie met leeftijdsgenoten spelen een steeds belangrijkere rol in de ontwikkeling van het kind, naar gelang het ouder wordt.

Meerdere studies vinden een samenhang tussen moeite met leren en goed presteren op school, en een negatiever zelfbeeld en gevoelens van isolatie en frustratie.¹ Zo is een verband tussen moeite hebben op school en binnenlandse seksuele uitbuiting van minderjarigen gevonden.² Problemen op school kunnen heel goed het gevolg zijn van andere factoren, zoals problemen thuis, maar ook psychosociale problemen.³ Tegelijkertijd bestaan er ook aanwijzingen dat positieve associaties met school – er prettig, thuis, en onderdeel van voelen – de kans op onder andere seksuele uitbuiting onder jongeren verminderen en dus een beschermende factor zijn.⁴

Het missen van school is een andere factor die geassocieerd kan worden met seksueel geweld tegen kinderen en seksuele uitbuiting. Zo zijn er volgens een metastudie meerdere bronnen die een samenhang vinden tussen weglopen van huis of uithuiszetting van kinderen door hun ouder of verzorger en binnenlandse seksuele uitbuiting van minderjarigen.⁵ Vaker wordt echter de relatie andersom onderzocht: het meemaken van seksueel geweld of seksuele uitbuiting als kind en latere schooluitval of schoolverlaten.

METHODE

De onderzochte datasets van het Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS) bevatten onder andere gegevens over onderwijsniveau en schoolverlaten (zie §B1.3.3.4). Deze uitkomsten zijn vastgesteld in het jaar voorafgaand aan wanneer het gemelde seksueel geweld of seksuele uitbuiting heeft plaatsgevonden. Zij geven een indicatie van de bestaande omstandigheden op het moment dat personen slachtoffer worden van seksueel geweld tegen kinderen of seksuele uitbuiting. Zie §1.2 voor meer uitleg over de methodiek.

Om de resultaten in perspectief te kunnen plaatsen, zijn de uitkomsten voor de groepen slachtoffers – slachtoffers van seksueel geweld tegen kinderen en slachtoffers van seksuele uitbuiting – vergeleken met controlegroepen. Deze controlegroepen bestaan uit willekeurig gekozen personen uit de Nederlandse bevolking, die vergelijkbaar zijn met de slachtoffers qua leeftijd en geslacht. Slachtoffers van seksueel geweld tegen kinderen zijn gemiddeld 12 jaar oud en het betreft overwegend meiden (85%). Bij slachtoffers van seksuele uitbuiting is 96% vrouw. Omdat het relevant is voor schoolniveau wordt onderscheid gemaakt tussen minderjarige en meerderjarige slachtoffers van seksuele uitbuiting. De minderjarigen zijn gemiddeld 16 jaar oud, de meerderjarigen 27 jaar.

De bevindingen zijn door middel van interviews voorgelegd aan professionals die met slachtoffers van seksueel geweld tegen kinderen of seksuele uitbuiting werken, zowel uit de strafrechtketen als de hulpverlening. Aan hen is gevraagd of de bevindingen herkenbaar zijn en of zij de resultaten kunnen duiden.

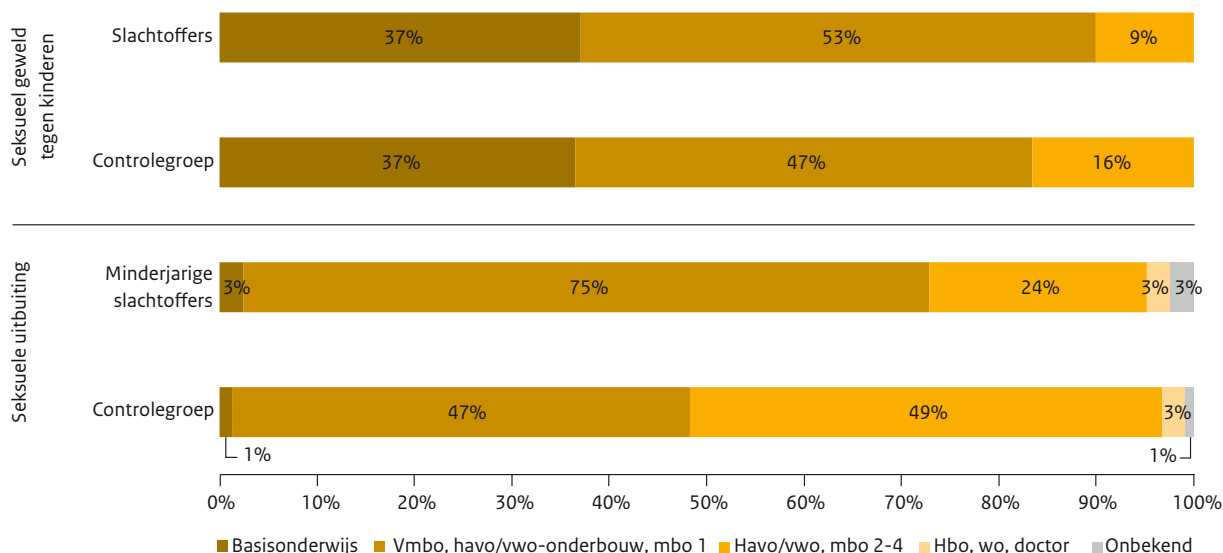
- 1 Estes & Weiner, 2001; Hawkins & Weiss, 1985.
- 2 Chohaney, 2016.
- 3 Bos, Molenaar, & Zweerink, 2021; Franchino-Olsen, 2019.
- 4 Kaestle, 2012.
- 5 Franchino-Olsen, 2019.

5.1 Onderwijsniveau

Seksueel geweld tegen kinderen en seksuele uitbuiting komen op alle onderwijsniveaus voor. Het zijn daarom ook onderwerpen waar op iedere school aandacht voor hoort te zijn. Toch is het belangrijk om specifiek inzicht in te hebben in het onderwijsniveau van slachtoffers: het geeft context voor een belangrijke omgeving in de ontwikkeling van jongeren en kan wijzen op mogelijke moeilijkheden die kinderen op school hebben.

Minderjarige slachtoffers

Het hoogst gevolgde onderwijsniveau van minderjarige slachtoffers van seksueel geweld en seksuele uitbuiting verschilt van dat van leeftijdsgenoten. Figuur 5.1 laat de verdeling zien van hoogst gevolgde onderwijsniveau voor minderjarige slachtoffers ten opzichte van de controlegroepen. Omdat bij minderjarige slachtoffers de kans groter is dat zij nog niet zijn uitgeleerd, betekent dit niet dat dit ook hun uiteindelijke onderwijsniveau is.

Figuur 5.1 Onderwijsniveau van minderjarige slachtoffers seksueel geweld (N=14.540) en seksuele uitbuiting (n=195) vergeleken met de controlegroep (respectievelijk N=727.000 en n=19.655)

Bron: CBS-databestanden

Uit Figuur 5.1 blijkt dat minderjarige slachtoffers van seksueel geweld vergeleken met leeftijdsgenoten vaker een vmbo, mbo-1 of havo/vwo-onderbouw hebben afgerond, en minder vaak een havo- of vwo-diploma of mbo 2 t/m 4 diploma hebben: 9% vergeleken met 16%.⁶ Wel hebben slachtoffers net zo vaak basisonderwijs als hoogste gevolgde opleidingsniveau.

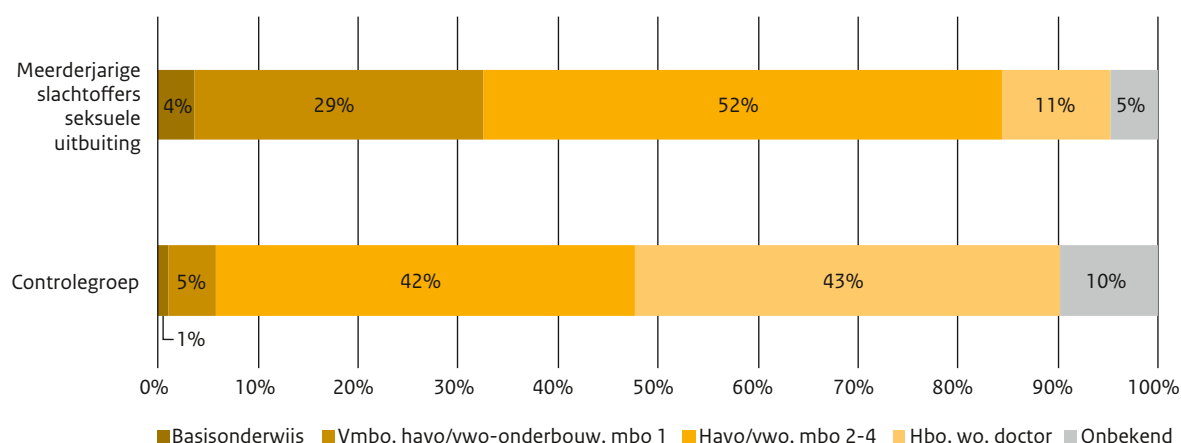
Minderjarige slachtoffers van seksuele uitbuiting hebben wel vaker dan leeftijdsgenoten alleen het basisonderwijs afgerond, namelijk in 3% van de gevallen. Ook heeft slechts een kwart een diploma havo, vwo, of mbo-2 of hoger, terwijl bijna de helft van de leeftijdsgenoten in de con-

6 $\chi^2(4) = 489,675, p < ,001$.

trolegroep dat heeft.⁷ Dit kan erop wijzen dat slachtoffers inderdaad een lager schoolniveau hebben dan leeftijdsgenoten, bijvoorbeeld doordat zij moeite hebben op school – eventueel vanwege achterliggende problematiek zoals eerdergenoemde literatuur suggereert. Het kan echter ook betekenen dat zij uiteindelijk wel eenzelfde niveau behalen, maar daar langer over doen, bijvoorbeeld doordat ze blijven zitten of van school wisselen.

Meerderjarige slachtoffers van seksuele uitbuiting

Ook meerderjarige slachtoffers van seksuele uitbuiting verschillen van leeftijdsgenoten in het tot dan toe gevolgde onderwijsniveau. Hoewel de onderwijsgraad van meerderjarigen al meer zegt over het uiteindelijk hoogst gevolgde type onderwijs, geldt ook voor deze slachtoffers en controlegroep dat ze mogelijk nog niet zijn uitgeleerd. Figuur 5.2 toont de verdeling van hoogst gevolgde onderwijsniveau voor meerderjarige slachtoffers van seksuele uitbuiting vergeleken met leeftijdsgenoten in de controlegroep.

Figuur 5.2 Onderwijsniveau van meerderjarige slachtoffers seksuele uitbuiting (n=390) vergeleken met de controlegroep (n=39.245)⁸

Bron: CBS-databestanden

Uit Figuur 5.2 blijkt dat ook meerderjarige slachtoffers van seksuele uitbuiting vergeleken met de controlegroep minder vaak een hoger onderwijsniveau hebben. Zij hebben aanzienlijk minder vaak een hbo- of wo-diploma of doctor-graad: 11% ten opzichte van 43% van leeftijdsgenoten. Het aandeel vmbo, havo- of vwo-onderbouw, en mbo-1 is juist vele malen hoger bij slachtoffers dan bij de controlegroep. Ten slotte is het opmerkelijk dat toch nog zo'n 4% van deze meerderjarige slachtoffers alleen de basisschool heeft afgemaakt, terwijl zij zeer waarschijnlijk ook daarna nog leerplichtig waren. Sommige van de geïnterviewde professionals zien een verband tussen een gemiddeld lager onderwijsniveau en het hebben van een licht verstandelijke beperking. Dat minderjarige slachtoffers van seksueel geweld en slachtoffers van seksuele uitbuiting gemiddeld vaker dan de controlegroepen een licht verstandelijke beperking hebben komt in Hoofdstuk 3 naar voren.

⁷ $\chi^2(3) = 61,959, p < ,001$.

⁸ $\chi^2(3) = 534,955, p < ,001$.

Een deel van de geïnterviewde professionals herkent de bevindingen over onderwijsniveau in de slachtoffers met wie zij werken. Zo geeft een professional werkzaam in de strafrechtketen aan dat zij ziet dat verdachten vaak dezelfde achtergrond hebben op het gebied van school(niveau):

‘Bij het werven van slachtoffers, als ik kijk naar slachtoffers die ik voorbij zie komen, dat wordt sneller en makkelijker gedaan op een vmbo-school dan een stedelijk gymnasium. Verdachten weten en voelen ook wie er makkelijker te beïnvloeden zijn en wie minder weerbaarheid hebben. Die intuïtie is er vaak wel bij verdachten. Verdachten komen zelf ook vaak uit die hoek. Dat zijn vaak zelf ook vmbo’ers of schoolverlaters. Ze zitten in dezelfde sociale hoek, ze komen makkelijker met elkaar in contact.’

In dit voorbeeld is niet zozeer het type school of schoolniveau van invloed op de (kwetsbaarheid voor) slachtofferschap, maar eerder het sociale milieu op de school. Andere professionals, met name die werkzaam op het gebied van seksueel geweld tegen kinderen, herkennen dit beeld echter niet. Een professional uit de hulpverlening stelt bijvoorbeeld:

‘Ik ken ook wel heel goed de uitzonderingen. Absoluut geen causaal verband.’

Dat deze nuancerings van groot belang is wordt aangetoond door de uitspraak van een andere hulpverlener:

‘Alleen op het gebied van de voorlichting die we geven, zien we dat hoe “meer gemiddeld” het schoolniveau, hoe meer kans op een probleem hierin. Havo- of vwo-scholen hebben al minder het gevoel dat ze er iets mee moeten doen. Dus als wij voorlichting willen geven, reageren vaak de praktijkscholen. Dat zijn de scholen die het er meeste mee doen. Vwo-scholen denken dat het niet gebeurt bij hen. Dus er is minder zicht op bij die vwo-scholen. Wat ik heb meegemaakt op de moeilijkere scholen, zien we dat daar ook veel daders zaten. Het is belangrijk om te weten welke dynamiek daar speelt, en die dynamiek heb je minder op een vwo-school. Op vwo-scholen weten leerlingen het beter te verbergen dan gemiddeld.’

5.2 Schoolverlaten

In Nederland hebben minderjarigen tot 16 jaar een leerplicht. Dat betekent dat zij verplicht zijn onderwijs te volgen. Van 16 tot 18 jaar is er een kwalificatieplicht. Dat betekent dat deze jongeren verplicht zijn door te leren wanneer zij nog geen startkwalificatie hebben: minimaal een diploma havo, vwo of mbo (niveau 2 of hoger).⁹ Voortijdig schoolverlaten wil zeggen dat minderjarigen in een schooljaar niet terug op school komen, terwijl zij nog geen startkwalificatie hebben. Het gaat in dit hoofdstuk om schoolverlaten in het jaar van en jaar voorafgaand aan het bij de politie gemelde slachtofferschap.

9 De kwalificatieplicht geldt niet voor jongeren die praktijkonderwijs gevolgd hebben. Of onderwijs hebben gevolgd in de uitstroomprofielen arbeidsmarktgericht of dagbesteding op het voortgezet speciaal onderwijs (Website rijksoverheid, www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/leerplicht/leerplicht-en-kwalificatieplicht, geraadpleegd op 2 juni 2022).

Schoolverlaten kan een indicatie zijn voor onderliggende problemen van de jongere. Het is daarnaast zorgelijk als jongeren school niet afmaken. Niet alleen omdat dit hun sociaaleconomische positie kan ondermijnen, maar ook omdat naar school gaan een belangrijk onderdeel is van de (sociale) ontwikkeling van kinderen en een beschermende factor kan zijn. Ten slotte kan school een belangrijke ondersteunende of signalerende functie vervullen als kinderen nare dingen meemaken. Kwaadwillenden kunnen misbruik maken van situaties waarin minder zicht is op jongeren, bijvoorbeeld in het geval van schoolverlaten.

Slachtoffers verlaten twee tot twintig keer vaker voortijdig school

Slachtoffers van seksueel geweld tegen kinderen zijn ruim twee keer vaker voortijdig schoolverlater dan vergelijkbare personen uit de controlegroepen. Van de minderjarige slachtoffers van seksueel geweld waarvan bekend is dat zij het jaar ervoor nog wel ingeschreven stonden in het reguliere onderwijs, heeft 2% vervolgens school voortijdig verlaten – in het jaar voor of het jaar van slachtofferschap. In de controlegroep is dat de helft minder.¹⁰ Bij minderjarige slachtoffers van seksuele uitbuiting is het percentage schoolverlating zelfs 8% ten opzichte van 1% in de controlegroep.¹¹ Meerdere geïnterviewde professionals, zowel uit de hulpverlening als de strafrechtketen, herkennen schoolverlating als een situatie die jongeren kwetsbaar maakt voor geweld of uitbuiting. Net als bestaande literatuur wijzen professionals ook op mogelijke andere factoren die achter schooluitval of schoolverlating kunnen zitten. Een van de hulpverleners geeft bijvoorbeeld aan:

‘We hebben bijna geen jongeren die echt nog een schoolcarrière hebben. Dit is een van de factoren die je nodig hebt om niet uit te vallen. Als jij een rotsituatie hebt thuis, maar je gaat wel heel goed op school, dan heb je kans dat het wel goed gaat. Maar dat gebeurt gewoon niet zo vaak. Want als je thuis een rotsituatie hebt, dan gaat het vaak niet zo goed op school en dan kom je bij die jongens terecht.’

Een andere hulpverlener wijst op problemen met school die mogelijk ontstaan wanneer er meer aan de hand is bij kinderen en daar niet flexibel mee kan worden omgegaan:

‘Wat je ook veel ziet bij zorg, is dat vaak wordt gezegd dat ze eerst aan hun trauma moeten werken en dan weer naar school. Maar, als je bijvoorbeeld niet je havo-3-overgangsbewijs hebt, en een tijdje niet in het onderwijs bent geweest, dan moet je bij mbo-1 beginnen. Dat is zo demotiverend. Het onderwijs sluit dan zo niet aan.’

Deze quotes illustreren hoe school en onderwijs deel uitmaken van een complex geheel in het leven van jongeren. Ook als slachtofferschap zelf niet ontstaat op school, kan deze omgeving wel een belangrijke schakel vormen in het geheel, ook in het herstel van slachtoffers.

5.3 Conclusie

De slachtoffers van seksueel geweld en seksuele uitbuiting in dit onderzoek hebben doorgaans een lager onderwijsniveau dan leeftijdsgenoten. Dit kan meerdere verklaringen hebben. Hoewel het onderwijsniveau niet direct een risico hoeft te vormen, kunnen schoolkenmerken wel

¹⁰ $\chi^2(1) = 85,081, p < ,001.$

¹¹ $\chi^2(1) = 30,229, p < ,001.$

relevant zijn voor hoe het seksueel geweld of de seksuele uitbuiting plaatsvindt, en ook voor hoe slachtoffers het best geholpen kunnen worden. De mate van aandacht voor, en bespreekbaarheid van deze onderwerpen, bijvoorbeeld via erkende preventieprogramma's, kan van invloed zijn op signalering en ondersteuning van slachtoffers.¹² Of er sprake is van moeite op school of met leren wat een negatieve impact heeft op andere levensgebieden – of andersom – kan belangrijk zijn voor een verder hulpverleningstraject. Tot slot is het relevant om inzicht te hebben in de sociale context van slachtofferschap. Als slachtoffer en dader bij elkaar op school zitten of als een slachtoffer zich bevindt in sociale kringen waarin allerlei vormen van grensoverschrijdend gedrag plaatsvinden, vraagt dat mogelijk om een andere aanpak dan wanneer het gaat om een losstaand incident met een onbekende dader.

Dat slachtoffers vaker voortijdig school verlaten is een zorgelijkere bevinding. Dit wijst op mogelijke moeilijkheden op school of op andere vlakken, zoals de thuissituatie of mentale gezondheid. Ook blijkt uit bestaand onderzoek dat moeilijkheden op school samenhangen met slachtofferschap van seksueel geweld of seksuele uitbuiting. Wanneer slachtoffers al eerder geregistreerd zijn als voortijdig schoolverlater kan het van belang zijn te achterhalen of er meer aan de hand is. Dit kan bijvoorbeeld door informatie in te winnen bij andere organisaties. Uiteindelijk is school een omgeving waarin in ieder geval jonge slachtoffers doorgaans zullen terugkeren. Het is daarom belangrijk om rekening te houden met hoe dit past in de bescherming en hulpverlening aan deze slachtoffers.

12 Zie ook Nationaal Rapporteur, 2016 (Effectief preventief).

CASUS

Het verhaal van Selim (19)

Tijdens online veldwerk stuiten zorgcoördinatoren van het Expertisecentrum Mensenhandel en (jeugd)Prostitutie van Lumens op Selim die in zijn profiel aangeeft dat hij aan paydates doet. De hulpverleners vinden dat hij er jong uitziet en maken zich daarom zorgen. Nadat zij contact hebben gelegd, zegt Selim dat hij zichzelf vies voelt na paydates.

Selim vertelt dat hij al een tijdje aan paydates doet. Hij is van Turkse afkomst en hoewel zijn familie weet van zijn homoseksualiteit, zijn ze thuis niet op de hoogte van de manier waarop hij geld verdient. Hij studeert en woont nu een paar maanden op zichzelf. Hij heeft het geld nodig om de huur te betalen. Door lichamelijke klachten is hij niet in staat veel uren te werken. Daarom is volgens Selim het 'snelle' geld van paydates de enige manier om rond te komen. Als hij geen grote schulden had dan was hij direct daarmee gestopt.

Selim besluit de veldwerkers te ontmoeten om het te hebben over zijn schulden. Binnen een uur na het eerste contact met Selim bezoeken de zorgcoördinatoren hem in zijn appartement. Tijdens deze afspraak vertelt hij ook over een traumatische ervaring. Hij heeft thuis een klant ontvangen. Deze klant heeft hem bedreigd met een vuurwapen en vervolgens verkracht. Hij heeft hier fysiek letsel aan overgehouden. Hiervoor heeft hij geen medische hulp gezocht omdat hij zich schaamt. Ook wil hij geen contact met de politie hierover.

De professionals besluiten zich te richten op Selims schulden en wijzen hem op een regionaal project voor hulpverlening aan jongeren met schulden. Door zich eerst hierop te richten weten de professionals het vertrouwen van de jongen te winnen. Daarna hebben ze het ook over andere onderwerpen, zoals medische hulp en mogelijk contact met de politie.

Uiteindelijk besluit Selim om naar een arts te gaan. Hij blijkt een hiv-besmetting te hebben overgehouden aan de verkrachting. Doordat de jongen uit een gezin komt waar eercultuur een sterke rol speelt en door gevoelens van schaamte kan hij de traumatische ervaring en de besmetting niet delen met zijn familie en de rest van zijn omgeving. Hij is bang dat als zij hierachter komen dat ze hem niet meer zullen accepteren en dat hij mogelijk zelfs gevaar loopt. Omdat hij het niet met hen kan delen voelt hij zich vaak eenzaam. Daarom zijn de professionals het steunend netwerk voor hem.

6 Migratie- achtergrond

Iedereen kan slachtoffer worden van seksueel geweld en seksuele uitbuiting. Wat betreft de achtergronden van slachtoffers, is er weinig bekend over mensen met een migratieachtergrond in relatie tot seksueel geweld tegen kinderen en seksuele uitbuiting. Toch kan het hebben van een migratieachtergrond van invloed zijn op hoe mensen betekenis geven aan het seksueel geweld dat zij meemaken. Volgens het socio-ecologische model bestaat er buiten de omgevingen waar een individu direct mee interacteert – zoals school, wijk of thuis – ook nog een macrosysteem (zie §1.1). Die laag draait vooral om de maatschappij en de cultuur waarin een individu zich bevindt.¹ De culturele omgeving is een belangrijke factor in de ontwikkeling en kan ook een rol spelen in hoe seksueel geweld en seksuele uitbuiting en de nasleep daarvan worden ervaren. Het hebben van een migratieachtergrond is een belangrijke factor in de culturele omgeving. Vanuit een andere cultuur naar Nederland migreren, of ouders hebben die dat hebben gedaan, kan een contrast opleveren tussen de sociale en culturele waarden waarmee iemand is opgegroeid en de waarden die iemand het dagelijks leven tegenkomt. Daarnaast hebben mensen met een migratieachtergrond vaker te maken met dagelijkse factoren zoals structureel en institutioneel racisme.² Dat kan hen bemoeilijken op verschillende andere levensgebieden, zoals sociaaleconomische situatie en mentale en fysieke gezondheid.

Op basis van bestaand onderzoek, zoals van het Wetenschappelijk Onderzoeks- en Documentatiecentrum (WODC), Rutgers, en het Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS) is het moeilijk om te zeggen hoe het hebben van een migratieachtergrond samenhangt met seksueel geweld en seksuele uitbuiting. Onderzoeken wijken allemaal net iets van elkaar af qua methodologie en definities. Ieder van deze onderzoeken focust bijvoorbeeld op een andere leeftijdscategorie. Uit prevalentieonderzoek van het Instituut voor Toegepaste Sociologie van de Radboud Universiteit in opdracht van het WODC, blijkt dat jongeren met een migratieachtergrond een hogere kans hebben om seksueel geweld mee te maken dan jongeren met een Nederlandse achtergrond.³ Zowel jongens als meiden met een migratieachtergrond in de leeftijdscategorie 12 tot en met 16 jaar worden volgens dit onderzoek twee keer zo vaak slachtoffer van seksueel geweld tegen kinderen als jongens en meiden zonder migratieachtergrond. Uit het onderzoek ‘Seks onder je 25^e’ naar jongeren met een leeftijd van 12 tot en met 24 jaar blijkt daarentegen geen significant effect van het hebben van een migratieachtergrond op meegemaakt seksueel geweld.⁴ Ook de prevalentie-monitor huiselijk geweld en seksueel geweld van CBS vond geen eenduidig verband.⁵ Daaruit blijkt dat bij personen met bepaalde migratieachtergronden iets vaker aangegeven seksueel geweld mee te maken, terwijl bij andere migratieachtergronden dat percentage juist weer lager ligt dan personen zonder migratieachtergrond.

Wetenschappelijke artikelen die een relatie vinden tussen slachtofferschap – van seksueel geweld, uitbuiting of kindermishandeling – en het hebben van een migratieachtergrond stellen dat dit verband vooral verklaard wordt door achterliggende factoren. Dit zijn bijvoorbeeld een strikt (religieus) gezinsmilieu, het opgroeien in een eercultuur en sociaaleconomische status.⁶ Ook in het casuïstiekonderzoek van de Nationaal Rapporteur naar seksueel geweld tegen jonge meiden en vrouwen in Amsterdam gaven professionals aan dat het leven tussen twee culturen, het omgaan

1 Bronfenbrenner, 1979.

2 Schellingerhout & Ramakers, 2017.

3 Ten Boom & Wittebrood, 2019.

4 De Graaf et al., 2017.

5 CBS, 2021.

6 Verwijs et al., 2011; van IJzendoorn et al., 2007.

met het – vaak toch al beladen – onderwerp seksualiteit kan bemoeilijken.⁷ Zo gaven professionals aan te zien dat de jongeren met wie zij werken te maken hebben met verschillende normen en waarden thuis en in de buitenwereld. Ook de professionals in dit onderzoek geven aan dat opgroeien in een bi-culturele omgeving slachtofferschap van seksueel geweld tegen kinderen of seksuele uitbuiting kan compliceren. Om te zorgen dat alle slachtoffers tijdig herkend worden en de juiste bescherming ontvangen is het daarom van belang om te weten hoe het hebben van een migratieachtergrond samenhangt met seksuele uitbuiting en seksueel geweld tegen kinderen.

Andere onderzoeken wijzen ook op onbewuste vooroordelen die bij professionals ertoe kunnen leiden dat kinderen met een migratieachtergrond niet als slachtoffer worden gezien van seksuele uitbuiting of seksueel geweld tegen kinderen.⁸ Ook spelen factoren als het hebben van een migratieachtergrond bij slachtoffers een rol in hoe professionals betekenis geven aan seksuele ervaringen van anderen, hoe zij risico's beoordelen en daarmee ook slachtofferschap herkennen.⁹ Naast het tijdig signaleren van slachtofferschap door zowel slachtoffers zelf als hulpverleners, is kennis over de migratieachtergrond van slachtoffers van seksueel geweld tegen kinderen en seksuele uitbuiting ook van belang voor het leveren van de juiste zorg. Het begrijpen van de sociale en culturele context van een slachtoffer helpt namelijk bij het vormgeven van de juiste soort hulp.

METHODE

Het Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS) beschikt over gegevens over de migratieachtergrond van inwoners in Nederland (zie §B1.3.3.5). Daarmee wordt bedoeld een persoon van wie ten minste een ouder in het buitenland geboren is. Er wordt onderscheid gemaakt tussen personen die zelf in het buitenland zijn geboren (de eerste generatie) en personen die in Nederland zijn geboren (de tweede generatie). Deze uitkomsten zijn vastgesteld in het jaar voorafgaand aan wanneer het gemelde seksueel geweld of seksuele uitbuiting heeft plaatsgevonden. Zij geven een indicatie van de bestaande omstandigheden op het moment dat personen slachtoffer worden van seksueel geweld tegen kinderen of seksuele uitbuiting. Zie §1.2 voor meer uitleg over de methodiek.

Om de resultaten in perspectief te kunnen plaatsen, zijn de uitkomsten voor de groepen slachtoffers – slachtoffers van seksueel geweld tegen kinderen en slachtoffers van seksuele uitbuiting – vergeleken met controlegroepen. Deze controlegroepen bestaan uit willekeurig gekozen personen uit de Nederlandse bevolking, die vergelijkbaar zijn met de slachtoffers qua leeftijd en geslacht. Slachtoffers van seksueel geweld tegen kinderen zijn gemiddeld 12 jaar oud en het betreft overwegend meiden (85%). Bij slachtoffers van seksuele uitbuiting is de gemiddelde leeftijd 23 jaar, bijna een derde (29%) is minderjarig, en 96% van hen is vrouw.

De bevindingen zijn in interviews voorgelegd aan professionals uit de strafrechtketen en de hulpverlening die met slachtoffers van seksueel geweld tegen kinderen of seksuele uitbuiting werken. Aan hen is gevraagd of de bevindingen herkenbaar zijn en of zij de resultaten kunnen duiden.

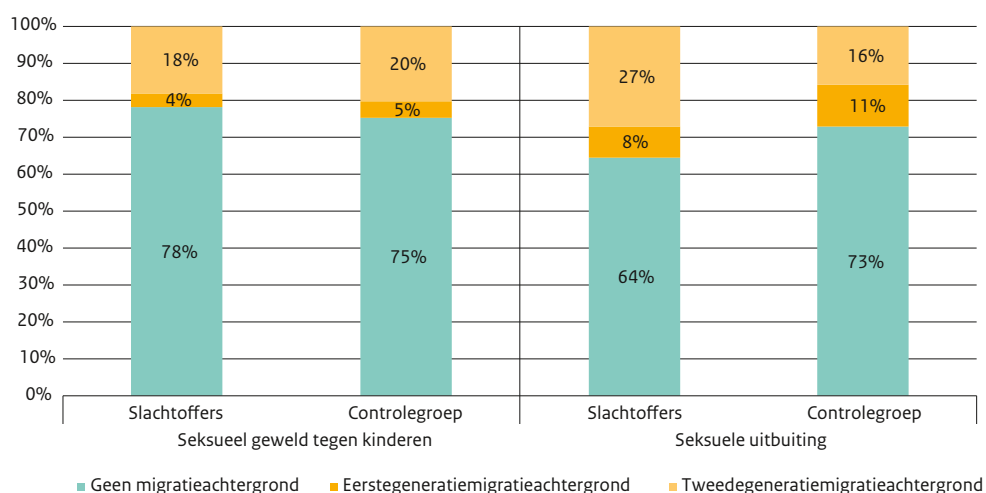
7 Nationaal Rapporteur, 2020 (Vertrouwen in Veerkracht), pp. 22-23.

8 The Children's Society, 2018; Firmin, Warrington, & Pearce, 2016; Goff et al., 2014.

9 Bernard, 2019; Epstein, Blake, & González, 2017; Goff et al., 2014.

6.1 Migratieachtergrond van slachtoffers

In deze paragraaf wordt eerst gekeken naar hoe het hebben van een migratieachtergrond samenhangt met het meemaken van seksueel geweld tegen kinderen en vervolgens wordt er gekeken naar de samenhang met het meemaken van seksuele uitbuiting. Figuur 6.1 toont de achtergrond van de slachtoffers van seksueel geweld tegen kinderen en seksuele uitbuiting ten opzichte van de controlegroepen.

Figuur 6.1 Achtergronden van slachtoffers van seksueel geweld tegen kinderen (N=14.540) en seksuele uitbuiting (N=590) vergeleken met de controlegroep (respectievelijk N=58.900 en N=727.000)¹⁰

Bron: CBS-databestanden

Slachtoffers van seksueel geweld tegen kinderen hebben minder vaak een migratieachtergrond

Slachtoffers van seksueel geweld tegen kinderen bekend bij de politie hebben minder vaak een migratieachtergrond dan vergelijkbare minderjarigen. In de controlegroep met minderjarigen is bij 25% sprake van een migratieachtergrond, bij de slachtoffers van seksueel geweld tegen kinderen gaat het om 22%. Bij het overgrote merendeel van zowel de slachtoffers als de controlegroep gaat het om een tweedegeneratiemigratieachtergrond.

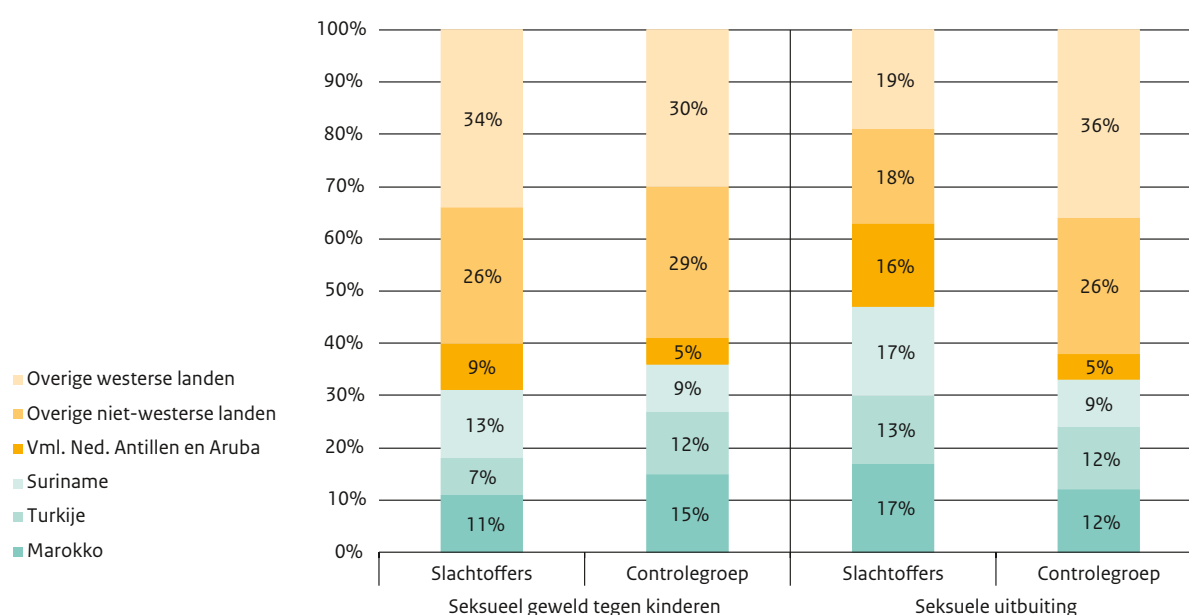
Dit zou erop kunnen wijzen dat slachtofferschap van seksueel geweld tegen kinderen minder vaak voorkomt onder minderjarigen met een migratieachtergrond. Tegelijkertijd is het ook mogelijk dat slachtoffers met een migratieachtergrond naar verhouding minder vaak bij de politie worden gemeld. Voor dit onderzoek geïnterviewde professionals zien dit laatste als een waarschijnlijke verklaring. Zowel hulpverleners en professionals in de strafrechtketen geven aan dat zij vermoeden dat een relatief sterke aanwezigheid van taboe en schaamte rondom seksualiteit en het spreken daarover binnen sommige culturen, een rol spelen in de ondervertegenwoordiging van slachtoffers met een migratieachtergrond in de politiemeldingen. Dit komt overeen met bevindingen in eerder onderzoek.¹¹ Daarnaast blijkt uit eerder onderzoek dat mogelijk een gering vertrouwen in overheid en instituties door mensen met

¹⁰ Seksueel geweld tegen kinderen: $\chi^2(2) = 61,510$, $p < ,001$; seksuele uitbuiting $\chi^2(2) = 59,707$, $p < ,001$.

¹¹ Ali, Butt, & Philips, 2021.

een migratieachtergrond ook een rol speelt.¹² Onderzoek door Cockbain beschrijft dat dominante stereotypen over slachtoffers van seksueel geweld als ‘witte middenklasse-meisjes’ kunnen verklaren waarom witte slachtoffers vaker gesignaleerd en gemeld worden dan slachtoffers van kleur.¹³ Ook tonen Goff en anderen in hun onderzoek aan dat kinderen van kleur in de Verenigde Staten door (onbewuste) vooroordelen van professionals gemiddeld 4,5 jaar ouder werden ingeschat dan ze waren. Daarom werden ze vaker als volwassenen behandeld en genoten daardoor niet dezelfde beschermingen waar kinderen recht op hebben wanneer zij in contact kwamen met justitie.

Uit het huidige onderzoek blijkt inderdaad dat slachtoffers van seksueel geweld tegen kinderen met een westerse migratieachtergrond¹⁴ relatief vaker in beeld zijn bij de politie. Figuur 6.2 laat zien wat bij slachtoffers met een migratieachtergrond de specifieke achtergrond is.

Figuur 6.2 Specifieke achtergronden van slachtoffers van seksueel geweld tegen kinderen (n=3.200) en seksuele uitbuiting (n=210) met een migratieachtergrond vergeleken met de controlegroep (respectievelijk n=180.275 en n=15.960)¹⁵

Bron: CBS-databestanden

¹² Nationaal Rapporteur, 2020 (Vertrouwen in Veerkracht); Bernard, 2019.

¹³ Cockbain, 2013; Goff et al., 2014.

¹⁴ In de voor dit onderzoek gebruikte databestanden van het CBS omtrent migratieachtergrond wordt onder andere onderscheid gemaakt tussen (overige) westerse en niet-westerse migratieachtergronden. Onder westerse wordt verstaan: een migratieachtergrond in de landen van Europa (exclusief Turkije), Noord-Amerika en Oceanië, en Indonesië en Japan. En met niet-westerse: een migratieachtergrond in de landen in Afrika, Latijns-Amerika en Azië (exclusief Indonesië en Japan) of Turkije. Vanaf 2022 gebruikt CBS een nieuwe indeling voor herkomst, waarbij de indeling westers/niet-westers wordt vervangen (Website CBS, www.cbs.nl/nl-nl/nieuws/2022/07/cbs-introduceert-nieuwe-indeling-bevolking-naar-herkomst, geraadpleegd op 12 juli 2022).

¹⁵ Seksueel geweld tegen kinderen: $\chi^2(5) = 329,436$, $p < ,001$; seksuele uitbuiting: $\chi^2(5) = 96,475$, $p < ,001$.

Zowel een westerse migratieachtergrond als een achtergrond in Suriname en in de voormalig Nederlandse Antillen en Aruba komen bij de slachtoffers van seksueel geweld tegen kinderen in dit onderzoek vaker voor dan bij leeftijdsgenoten. Een Marokkaanse en Turkse achtergrond komt naar verhouding minder vaak voor. De achtergronden van slachtoffers van seksuele uitbuiting liggen iets anders. Zij hebben vergeleken met personen in de controlegroep juist minder vaak een westerse achtergrond. Wel hebben ook deze slachtoffers aanzienlijk vaker een Antilliaanse of Surinaamse achtergrond en ook vaker een Marokkaanse achtergrond.

Slachtoffers van seksuele uitbuiting hebben juist vaker een migratieachtergrond

Uit Figuur 6.1 blijkt dat slachtoffers van seksuele uitbuiting met een migratieachtergrond juist vaker worden gemeld bij de politie. Seksuele uitbuitingslachtoffers hebben significant vaker een migratieachtergrond dan leeftijdsgenoten in de controlegroep. Zoals Figuur 6.1 aantoont heeft 64% van de slachtoffers een Nederlandse achtergrond en 36% een eerste- of tweede-generatiemigratieachtergrond. Bij de controlegroep is dat 27%.

Meerdere geïnterviewde hulpverleners van slachtoffers van seksueel geweld tegen kinderen en seksuele uitbuiting zien dat het opgroeien in een cultuur waarin er veel schaamte en taboe heerst rondom het onderwerp seksualiteit, een kwetsbaarheid met zich mee kan brengen om slachtoffer te worden van seksuele uitbuiting. Het thuis niet kunnen bespreken van het onderwerp, omdat seks voor het huwelijk of seksueel experimenteren wordt afgekeurd, kan daders bijvoorbeeld een chantagemiddel in handen geven. Een geïnterviewde officier van justitie zegt daarover:

‘[Deze] meisjes zijn nog veel kwetsbaarder voor chantage. In dit soort zaken zie ik heel vaak dat er gedreigd wordt ouders in te lichten van seks voor het huwelijk. In die culturen is dat een makkelijker te gebruiken dwangmiddel.’

Een hulpverlener geeft ook expliciet de rol van eercultuur aan:

‘[slachtoffers met een migratieachtergrond] waren dan vaak meiden die juist vanwege eer worden gedwongen. Ze kunnen ook niet naar hun ouders stappen voor hulp.’

De rol van schaamte, taboe en sociale controle rondom seksualiteit is ook een probleem dat naar voren komt in het casuïstiekonderzoek naar seksueel geweld in Amsterdam.¹⁶ Thuis wordt er weinig gesproken over relaties en seksualiteit, buitenshuis gaat het er vaak juist veel over. Voor deze jongeren kan het lastig zijn om thuis over deze onderwerpen te praten, of het nu gaat om fijne of vervelende dingen die zijn gebeurd. Dit kan hen kwetsbaar maken voor chantage, zoals met seksueel getint beeldmateriaal, beter bekend als *sextortion*.

6.2 Conclusie

Eerder onderzoek naar de relatie tussen het hebben van een migratieachtergrond en het meemaken van seksueel geweld toont geen eenduidig verband aan. Deels kan dit te verklaren zijn door het hanteren van verschillende leeftijdscategorieën en verschillende definities van seksu-

¹⁶ Nationaal Rapporteur, 2020 (Vertrouwen in Veerkracht), p. 22-23.

eel geweld. Waar het ene onderzoek aantoonst dat jongeren met een migratieachtergrond vaker seksueel geweld meemaken, vindt ander onderzoek juist weer geen verschil.

In dit onderzoek is gekeken naar seksueel geweld tegen kinderen en seksuele uitbuiting van kinderen en volwassenen. Over het algemeen lijken slachtoffers van seksueel geweld tegen kinderen met een migratieachtergrond minder vaak als slachtoffer bekend te zijn bij de politie. Ze zijn dus ondervertegenwoordigd bij gemelde slachtoffers van seksueel geweld tegen kinderen.

Meer onderzoek is nodig naar wat de reden van deze ondervertegenwoordiging zou kunnen zijn. Hoewel het erop zou kunnen duiden dat seksueel geweld tegen kinderen minder voorkomt bij kinderen met een migratieachtergrond is het waarschijnlijker dat professionals minder zicht hebben op minderjarige slachtoffers met een migratieachtergrond. Andere onderzoeken wijzen bijvoorbeeld op onbewuste vooroordelen die een rol kunnen spelen in het niet of te laat signaleren van slachtoffers met een migratieachtergrond.

Onder slachtoffers van seksuele uitbuiting zijn slachtoffers met een migratieachtergrond juist oververtegenwoordigd. Meerdere geïnterviewde professionals die met deze slachtoffers werken wijzen in dit kader op de invloed van eercultuur en schaamte en taboe rondom seks en relaties. Deze bevindingen tonen echter dat de relatie tussen het hebben van een migratieachtergrond en slachtofferschap niet eenduidig is. Professionals wijzen op de mogelijkheid dat cultuurverschillen een drempel kunnen vormen voor het melden en signaleren van seksueel geweld. Deze bevindingen roepen in ieder geval de vraag op of signalerende instanties voldoende zicht hebben op slachtoffers en families waar sprake is van een migratieachtergrond en hoe de drempels om te signaleren en melden verlaagd kunnen worden. Het is daarom belangrijk om rekening te houden met de eventuele migratieachtergrond en culturele achtergrond van slachtoffers om hun hulpbehoeften goed in kaart te kunnen brengen. Meer onderzoek is nodig naar de rol van het hebben van een migratieachtergrond in slachtofferschap van seksueel geweld tegen kinderen en seksuele uitbuiting en naar de manier waarop hiermee het beste kan worden omgegaan bij gesignaleerde slachtoffers.

7 Eerder in beeld bij de politie

Een belangrijk aspect van de sociale omgeving van jongeren is de veiligheid daarvan. Nare ervaringen thuis, op school of in andere sociale omgevingen op jonge leeftijd kunnen van grote invloed zijn op het welzijn later in het leven en het mogelijk later meemaken van seksueel geweld tegen kinderen of seksuele uitbuiting. Er is veelvuldig bewijs voor een sterke relatie tussen slachtofferschap in de jeugd en later (herhaald) slachtofferschap.¹ Vooral kindermishandeling en –verwaarlozing, en het meemaken van (seksueel) geweld worden geassocieerd met een grotere kans om op latere leeftijd nogmaals slachtoffer te worden.² Dat geldt ook specifiek voor het later meemaken van seksuele uitbuiting³, en seksueel geweld.⁴ Daarnaast zijn incidenten van seksueel geweld tegen kinderen en seksuele uitbuiting niet altijd eendimensionaal en vinden ze bovendien plaats in een context van eerdere en latere gebeurtenissen. Daders kunnen eerder slachtoffer zijn geweest en andersom, of er kan een cyclus ontstaan waarbij slachtoffer- en daderschap elkaar afwisselen. Naast eerder slachtofferschap is ook de overlap tussen slachtofferschap en daderschap een bekend fenomeen – ook wel de victim-offender overlap genoemd.⁵ Hoewel hier aardig wat onderzoek over is gepubliceerd, focust veel daarvan zich op slachtofferschap in de jeugd en het effect op later daderschap. Er is minder bekend over eerder daderschap en daaropvolgend slachtofferschap, of over een slachtofferschap-daderschap-cyclus in algemene zin. Specifiek op seksuele uitbuiting vinden een aantal studies wel een samenhang tussen crimineel gedrag en het (later) meemaken van seksuele uitbuiting.⁶ Ook in het casuïstiekonderzoek van de Nationaal Rapporteur naar jonge vrouwen en meisjes in Amsterdam die slachtoffer werden van slachtoffers van seksueel geweld, waaronder mogelijke seksuele uitbuiting, kwam naar voren dat meerdere slachtoffers zich in criminele netwerken bevonden en soms zelf ook criminaliteit pleegden.⁷

Ook de betrokkenheid bij criminaliteit – en de manier van betrokkenheid: als slachtoffer, dader of allebei – kan dus een belangrijke factor zijn om de ervaring van slachtoffers van seksueel geweld tegen kinderen en seksuele uitbuiting te begrijpen en op basis daarvan de juiste hulp te kunnen bieden. Zowel eerder vermoedelijk slachtofferschap als vermoedelijk daderschap komen in dit hoofdstuk aan bod.

METHODE

Mogelijk eerder slachtofferschap en daderschap is onderzocht op basis van politiedata bij het Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS). Politiebestanden met meldingen uit de periode 2010-2019 zijn gebruikt om te kijken of iemand in de politieregistratie voorkomt als mogelijk slachtoffer of verdachte voor het peilincident (zie §B1.3.3.6). Het peilincident is het hier onderzochte incident van seksueel geweld tegen kinderen of seksuele uitbuiting. Hierbij is een belangrijke kanttekening dat niet voor ieder slachtoffer even lang is teruggekeken. Voor slachtoffers uit 2015 is bijvoorbeeld zes jaar teruggekeken, voor slachtoffers uit 2019 tien jaar.

- 1 Finkelhor, Ormrod, & Turner, 2007; Messman-Moore & Long, 2000.
- 2 Butler, Quigg, & Bellis, 2020; Widom et al., 2008; Messman-Moore & Long, 2000.
- 3 De Vries & Goggin, 2020; Franchino-Olsen, 2019; van den Borne & Kloosterboer, 2005.
- 4 Goosen, 2019; Coid et al., 2001.
- 5 Jennings et al., 2010; Reingle, 2014.
- 6 O'Brien, White, & Rizo, 2017; Chohaney, 2016; Cockbain & Brayley, 2012; Kaestle, 2012.
- 7 Nationaal Rapporteur, 2020 (Vertrouwen in Veerkracht).

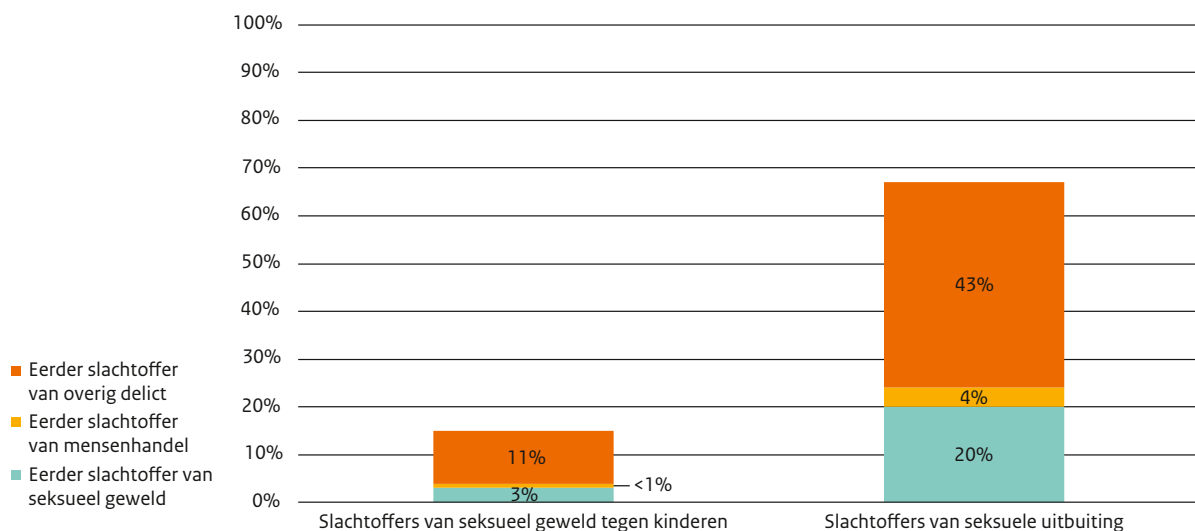
Omdat het gaat om eerder in beeld zijn bij de politie in relatie tot het peilincident van seksueel geweld tegen kinderen of seksuele uitbuiting zijn controlegroepen – die onderdeel uitmaakten van eerdere resultaten – voor dit deel van het onderzoek niet van toepassing. Slachtoffers van seksueel geweld tegen kinderen zijn gemiddeld 12 jaar oud en het betreft overwegend meiden (85%). Bij slachtoffers van seksuele uitbuiting is de gemiddelde leeftijd 23 jaar, bijna een derde (29%) is minderjarig, en 96% van hen is vrouw.

De bevindingen zijn in interviews voorgelegd aan professionals uit de strafrechtketen en de hulpverlening die met slachtoffers van seksueel geweld tegen kinderen of seksuele uitbuiting werken. Aan hen is gevraagd of de bevindingen herkenbaar zijn en of zij de resultaten kunnen duiden.

7.1 Eerder als slachtoffer in beeld

Merendeel slachtoffers van seksuele uitbuiting al eerder in beeld als slachtoffer

Zowel slachtoffers van seksueel geweld tegen kinderen als van seksuele uitbuiting zijn geregeld al eerder in beeld geweest als slachtoffer. Net als bij het peilincident van seksueel geweld of seksuele uitbuiting gaat het bij eerder slachtofferschap ook om bij de politie gemeld en geregistreerd slachtofferschap. In totaal is zo'n 14% van de slachtoffers van seksueel geweld tegen kinderen al eens eerder in beeld geweest bij de politie als slachtoffer. Zo'n 3% van de slachtoffers is eerder als slachtoffer geregistreerd bij een zedenfeit, nog geen 1% bij een mensenhandeleit en 11% bij een overig delict, bijvoorbeeld mishandeling, bedreiging of diefstal.

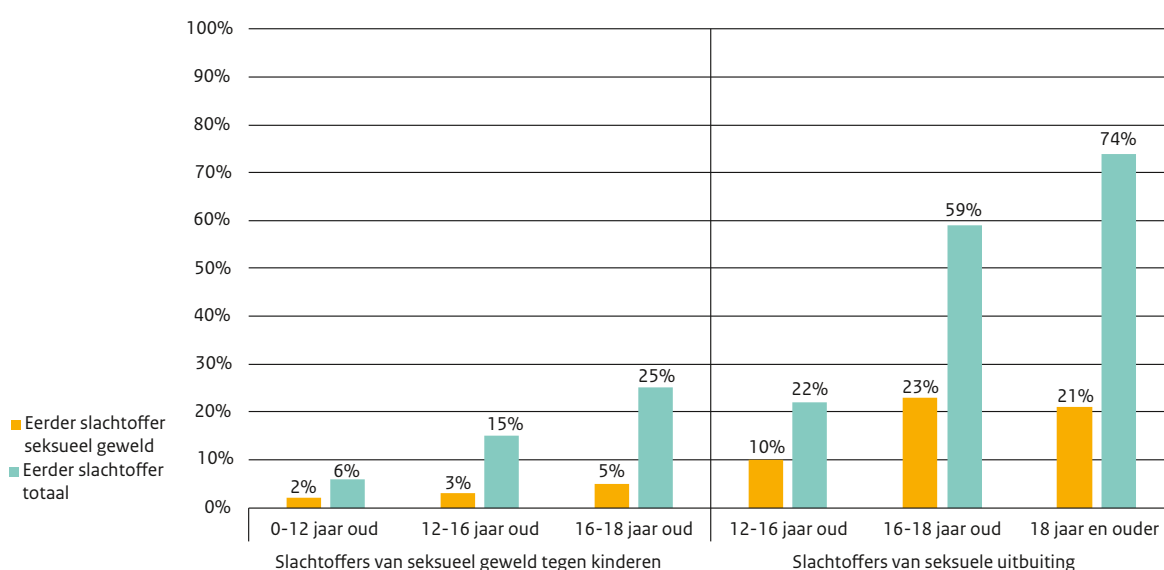
Figuur 7.1 Eerder slachtofferschap bij slachtoffers van seksueel geweld tegen kinderen (N=14.540) en seksuele uitbuiting (N=590), periode 2010-2019

Bron: CBS-databestanden

Deze percentages liggen nog hoger bij slachtoffers van seksuele uitbuiting. Zo'n 20% van die slachtoffers heeft volgens de politieregistratie mogelijk al eerder een vorm van seksueel geweld meegemaakt. Ook is 4% van de slachtoffers al eerder gesignaleerd als mogelijk slachtoffer van

mensenhandel. Bij 43% van de slachtoffers is sprake van slachtofferschap van een overig delict, bijvoorbeeld een ander soort geweldsdelict of een vermogensdelict als diefstal. In totaal gaat het om maar liefst 66% van de slachtoffers dat al eerder bij de politie is gesignaleerd als slachtoffer.

Het is aannemelijk dat leeftijd voor een deel een rol speelt in hoe vaak eerder slachtofferschap bij deze groepen voorkomt. Immers: hoe ouder iemand is hoe groter de kans dat ook nare gebeurtenissen zoals seksueel geweld of seksuele uitbuiting voor zijn gekomen. De slachtoffers van de onderzoekspopulatie seksueel geweld tegen kinderen zijn gemiddeld 12 jaar en de slachtoffers van seksuele uitbuiting 23 jaar oud.⁸ Figuur 7.2 laat per leeftijdscategorie zien hoe vaak eerder gemeld slachtofferschap van een delict voorkomt bij de slachtoffers van seksueel geweld tegen kinderen en de slachtoffers van seksuele uitbuiting.⁹ Daarbij wordt zowel eerder slachtofferschap van een seksueel geweldsdelict als van enig delict getoond.

Figuur 7.2 Eerder slachtofferschap bij slachtoffers van seksueel geweld tegen kinderen (N=14.540) en seksuele uitbuiting (N=590), uitgesplitst naar leeftijdscategorieën¹⁰

Bron: CBS-databestanden

Zoals te verwachten valt, neemt het aandeel slachtoffers dat eerder een delict heeft meegemaakt toe naarmate zij ouder zijn. Van de slachtoffers van seksueel geweld tegen kinderen in de leeftijdscategorie 0-12 jaar is bij 2% al eerder een melding van een zedendelict meegemaakt. Voor eerder slachtofferschap in algemene zin gaat het zelfs om 6%. De percentages voor eerder slachtofferchap zijn het hoogst onder de wat oudere slachtoffers. Een kwart van de slachtoffers van seksueel

8 Mediane (middelste) leeftijd van de slachtoffers van seksueel geweld tegen kinderen is 13 jaar (SD=3,9), de mediane leeftijd van slachtoffers van seksuele uitbuiting is 20 jaar (SD= 8,9).

9 In de onderzoekspopulatie bevinden zich te weinig slachtoffers van seksuele uitbuiting jonger dan 12 jaar, deze combinatie is daarom weggelaten uit de figuur.

10 Seksueel geweld tegen kinderen, algemeen eerder slachtofferschap: $\chi^2(2) = 587,814$, $p < ,001$, eerder slachtofferschap seksueel geweld: $\chi^2(2) = 48,316$, $p < ,001$; seksuele uitbuiting, algemeen eerder slachtofferschap: $\chi^2(2) = 66,208$, $p < ,001$, eerder slachtofferschap seksueel geweld: $\chi^2(2) = 4,349$, $p = ,114$.

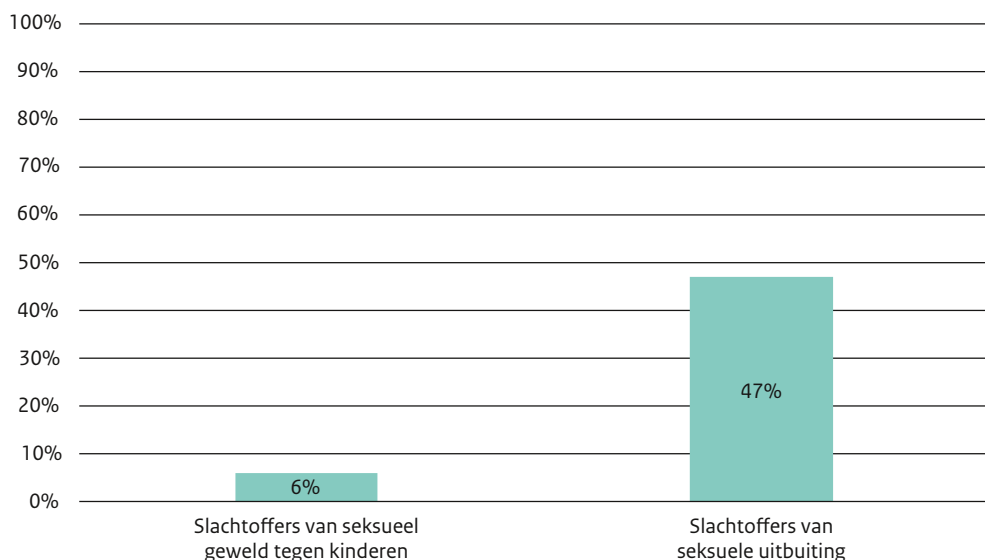
geweld tussen de 16 en 18 jaar oud is al eerder als slachtoffer gesignaleerd, 5% specifiek voor eerder seksueel geweld. Onder slachtoffers van seksuele uitbuiting van 16 tot 18 jaar gaat het respectievelijk om maar liefst 60% en 23%, en bij slachtoffers van 18 jaar of ouder 74% en 21%.

Het is zeer zorgelijk dat op zulke jonge leeftijden het voor een aanzienlijk deel van de slachtoffers niet gaat om een eerste incident. In de meest recente slachtoffermonitor mensenhandel komt naar voren dat nieuw slachtofferschap na mensenhandel (voornamelijk binnenlandse seksuele uitbuiting) al relatief vaak voorkomt.¹¹ In 45% van de gevallen is sprake van herhaald slachtofferschap van enig delict binnen vijf jaar. Bij twee derde van hen gaat het bovendien om ernstige delicten als geweld, zeden en mensenhandel. Nu blijkt dat ook vóór een incident van seksuele uitbuiting of seksueel geweld tegen kinderen vaak sprake is van slachtofferschap. Dit kan heel relevant zijn bij de signalering van slachtoffers van seksueel geweld tegen kinderen en seksuele uitbuiting. Ook is het relevant voor hoe het beste bescherming kan worden geboden en waarmee rekening moet worden gehouden in een hulpverleningstraject.

7.2 Eerder als verdachte in beeld

Seksuele uitbuitingsslachtoffers opvallend vaak eerder in beeld als verdachte

Naast eerder slachtofferschap is ook onderzocht hoe vaak het voor komt dat de slachtoffers van seksueel geweld tegen kinderen en seksuele uitbuiting eerder als vermoedelijke dader van een delict in beeld zijn geweest. Het gaat om een registratie als verdachte voor enig delict. Dit kan voor van alles zijn geweest, zoals diefstal uit een supermarkt of een verkeersdelict, maar ook voor (seksueel) geweld of een drugsgerelateerd feit. Figuur 7.3 laat zien hoe vaak eerder vermoedelijk daderschap voorkomt onder de onderzochte slachtoffers van seksueel geweld tegen kinderen en slachtoffers van seksuele uitbuiting.

Figuur 7.3 Eerder vermoedelijk daderschap bij slachtoffers van seksueel geweld tegen kinderen (N=14.540) en seksuele uitbuiting (N=590) periode 2010-2019

Bron: CBS-databestanden

¹¹ Nationaal Rapporteur, 2021 (Slachtoffermonitor mensenhandel 2016-2020), pp. 88-91.

Iets minder dan een derde van de slachtoffers seksueel geweld tegen kinderen in de onderzoekspopulatie is jonger dan 12 jaar. Het is daarom niet aannemelijk dat veel van hen al eens in aanraking met de politie zijn geweest als mogelijke verdachte. Toch laat Figuur 7.3 zien dat dit bij zo'n 6% van de slachtoffers voorkomt. Bij slachtoffers van seksuele uitbuiting ligt dit percentage nog hoger. Maar liefst 47% van de slachtoffers van seksuele uitbuiting is eerder als verdachte in beeld geweest van een strafbaar feit.

Om welke delicten het precies gaat en hoe het tijdspad van verdachte tot slachtoffer – of mogelijk van slachtoffer tot verdachte tot slachtoffer – eruit ziet valt buiten de scope van dit onderzoek. Literatuur suggereert dat voor specifiek het meemaken van seksuele uitbuiting de overlap mogelijk kan worden verklaard door factoren die het risico voor beide vergroten. Dat zijn bijvoorbeeld een moeilijke of onveilige thuissituatie of eerder meemaken van (kinder)mishandeling.¹² De geïnterviewde professionals, specifiek degenen die werken met slachtoffers van seksuele uitbuiting, geven over het algemeen aan minder zicht te hebben op eerder daderschap dan eerder slachtofferschap. Toch zoeken sommige van hen de verklaring in eenzelfde hoek. Een professional in de strafrechtketen legt bijvoorbeeld de link met de thuissituatie:

'Kwetsbaarheid voor crimineel gedrag of slachtoffer worden van seksueel geweld zit niet ver van elkaar vandaan. De jeugd in het strafrecht kent vaak verwaarlozing of (seksueel) geweld in huis [...] en ik zie een link met crimineel gedrag.'

Een andere mogelijke verklaring is het samengaan van seksuele uitbuiting met criminele uitbuiting, waarbij de dader of het netwerk van daders slachtoffers dwingen tot strafbare feiten. Dat slachtoffers zich in het netwerk van daders van crimineel gedrag bevinden beperkt zich niet alleen tot uitbuitingssituaties. Zo geven twee professionals uit het zorgdomein aan dat er überhaupt overlap bestaat tussen slachtoffers en daders. Slachtoffers zouden meestal de daders al kennen, en dus mogelijk zelf zijn meegetrokken in criminele activiteiten:

'Ze zitten in dezelfde sociale hoek, ze komen makkelijker met elkaar in contact.'

Dat slachtoffers zelf ook al iets op hun kerfstok kunnen hebben en zich al langer bevinden in een sociale omgeving waar criminaliteit voorkomt, is iets wat ook blijkt uit het casuïstiekonderzoek naar seksueel geweld in Amsterdam.¹³ Daar kwam een beeld naar voren van jonge vrouwen die op meerdere vlakken problemen hebben en zich in sociale omgevingen begeven waar meerdere vormen van grensoverschrijdend en crimineel gedrag plaatsvinden.

Regelmatig combinatie van eerder slachtoffer- en daderschap

Het bestaan van een slachtoffer-dader overlap wordt ook bevestigd in dit onderzoek. In totaal is 18% van de slachtoffers van seksueel geweld tegen kinderen en 78% van de slachtoffers van seksuele uitbuiting eerder in beeld geweest bij de politie, als slachtoffer, verdachte of beiden. Bij de slachtoffers van seksueel geweld tegen kinderen die eerder door de politie zijn gesignaleerd, is bij 15% sprake van een slachtoffer-dader overlap. Bij slachtoffers van seksuele uitbuiting gaat het zelfs om bijna de helft.

¹² O'Brien, White, & Rizo, 2017.

¹³ Nationaal Rapporteur, 2020 (Vertrouwen in Veerkracht), pp. 21-22.

Deze bevindingen zijn een belangrijk signaal om zowel in onderzoek als in de uitvoering meer rekening te houden met eerdere ervaringen van slachtoffers van seksueel geweld tegen kinderen en seksuele uitbuiting met criminaliteit – als slachtoffer én als verdachte. Om slachtoffers zo goed mogelijk te helpen is van belang om te weten in wat voor een context het geweld of de uitbuiting heeft plaatsgevonden. Gaat het om een permanente situatie van onveiligheid thuis of onder leeftijdsgenoten? Of is het een op zichzelf staand incident? Moet een slachtoffer ook worden geholpen om uit de criminaliteit te komen of is het belangrijker dat de gevolgen van het seksueel geweld worden aangepakt? Hoewel er al meer bekend is over eerder slachtofferschap, is de rol van eerder ouderschap hierin nog onderbelicht.

7.3 Kenmerken van slachtoffers eerder in beeld bij de politie

Dat informatie over mogelijk eerder slachtofferschap en ouderschap relevant is, blijkt ook als wordt gekeken naar de kenmerken van slachtoffers die al eerder in beeld zijn geweest bij de politie als mogelijk slachtoffer of verdachte.

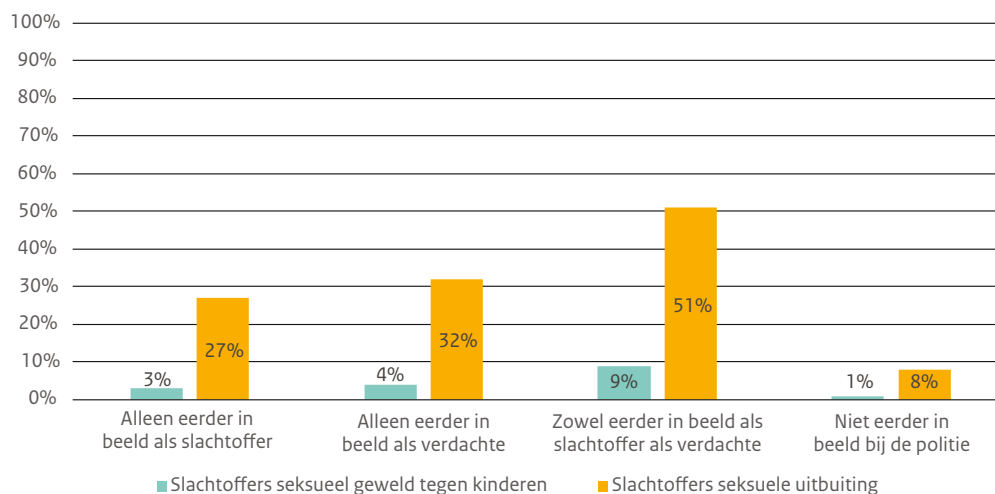
Eerder slachtofferschap en ouderschap overlapt met andere kwetsbaarheden

Slachtoffers van seksueel geweld tegen kinderen en seksuele uitbuiting die al eerder in aanraking zijn geweest met de politie – als slachtoffer of verdachte – hebben vaker een licht verstandelijke beperking. Deze beperking komt zowel vaker voor bij eerder slachtofferschap¹⁴ als bij eerder vermoedelijk ouderschap¹⁵. Het percentage ligt het hoogst bij slachtoffers die eerder zijn gesignaleerd als slachtoffer en als verdachte.

Ook is bij slachtoffers van seksueel geweld tegen kinderen en seksuele uitbuiting die eerder door de politie als verdachte of slachtoffer zijn gesignaleerd vaker sprake van voortijdig schoolverlaten vergeleken met slachtoffers die niet eerder als verdachte of slachtoffer van een delict in beeld kwamen. *Figuur 7.4* toont hoe vaak sprake is van voortijdig schoolverlaten bij slachtoffers van seksueel geweld tegen kinderen in de verschillende categorieën van eerder gesignaleerd slachtoffer- en ouderschap.

14 Seksueel geweld tegen kinderen: 4% ten opzichte van 1%, $\chi^2(1) = 90,011$, $p < ,001$; seksuele uitbuiting: 15% ten opzichte van 8%, $\chi^2(1) = 4,827$, $p < ,05$.

15 Seksueel geweld tegen kinderen: 8% ten opzichte van 1%, $\chi^2(1) = 213,102$, $p < ,001$; seksuele uitbuiting: 16% ten opzichte van 9%, $\chi^2(1) = 6,493$, $p < ,05$.

Figuur 7.4 Voortijdig schoolverlaten van slachtoffers van seksueel geweld tegen kinderen (n=7.515) en seksuele uitbuiting (n=225) die eerder in beeld bij de politie zijn geweest¹⁶

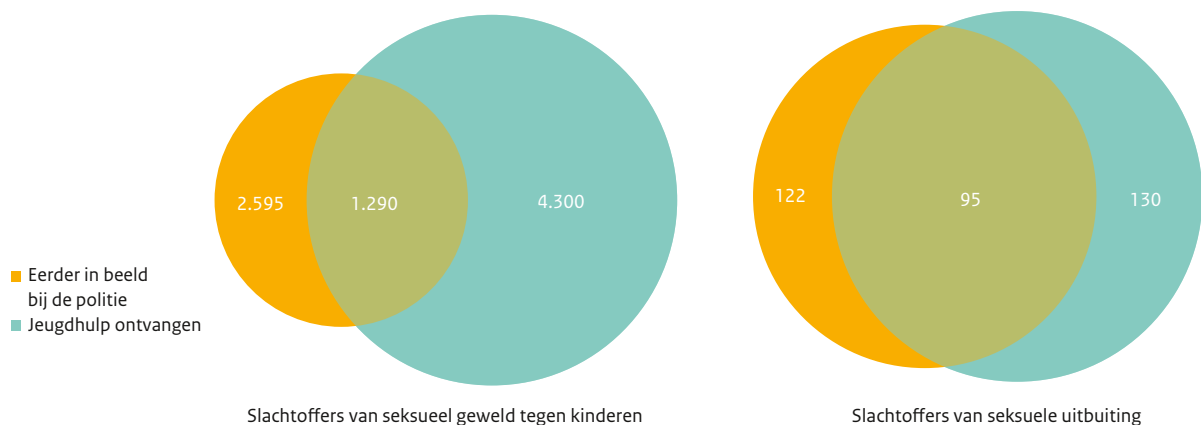
Bron: CBS-databestanden

Figuur 7.4 laat zien dat slachtoffers van seksueel geweld tegen kinderen die alleen eerder als verdachte of eerder als slachtoffer bij de politie in beeld waren, drie keer zo vaak voortijdig schoolverlater zijn als slachtoffers die nog niet eerder in beeld waren. Slachtoffers waar sprake is van een combinatie van vermoedelijk eerder slachtoffer- en daderschap zijn zelfs negen keer zo vaak voortijdig schoolverlater. Ook voor slachtoffers van seksuele uitbuiting geldt dat het percentage schoolverlaters het hoogst is in deze groep: maar liefst 51%. Net als bij een licht verstandelijke beperking komt voortijdig schoolverlaten dus het vaakst voor bij slachtoffers die eerder als verdachte of eerder als slachtoffer én als verdachte in beeld zijn geweest.

Aanzienlijk deel minderjarige slachtoffers in beeld bij zowel politie als hulpverlening

Uit Hoofdstuk 2 blijkt dat minderjarigen die seksueel geweld of seksuele uitbuiting hebben meegemaakt vaak voorafgaand al jeugdhulp hebben ontvangen. Het gaat daarbij relatief vaak om zware vormen van jeugdhulp, waarbij de kinderen niet meer thuis wonen. Vooral bij minderjarige slachtoffers van seksuele uitbuiting gaat het zeer vaak om een gesloten plaatsing. Minderjarige slachtoffers hebben dus relatief vaak een zorgverleden en zijn ook relatief vaak al bekend bij de politie. *Figuur 7.5* laat zien dat er een grote overlap bestaat tussen de minderjarige slachtoffers die eerder in beeld zijn geweest bij de politie en de slachtoffers die al in beeld zijn bij jeugdhulpverlening. Zeker bij seksuele uitbuiting gaat het om een aanzienlijk deel van de minderjarige slachtoffers.

¹⁶ Seksueel geweld tegen kinderen: $\chi^2(3) = 108,399$, $p < ,001$; seksuele uitbuiting: $\chi^2(3) = 30,324$, $p < ,001$.

Figuur 7.5 Overlap tussen slachtoffers seksueel geweld tegen kinderen (N=14.540) en minderjarige slachtoffers seksuele uitbuiting (n=195) en die voorafgaand aan slachtofferschap in beeld zijn bij de politie en jeugdhulp

Bron: CBS-databestanden

Slachtoffers die eerder bij politie in beeld zijn krijgen veel vaker jeugdhulp met verblijf

Als wordt gekeken naar slachtoffers die eerder als slachtoffer of verdachte in beeld zijn gekomen en de jeugdhulp die ze ontvangen, wordt duidelijk dat daarin overlap bestaat. Minderjarige slachtoffers van seksueel geweld en seksuele uitbuiting die eerder bij de politie in beeld waren ontvangen voorafgaand aan het peilincident aanzienlijk vaker jeugdhulp dan slachtoffers waarbij dat niet het geval is.¹⁷ Het valt daarnaast op dat als sprake is van jeugdhulp, het onder degenen die eerder als verdachte of slachtoffer in beeld zijn geweest ook vaker gaat om zwaardere vormen van jeugdhulp met verblijf.¹⁸

De kans op jeugdhulp verschilt wel per rol waarin een slachtoffer eerder in aanraking is gekomen met de politie. Ook op het gebied van ontvangen jeugdhulp lijken vooral de slachtoffers die eerder als verdachte in beeld zijn gekomen, eventueel in combinatie met eerder slachtofferschap, het meest kwetsbaar te zijn. Maar liefst 82% van de minderjarige slachtoffers van seksuele uitbuiting die eerder als verdachte, en 84% van de slachtoffers die eerder als beiden eerder in beeld zijn geweest, ontving al jeugdhulp.¹⁹ Dat toont aan dat niet alleen eerder slachtofferschap relevante achtergrondinformatie is bij slachtoffers van seksueel geweld tegen kinderen en seksuele uitbuiting.

7.4 Conclusie

Slachtoffers van seksueel geweld tegen kinderen en van seksuele uitbuiting zijn vaak al eerder als slachtoffer of als verdachte in beeld geweest. Het gaat om bijna een op de vijf slachtoffers

17 Seksueel geweld tegen kinderen: 50% ten opzichte van 25%, $\chi^2(1) = 617,242$, $p < ,001$; seksuele uitbuiting: 78% ten opzichte van 45%, $\chi^2(1) = 21,752$, $p < ,001$.

18 Seksueel geweld tegen kinderen: 43% ten opzichte van 23%, $\chi^2(1) = 174,615$, $p < ,001$; seksuele uitbuiting: 74% ten opzichte van 38%, $\chi^2(1) = 13,714$, $p < ,001$.

19 Bij alleen eerder slachtofferschap gaat het om 69% en bij slachtoffers die niet eerder bij de politie in beeld waren gaat het om 45%, $\chi^2(3) = 24,372$, $p < ,001$.

van seksueel geweld tegen kinderen. Bij seksuele uitbuiting gaat het om bijna vier op de vijf slachtoffers. Specifiek bij slachtoffers van seksuele uitbuiting komt eerder vermoedelijk slachtofferschap en daderschap opvallend vaak voor. Mechanismen die dit verklaren zijn niet duidelijk. Ook de geïnterviewde professionals hebben hier over het algemeen nog beperkt zicht op. Om goed te begrijpen wat de context is waarin seksueel geweld tegen kinderen of seksuele uitbuiting heeft plaatsgevonden is het essentieel hier meer over te weten. Mogelijke aanknopingspunten voor verder onderzoek komen uit de interviews naar voren: wat is de rol van een onveilige thuissituatie en wat is de rol van criminaliteit onder leeftijdsgenoten?

Slachtoffers die al eerder in beeld zijn geweest als mogelijk slachtoffer of verdachte zijn bovendien kwetsbaarder dan degenen die dat niet waren. Deze groep is vaker schoolverlater, heeft vaker een licht verstandelijke beperking en heeft voorafgaand aan het seksueel geweld tegen kinderen of seksuele uitbuiting al jeugdhulp ontvangen. Er is ook sprake van een flinke overlap tussen de minderjarige slachtoffers die eerder in beeld zijn geweest bij de politie en de slachtoffers die kort voor slachtofferschap in beeld zijn bij jeugdzorg. Aandacht voor specifiek de veiligheid van de sociale context waarin slachtoffers zich bevinden is dus van groot belang om zo goed mogelijke aansluitende hulp en bescherming te kunnen bieden.

CASUS

Het verhaal van Féline (18)

De Afdeling Vreemdelingen Identiteit en Mensenhandel (AVIM) van de politie krijgt tijdens een onderzoek naar de seksuele uitbuiting van een jonge vrouw de indruk dat er meerdere slachtoffers bij zijn betrokken. De AVIM komt door onderzoek op mobiele telefoons op het spoor van een aantal andere jonge vrouwen die zijn geronseld en mogelijk ook seksueel worden uitgebuit door de aangehouden verdachten.

Een van deze jonge vrouwen is de 18-jarige Féline. Zodra de AVIM in contact komt geeft zij aan dat ze geen aangifte wil doen of een verklaring af wil leggen bij de politie. Féline maakt zich zorgen en wil voorkomen dat zij in de problemen komt.

Om Féline meer op haar gemak te stellen vraagt de AVIM een veiligheidscoördinator contact met haar op te nemen. De taak van de veiligheidscoördinator is om slachtoffers te beschermen en hun vertrouwen in het strafproces te vergroten.

In het gesprek met de veiligheidscoördinator geeft Féline aan dat ze erg bang is dat haar ouders erachter komen wat er met haar is gebeurd. Ze vreest dat ze grote problemen met hen kan krijgen en dat zij geen contact meer met haar willen. Daarom wil zij geen aangifte doen.

De veiligheidscoördinator informeert haar over veiligheidsmaatregelen die haar kunnen helpen in deze zaak. Een voorbeeld hiervan is een slachtofferadvocaat. Féline geeft daarna aan dat ze nog wil nadenken over een aangifte. Ze wil wel alvast in contact komen met een advocaat.

De veiligheidscoördinator brengt haar in contact met een advocaat met wie ze haar zaak bespreekt. Op dit moment denkt ze nog na of ze aangifte wil doen of een verklaring wil afleggen bij de politie.

8 Aangifte- bereidheid

Iedereen die weet dat een misdrijf, zoals seksueel geweld, heeft plaatsgevonden kan daarvan aangifte doen bij de politie.¹ Iemand die kennis heeft van een verkrachting is zelfs verplicht om aangifte te doen.² Omdat slachtofferschap van seksueel geweld vaak in de geslotenheid plaatsvindt, zijn het meestal de slachtoffers zelf of hun naasten die aangifte doen. Zij doen dit echter ook lang niet altijd. Bij seksueel geweld tegen kinderen wordt er bijvoorbeeld maar van ongeveer de helft van de meldingen bij de politie ook aangifte gedaan.³ Bovendien wordt van verreweg de meeste incidenten überhaupt geen melding gemaakt. Bij seksuele uitbuiting ligt het aandeel aangiften nog lager, en wordt slechts bij drie van de tien gevallen die bekend zijn geraakt bij de politie aangifte gedaan.⁴

Een aangifte is cruciaal voor de opsporing en vervolging van daders omdat er meestal geen ander bewijs is. Drempels bij politie en justitie om aangifte te doen moeten dan ook zoveel mogelijk worden weggenomen. Een slachtoffer kan echter goede redenen hebben om toch geen aangifte te doen en het bij een melding te laten. Bijvoorbeeld dat het slachtoffer een bestraffing van de dader niet vindt opwegen tegen de impact of duur van het strafproces. Ook kan het zijn dat een slachtoffer relationele verhoudingen in de familie- of vriendenkring niet wil verstoren. Daarnaast kan het zijn dat een slachtoffer de gebeurtenissen niet weer wil oprakelen.

Vanwege de centrale rol van de aangifte binnen het strafproces en het grote aandeel zaken waarin geen aangifte wordt gedaan, is het belangrijk om beter te begrijpen waarom sommige slachtoffers geen aangifte doen en anderen wel. Dit hoofdstuk biedt daarvoor een eerste stap door inzicht te geven in de kenmerken en achtergronden van slachtoffers die na een melding aangifte doen en van slachtoffers die dat niet doen. Om deze kenmerken in beeld te brengen wordt, net als in voorgaande hoofdstukken, gebruik gemaakt van het socio-ecologische model (zie §1.1). Eerst wordt gekeken naar factoren op persoonlijk vlak, zoals leeftijd en geslacht, en persoonlijke problematiek. Daarna komt de directe omgeving aan bod, in de vorm van de thuissituatie, gevolgd door scholing, werk en inkomen.

Verskillende factoren beïnvloeden aangiftebereidheid

In theorieën over aangiftebereidheid wordt vaak gebruikgemaakt van een model waarin de eerste stap is dat het slachtoffer zichzelf moet identificeren als slachtoffer van een delict.⁵ Uiteindelijk besluit het slachtoffer dat of hij of zij aangifte doet. Dit hangt af van factoren die op verschillende 'niveaus' spelen.⁶ Deze factoren spelen op de niveaus van het delict (bijvoorbeeld de ernst), van het slachtoffer zelf (bijvoorbeeld schaamte), de context waarbinnen delicten plaatsvinden (bijvoorbeeld op het werk of in het privéleven) en omgevingsfactoren van het slachtoffer (bijvoorbeeld het sociale netwerk van slachtoffers en de buurt waarin men woont).

Uit Nederlands onderzoek blijkt dat een grotere mate van ernst van het seksuele geweld bijdraagt aan het melden ervan.⁷ De afwezigheid van verwondingen, gebruik van alcohol door het slachtoffer en een nauwere band met de dader leiden er dan weer toe dat slachtoffers minder snel naar de politie stappen. Leeftijd, sekse, migratieachtergrond, werk, of opleiding spelen

1 Art. 161 Sv.

2 Art. 160 lid 1 Sv.

3 Nationaal Rapporteur, 2021 (Dadermonitor seksueel geweld tegen kinderen 2015-2019), pp. 81-82.

4 Nationaal Rapporteur, 2021 (Dadermonitor mensenhandel 2015-2019), p. 105.

5 Van de Weijer & Bernasco, 2016.

6 Goudriaan, 2006.

7 Ceelen, Dorn, van Huis, & Reijnders, 2019.

volgens dit onderzoek geen rol bij de meldingsbereidheid. Angst om niet serieus genomen te worden, schaamte, gebrek aan bewijs, de overtuiging dat de politie niet kan of wil helpen en angst voor een ontregelend effect op het leven worden vaak genoemd als redenen om geen melding te doen. Onderzoek naar de bereidheid om aangifte te doen na een melding is echter schaars. Voornamelijk omdat in de literatuur vaak geen onderscheid gemaakt wordt tussen aangifte doen en het doen van een melding bij de politie. Deels laat onderzoek naar de aangiftetebereidheid van slachtoffers van seksuele uitbuiting eenzelfde beeld zien als bij de meldingsbereidheid.⁸ Onvoldoende vertrouwen in de politie, negatieve ervaringen met de politie, de angst om een ongeloofwaardige verklaring af te leggen en de duur van het strafproces komen onder andere naar voren als reden om geen aangifte te doen van seksuele uitbuiting. Uit deze onderzoeken blijkt ook dat veel slachtoffers later nog last hebben van het meegemaakte seksueel geweld. Mede daardoor hebben veel slachtoffers achteraf spijt dat ze het slachtofferschap niet bekend hebben gemaakt. Uit een onderzoek van de Inspectie Justitie en Veiligheid blijkt bovendien dat slachtoffers in zedenzaken zich vaak gestuurd voelen door de politie om geen aangifte te doen.⁹

METHODE

In dit onderzoek is op basis van data van het Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS) gekeken naar de achtergronden van slachtoffers van seksueel geweld tegen kinderen of seksuele uitbuiting, wiens slachtofferschap door een melding bekend is geraakt bij de politie. Binnen deze groep zijn slachtoffers die aangifte hebben gedaan vergeleken met de slachtoffers die dat niet hebben gedaan. Het is hierbij van belang in gedachten te houden dat ook van de slachtoffers die geen aangifte hebben gedaan, hun slachtofferschap wel middels een melding bekend is geraakt bij de politie. Slachtoffers van wie het misbruik nog verborgen is gebleven kunnen niet worden vergeleken. De onderzoeksgroepen zijn daarom de volgende:

- 7.095 slachtoffers van seksueel geweld tegen kinderen waarbij een aangifte is gedaan;
- 7.390 slachtoffers van seksueel geweld tegen kinderen waarbij er geen aangifte is gedaan;
- 110 slachtoffers van seksuele uitbuiting waarbij een aangifte is gedaan;
- 480 slachtoffers van seksuele uitbuiting waarbij geen aangifte is gedaan.

Van al deze slachtoffers is een melding bekend bij de politie in de periode 2015-2019. Het lage aantal aangiften bij seksuele uitbuiting zorgt er vermoedelijk voor dat verschillen bij deze groep slachtoffers minder snel statistisch significant zijn, oftewel: de verschillen kunnen dan ook gebaseerd zijn op toeval. Daardoor zijn er minder harde conclusies te trekken op basis van deze cijfers. Om deze reden zijn deze slachtoffers bij een aantal analyses buiten beschouwing gelaten. Er is gekeken naar uitkomsten die ook in eerdere hoofdstukken zijn behandeld. Aangezien dit hoofdstuk ingaat op de stap van aangifte naar aanleiding van het geregistreerde incident van seksueel geweld of seksuele uitbuiting zijn controlegroepen – die onderdeel uitmaakt van eerdere re-

8 Leermakers, Simons & Noteboom, 2018.

9 Inspectie Justitie en Veiligheid, 2020.

sultaten – voor dit deel van het onderzoek niet van toepassing. Zie §1.2 voor meer uitleg over de methodiek.

De bevindingen zijn in interviews voorgelegd aan professionals uit de strafrechtketen en de hulpverlening die met slachtoffers van seksueel geweld tegen kinderen of seksuele uitbuiting werken. Aan hen is gevraagd of de bevindingen herkenbaar zijn en of zij de resultaten kunnen duiden.

8.1 Slachtoffers die wel en geen aangifte doen vergeleken

8.1.1 Kenmerken van het gemelde delict

Uit de cijfers blijkt dat van seksuele uitbuiting aanzienlijk minder vaak aangifte wordt gedaan (19%) dan van seksueel geweld tegen kinderen (49%). De geïnterviewde professionals geven diverse verklaringen voor de lage aangiftebereidheid onder zowel slachtoffers van seksuele uitbuiting als slachtoffers van seksueel geweld tegen kinderen. Zo geven hulpverleners aan dat het doen van aangifte complex is en dat slachtoffers na een melding vaak afhaken en besluiten geen aangifte te doen. Soms is dat ingegeven doordat de politie aangeeft dat de kans op vervolging klein is. Ook is het proces lang en vraagt het veel van slachtoffers die hun traumatische ervaringen meerdere keren en vaak aan verschillende professionals moeten vertellen. Ook het feit dat specifiek slachtoffers van seksuele uitbuiting een lage aangiftebereid hebben is al langer bekend.¹⁰ Professionals herkennen dit beeld:

‘Soms hebben eerdere slachtoffers zich in het verleden niet serieus genomen gevoeld. Dit heeft te maken met andere delicten dan seksuele uitbuiting. Als er aangifte is gedaan van mishandeling, diefstal, aanranding of verkrachting. Dat is dan geseponneerd en dan is er geen vertrouwen meer bij het slachtoffer om nogmaals aangifte te doen.’

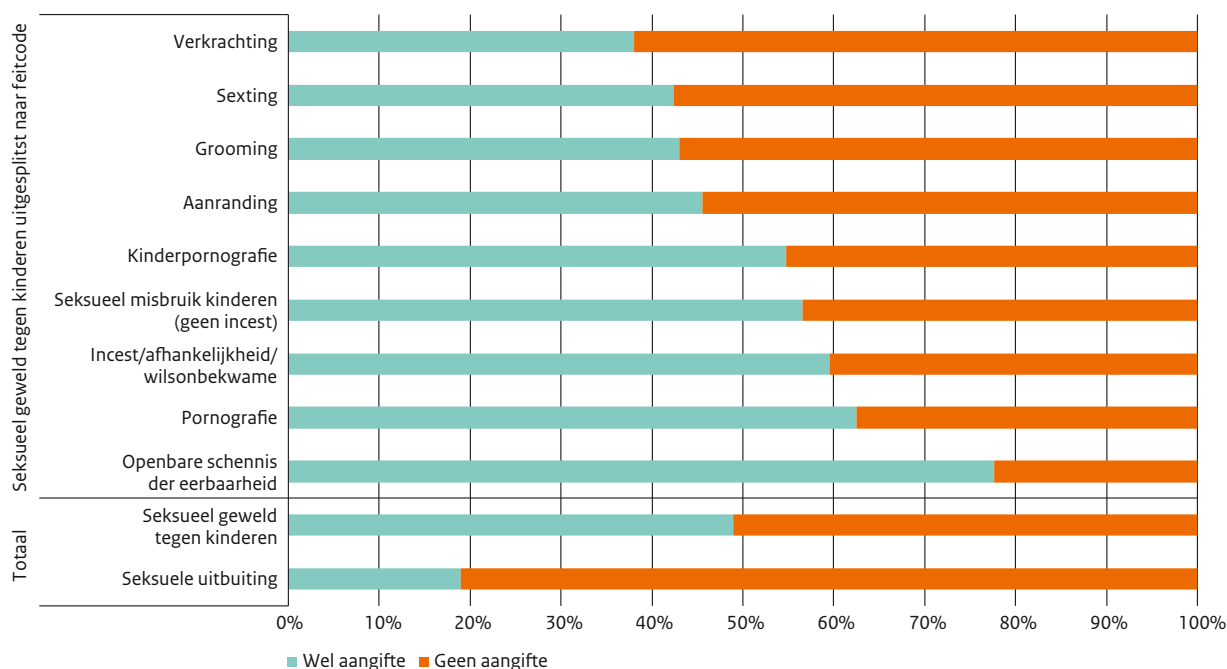
Slachtoffers doen vaker niet dan wel aangifte

Of er fysiek contact is geweest tussen de dader en het slachtoffer van seksueel geweld tegen kinderen lijkt niet uit te maken voor de aangiftebereidheid na de melding.¹¹ Wanneer meer specifiek gekeken wordt naar de verschillende delicten, valt op dat bij openbare schennis het vaakst aangifte wordt gedaan en dat dit het minst gebeurt bij verkrachting (zie Figuur 8.1).¹²

¹⁰ Leermakers, Simons, & Noteboom, 2018.

¹¹ $\chi^2(1) = 1,177$, $p = ,278$; Bij de volgende categorieën uit de politiestructuur is fysiek contact verondersteld: ‘verkrachting’, ‘aanranding’, ‘incest, afhankelijkheidsrelatie, en wilsonbekwaamheid’, en ‘seksueel misbruik (geen incest)’.

¹² $\chi^2(9) = 1429,255$, $p < ,001$.

Figuur 8.1. Verhouding wel aangifte / geen aangifte seksuele uitbuiting (N=590) en per categorie seksueel geweld tegen kinderen zoals gehanteerd in het politiesysteem (N=14.540)

Bron: CBS-databestanden

De aangiftebereidheid per feit (Figuur 8.1) is misschien opvallend, aangezien uit eerder onderzoek blijkt dat van ernstigere delicten vaker melding wordt gedaan dan van minder ernstige (zie §8.1.1). Op basis van de categorieën die de politie hanteert, is de ernst van het delict weliswaar niet goed te bepalen. Maar wat wel opvalt is dat van openbare schennis, een delict zonder lichamelijk contact, het vaakst aangifte wordt gedaan. Mogelijk kan dit verklaard worden door de relatie met de dader, die bij dit delict vaak een vreemde is. Uit eerder onderzoek blijkt immers dat een grotere afstand tot de dader de kans op melden, en mogelijk aangifte doen, vergroot (zie §8.1.1). Over de relatie tot de dader kunnen in dit onderzoek geen uitspraken worden gedaan, omdat de dataset daarover geen gegevens bevat.

Deze cijfers laten zien dat het aandeel slachtoffers van seksuele uitbuiting dat aangifte doet verontrustend laag is. Bij seksueel geweld tegen kinderen ligt het aandeel hoger, maar nog steeds doen slachtoffers vaker niet dan wel aangifte. Bovendien volgt binnen deze groep juist na een verkrachting, een van de zwaarste zedendelicten, relatief het minst vaak een aangifte.

Slachtoffers doen vaker aangifte bij oudere dader

Voor slachtoffers van seksueel geweld tegen kinderen geldt: hoe ouder de dader, hoe vaker er aangifte wordt gedaan tegen die persoon. Slachtoffers van een minderjarige verdachte doen minder vaak aangifte dan die van een meerderjarige verdachte.¹³ Tegen verdachten tussen de 18 en 22 jaar wordt niet meer of minder aangifte gedaan dan gemiddeld.¹⁴ Slachtoffers bij wie de

¹³ $\chi^2(1) = 4,510, p < ,05$.

¹⁴ $\chi^2(1) = 0,112, p = ,738$.

verdachte ouder dan 22 jaar is, doen vaker aangifte dan wanneer er sprake is van een jongere verdachte.¹⁵ Voor slachtoffers van seksuele uitbuiting is dit verband niet zichtbaar.¹⁶ Of de verdachte een man of vrouw is, maakt voor de aangiftebereidheid na een melding van seksueel geweld tegen kinderen of seksuele uitbuiting niet uit.¹⁷ Ook de aanwezigheid van meer dan één verdachte beïnvloedt de aangiftebereidheid niet.¹⁸

8.1.2 Persoonlijke kenmerken

Om te achterhalen of persoonlijke kenmerken een rol spelen bij het doen van wel of geen aangifte wordt eerst gekeken naar leeftijd en geslacht. Daarna volgt migratieachtergrond. Ten slotte wordt hierbij gekeken naar eerder contact met de politie, zowel in de rol van slachtoffer als van verdachte.

Leeftijd en geslacht nauwelijks van invloed op aangiftebereidheid

Bij het doen van aangifte lijkt geslacht geen rol te spelen: na een melding doen mannelijke en vrouwelijke slachtoffers even vaak aangifte.¹⁹ Leeftijd hangt wel samen met het doen van aangifte, maar alleen voor slachtoffers van seksueel geweld tegen kinderen en het verschil daarbij is slechts klein.²⁰ Slachtoffers die wel aangifte doen zijn iets jonger (gemiddeld 12,3 jaar op het moment van misbruik) dan slachtoffers die geen aangifte doen (gemiddeld 12,6 jaar).

Slachtoffers seksueel geweld tegen kinderen met migratieachtergrond doen minder vaak aangifte

Voor de aangiftebereidheid van seksuele uitbuiting maakt de migratieachtergrond van het slachtoffer statistisch gezien geen verschil.²¹ Migratieachtergrond hangt wel samen met het doen van aangifte voor slachtoffers van seksueel geweld tegen kinderen. Slachtoffers met een migratieachtergrond doen minder vaak aangifte dan slachtoffers met een Nederlandse achtergrond.²² Dit geldt met name voor slachtoffers met een Marokkaanse, Turkse of overige niet-westerse achtergrond²³. Hiervan doet respectievelijk 57%, 56% en 57% geen aangifte. Slachtoffers met een achtergrond gelinkt aan de voormalige Nederlandse Antillen en Aruba doen samen met de slachtoffers met een Nederlandse achtergrond het vaakst aangifte: respectievelijk 51% en 50%.²⁴ Dat sommige achtergronden samenhangen met een lagere aangiftebereidheid wordt door een aantal geïnterviewden herkend. Eén hulpverlener geeft hierbij aan:

‘Ja, dat herken ik wel. Daarbij speelt cultuur en schaamte waarschijnlijk een rol.’

Dat schaamte kan zorgen voor een lagere aangiftebereidheid sluit aan bij eerder onderzoek.²⁵ Zo blijkt dat Turkse en Marokkaanse jongeren het minst goed thuis over seks kunnen praten,

15 $\chi^2(1) = 5,002, p < ,05$.

16 Respectievelijk $\chi^2(1) = 7,664, p < ,01$; $\chi^2(1) = 3,239, p = ,072$; $\chi^2(1) = 2,985, p = ,084$.

17 Seksueel geweld tegen kinderen: $\chi^2(1) = 0,047, p = ,829$; seksuele uitbuiting: $\chi^2(1) = 0,047, p = ,829$.

18 Seksueel geweld tegen kinderen: $\chi^2(1) = 2,944, p = ,086$; seksuele uitbuiting: $\chi^2(1) = 0,062, p = ,829$.

19 $\chi^2(1) = 1,516, p = ,218$.

20 Seksueel geweld tegen kinderen: $t(14484) = -4,30, p < ,001$; seksuele uitbuiting: $t(583) = 0,827, p = ,409$.

21 $\chi^2(1) = 0,053, p = ,818$.

22 $\chi^2(1) = 14,628, p < ,001$.

23 Het CBS duidt met deze categorie alle herkomstgroeperingen aan met uitzondering van Westerse landen, Marokko, Suriname, Turkije en de Voormalige Nederlandse Antillen en Aruba. De groep Westerse landen bestaat uit alle landen in Europa (exclusief Turkije), Noord-Amerika en Oceanië, Indonesië en Japan.

24 $\chi^2(6) = 24,621, p < ,001$.

25 Ceelen, Dorn, van Huis, & Reijnders, 2019; Leermakers, Simons, & Noteboom, 2018.

waardoor bij hen schaamte rondom seksualiteit meer voorkomt.²⁶ Onderzoek naar ongewenste sexting bij Marokkaans-Islamitische meisjes spreekt daarbij over een ‘taboe’ op het praten over seksualiteit.²⁷ Praten over negatieve ervaringen op het gebied van seks is voor deze jongeren dus vaak ingewikkelder dan voor andere leeftijdsgenoten.

Minder vaak aangifte na eerder contact met de politie voor ander feit

Eerder onderzoek laat zien dat eerdere ervaringen met de politie van invloed zijn op de meldingsbereidheid.²⁸ Dit lijkt in ieder geval op te gaan voor het doen van aangifte door slachtoffers van seksueel geweld tegen kinderen. Seksuele uitbuiting is vanwege de kleine aantallen hier buiten beschouwing gelaten. Slachtoffers van seksueel geweld tegen kinderen die eerder bij de politie in beeld zijn geweest als slachtoffer van een soortgelijk delict doen even vaak aangifte als slachtoffers die voor het eerst als slachtoffer van dit feit in beeld zijn.²⁹ Maar als zij eerder in beeld waren als slachtoffer van een ander feit dan seksueel geweld tegen kinderen doen zij minder vaak aangifte.³⁰ Ook als slachtoffers ooit zelf als een verdachte in beeld zijn geweest, doen zij minder vaak aangifte dan slachtoffers voor wie dit niet geldt.³¹ Een geïnterviewde uit de strafrechtketen geeft hierbij aan:

‘In sommige kringen liggen slachtofferschap en daderschap dicht tegen elkaar aan. Daarbij kan er sprake zijn van een soort afkeer tegen de politie, waardoor zij wellicht minder snel aangifte zullen doen.’

Het hebben van een licht verstandelijke beperking ten slotte, lijkt op basis van de data geen rol te spelen bij het wel of niet doen van aangifte nadat er eenmaal een melding is gemaakt.³² Professionals geven wel aan dat slachtoffers met een licht verstandelijke beperking meer begeleiding nodig hebben van hulpverleners bij het doen van een melding en aangifte (zie ook Hoofdstuk 3).

8.1.3 Zorg en gezondheid

Het ontvangen van zorg voorafgaand aan het slachtofferschap is een belangrijke indicator voor problemen rondom gezondheid of persoonlijke problemen. Hiermee kan gekeken worden of deze kwetsbaarheden samenhangen met de aangiftebereidheid. Uit Hoofdstuk 2 blijkt dat slachtoffers van seksueel geweld tegen kinderen en seksuele uitbuiting vaker jeugdhulp en andere zorg ontvangen dan niet-slachtoffers. In deze paragraaf wordt gekeken of slachtoffers die geen aangifte doen hierbij verschillen van de slachtoffers die dat wel doen. Slachtoffers van seksuele uitbuiting zijn in deze en in de komende paragrafen buiten beschouwing gelaten. Vanwege de kleine aantallen kunnen hier geen statistisch betrouwbare uitspraken over worden gedaan.

Vaker geen aangifte na jeugdhulp

Slachtoffers van seksueel geweld tegen kinderen die geen aangifte hebben gedaan, ontvangen in het algemeen meer zorg dan slachtoffers die wel aangifte doen. Zo heeft 33% van de eerste groep jeugdhulp ontvangen voorafgaand aan het slachtofferschap, en 27% van de tweede

²⁶ De Graaf et al., 2017.

²⁷ Nhass, 2019.

²⁸ Ceelen, Dorn, van Huis, & Reijnders, 2019; Leermakers, Simons, & Noteboom, 2018.

²⁹ $\chi^2(1) = 2,941, p = ,086$.

³⁰ $\chi^2(1) = 13,346, p < ,001$.

³¹ $\chi^2(1) = 26,051, p < ,001$.

³² Seksueel geweld tegen kinderen: $\chi^2(1) = 2,355, p = ,125$; seksuele uitbuiting: $\chi^2(1) = 0,578, p = ,447$.

groep.³³ Dat slachtoffers die al jeugdhulp ontvangen minder vaak aangifte doen verklaren hulpverleners vooral door het juridische proces en de houding van de politie. Zo zegt één hulpverlener:

‘De meeste slachtoffers die ik zie doen geen aangifte. Ik moet daarbij zeggen dat het systeem zo complex is. De politie zegt letterlijk ‘doe maar niet want het proces is zo moeilijk en we kunnen er waarschijnlijk niks mee’. Plus nog dat het proces van aangifte doen heel heftig is. Als de aangiftebereidheid er voor het eerste gesprek wel is, is dat er na het gesprek niet meer. Ik snap dat wel. En dan is er nog de zitting. De tegenpartij gaat alles doen om jouw verhaal onderuit te halen.’

Of dit het verschil kan verklaren is onduidelijk. Deze houding zou natuurlijk ook slachtoffers zonder jeugdhulp kunnen afschrikken om aangifte te doen. Vanuit de strafrechtketen wordt hierbij dan ook gewezen op de rol van de hulpverleners:

‘Vanuit de zedenhoek is de hulpverlener daar heel relevant in. Sommige hulpverleners doen dat goed en anderen houden er totaal niet van. [...] Dan hangt het van een hulpverlener af hoe ver je in het strafrecht komt. Bij kinderen is dat lastig, want die doen zelden zelf aangifte.’

Eén van de geïnterviewde hulpverleners beaamt het belang van de juiste begeleiding door hulpverleners:

‘Ik heb het idee dat bij ons meer mensen wél aangifte doen. Het aantal aangiften ligt bij ons hoger. We proberen iedereen een intakegesprek bij de politie te laten doen. Dat lukt bij de meesten wel. [...] De zorgcoördinatoren spelen daar een grote rol in. Vanaf stap één nemen we de politie mee in het verhaal. Zonder dat we een slachtoffer gesproken hebben. In gezamenlijkheid kijken we hoe laagdrempelig we het contact kunnen maken. We bereiden aangifte voor, we gaan mee naar het bureau, we brengen de politie op de hoogte van het type slachtoffer, en we kijken mee in het voorbereiden van de aangifte. Samen aanvullende informatie geven met een psycholoog. Dat wordt degelijk voorbereid, zo dat het voor het slachtoffer zo fijn mogelijk is.’

Ook vaker geen aangifte na andere zorg

Tevens kwam verslavingshulp drie keer zo vaak voor onder slachtoffers van seksueel geweld tegen kinderen die geen aangifte doen.³⁴ Ook slachtoffers die geestelijke gezondheidszorg ontvangen doen vaker geen aangifte na het meemaken van seksueel geweld.³⁵ De totale zorgkosten van slachtoffers die geen aangifte doen zijn dan ook hoger dan die van slachtoffers die aangifte hebben gedaan.³⁶

Al met al laten de bevindingen in deze paragraaf zien dat slachtoffers die na een melding van seksueel geweld tegen kinderen geen aangifte doen, relatief kwetsbaar lijken in termen van (psychische) gezondheid.

33 $\chi^2(1) = 61,573, p < ,001$.

34 $\chi^2(1) = 6,451, p < ,05$.

35 Hierbij maakt het CBS gebruik van kwartielen ten opzichte van de bevolking: de kosten voor GGZ in kwartielen van slachtoffers die geen aangifte hebben gedaan is 0,11, dat van slachtoffers die wel aangifte hebben gedaan 0,07 ($t(14147,2) = -3,975, p < ,001$).

36 De zorgkosten in kwartielen van slachtoffers die geen aangifte hebben gedaan is 2,6, dat van slachtoffers die wel aangifte hebben gedaan 2,5 ($t(14484) = -3,843, p < ,001$).

8.1.4 Gezinskenmerken

Ouders kunnen slachtoffers opvangen en al dan niet motiveren om aangifte te doen. Bovendien kan een instabiele thuissituatie een kind kwetsbaar maken. Wanneer specifiek gekeken wordt naar type huishouden valt op dat slachtoffers uit een institutioneel huishouden, zoals gezinsvervangende tehuizen, vaker geen aangifte (54%) doen dan wel.³⁷ Ook slachtoffers uit eenoudergezinnen en eenpersoonshuishoudens doen relatief vaak geen aangifte: respectievelijk 47% en 37%.³⁸ Of een van de ouders kampt met een verslaving of een licht verstandelijke beperking lijkt geen rol te spelen bij het wel of niet aangifte doen.³⁹

8.1.5 School, werk en inkomen

Uit de dataset blijkt een verband tussen opleiding en aangiftebereidheid: slachtoffers van seksueel geweld tegen kinderen die geen aangifte hebben gedaan, hebben een lager opleidingsniveau gevolgd dan slachtoffers die wel aangifte doen.⁴⁰ Wel of niet aangifte doen lijkt echter niet samen te hangen met voortijdig schoolverlaten.⁴¹

Of er een verband is met het hebben van werk valt met de dataset moeilijk vast te stellen. Slachtoffers van seksueel geweld tegen kinderen zijn grotendeels te jong om werk te hebben. Gezinnen van slachtoffers van seksueel geweld tegen kinderen die geen aangifte hebben gedaan, hebben wel een lager inkomen dan gezinnen van slachtoffers die wel aangifte doen.⁴²

8.2 Conclusie

Aangiften spelen een belangrijke rol in het opsporen en vervolgen van daders van seksueel geweld tegen kinderen en seksuele uitbuiting, omdat ander bewijsmateriaal vaak ontbreekt. Slachtoffers hebben de vrijheid om wel of geen aangifte doen van het seksueel geweld dat ze hebben meegemaakt. Vaak hebben ze redenen om geen aangifte te doen. De aanpak van seksueel geweld tegen kinderen en seksuele uitbuiting, en daarmee ook het voorkomen van nieuw en herhaald slachtofferschap, is erbij gebaat als zoveel mogelijk belemmeringen worden weggenomen om aangifte te doen. Uit eerder onderzoek blijkt dat factoren in het strafproces invloed kunnen hebben op het wel of niet doen van aangifte, zoals de duur van het proces, de impact op het slachtoffer en de complexiteit van het systeem. In dit hoofdstuk is gekeken naar kenmerken en eigenschappen van het delict en van het slachtoffer die samenhangen met het wel of niet doen van aangifte. Zo wordt duidelijk of specifieke groepen slachtoffers vaker geen aangifte doen, en kan mogelijk worden onderzocht wat deze groepen daar van weerhoudt.

37 Exacte definitie van het CBS: 'Eén of meer personen die samen een woonruimte bewonen en daar bedrijfsmatig worden voorzien in dagelijkse levensbehoeften. Ook de huisvesting vindt bedrijfsmatig plaats.' (Website CBS, www.cbs.nl/nl-nl/onze-diensten/methoden/begrippen/institutioneel-huishouden, geraadpleegd op 14 december 2021).

38 $\chi^2(7) = 34,726, p < ,001$.

39 Respectievelijk $\chi^2(1) = 0,207, p = ,649$ en $\chi^2(1) = 0,615, p = ,433$.

40 $\chi^2(4) = 66,163, p < ,001$.

41 $\chi^2(1) = 1,600, p = ,206$.

42 Hierbij maakt het CBS gebruik van percentielen, een maat voor verdeling: het inkomen van gezinnen van slachtoffers die geen aangifte hebben gedaan zit gemiddeld in het 39^e percentiel, dat van slachtoffers die wel aangifte hebben gedaan in het 41^e percentiel ($t(14484) = 3,951, p < ,001$).

In dit onderzoek is een groep slachtoffers onderzocht die een melding van seksueel geweld tegen kinderen of seksuele uitbuiting heeft gedaan bij de politie. Het valt op dat vooral het aandeel dat na een melding overgaat op het doen van een aangifte bij seksuele uitbuiting bijzonder laag is: 19%. Bij seksueel geweld tegen kinderen ligt dit hoger: 49%, maar dat verschilt sterk per type delict.

Slachtoffers met een migratieachtergrond doen minder vaak aangifte. Eerder is ook gebleken dat slachtoffers bij de politiemeldingen relatief minder vaak een migratieachtergrond hebben (zie Hoofdstuk 5), wat lijkt te wijzen op onderrapportage. Geïnterviewden suggereren dat hierbij schaamte een rol speelt. Iets wat aansluit bij theorieën over meldingsbereidheid en eerder onderzoek.

In de voorgaande hoofdstukken is duidelijk geworden dat slachtoffers van seksueel geweld kwetsbaarder zijn dan vergelijkbare personen. Uit dit hoofdstuk blijkt dat de groep slachtoffers die geen aangifte doet op een aantal terreinen nog kwetsbaarder is dan de slachtoffers die wel aangifte doen. Zo komen zij vaker uit één- of geen-oudergezinnen, is hun opleidingsniveau lager en is het gezinsinkomen lager. Bovendien ontvangen zij vaker jeugdhulp en geestelijke gezondheidszorg dan slachtoffers die wel aangifte hebben gedaan.

Nu blijkt dat kwetsbaardere slachtoffers vaker geen aangifte doen, is het van belang om beter te begrijpen welke drempels zij daarbij ervaren. Er moet bijvoorbeeld gekeken worden op de benadering en de processen bij de politie aansluiten op de kenmerken en behoeftes van slachtoffers. Ontvangen slachtoffers voldoende en passende informatie? En is er voldoende passende begeleiding beschikbaar voor deze slachtoffers? Bijvoorbeeld voor minderjarige slachtoffers die niet thuis, maar in een instelling wonen. Wanneer een slachtoffer geen aangifte doet, is het daarnaast belangrijk dat hij of zij niet uit beeld verdwijnt en dat de juiste hulp wordt aangeboden. Het blijft immers een slachtoffer van een ernstig delict. Met bovendien, zo blijkt uit dit onderzoek, vaak grotere kwetsbaarheden dan zij die wel aangifte doen.

9 Conclusie

Om seksueel geweld tegen kinderen en seksuele uitbuiting aan te pakken is het noodzakelijk breder te kijken dan naar het seksueel geweld en seksuele uitbuiting alleen. Ook al kan iedereen slachtoffer worden van seksueel geweld, toch blijken de achtergronden van slachtoffers van seksueel geweld tegen kinderen en seksuele uitbuiting op meerdere punten te verschillen van vergelijkbare personen in de samenleving. Zo lijkt bij slachtoffers ook voor het seksueel geweld of de seksuele uitbuiting al sprake te zijn van kwetsbaarheden en problemen op meerdere vlakken. Dit onderzoek richt zich op de achtergrond van slachtoffers van seksueel geweld tegen kinderen en binnenlandse seksuele uitbuiting op verschillende leefgebieden. Het gaat om het in kaart brengen van de situatie voor het geweld of de uitbuiting begon. Hiervoor zijn met behulp van data bij het Centraal Bureau voor de Statistiek achtergrondkenmerken van slachtoffers in beeld bij de politie kwantitatief onderzocht.

Slachtoffers hebben andere achtergronden

Op allerlei vlakken blijkt dat slachtoffers van seksueel geweld tegen kinderen en seksuele uitbuiting andere achtergronden hebben dan leeftijdsgenoten: van thuissituatie tot het hebben van een licht verstandelijke beperking tot migratieachtergrond. De omstandigheden van slachtoffers, zowel sociaal, financieel als emotioneel, kunnen zowel een steun als een belemmering zijn in de bescherming van slachtoffers. Het is daarom belangrijk om bewust te zijn van de context waarin slachtoffers zich bevinden – los van het seksueel geweld of de seksuele uitbuiting wat zij hebben meegemaakt. Zo wonen slachtoffers vaker dan vergelijkbare personen in de samenleving in eenoudergezinnen. Meerderjarige slachtoffers van seksuele uitbuiting wonen opvallend vaak alleen (zie Hoofdstuk 4). Deze omstandigheden verklaren niet waarom iemand slachtoffer wordt, maar dit soort kenmerken kunnen wel wijzen op een kwetsbare omgeving waarin een jongere zich bevindt. Het is belangrijk goed zicht te hebben op de thuissituatie van slachtoffers om te inventariseren in hoeverre vanuit de directe omgeving ondersteuning kan worden geboden in het herstel van slachtoffers.

Daarnaast hebben slachtoffers van seksueel geweld tegen kinderen minder vaak een migratieachtergrond dan leeftijdsgenoten. Terwijl het hebben van een migratieachtergrond juist vaker voorkomt bij slachtoffers van seksuele uitbuiting (zie Hoofdstuk 6). Het is daarmee onduidelijk wat voor een rol dit speelt in de signalering van slachtofferschap en daaropvolgende bescherming. Meer onderzoek is daarom nodig naar hoe het hebben van een migratieachtergrond een rol speelt in slachtofferschap van seksueel geweld tegen kinderen en seksuele uitbuiting.

Tot slot hebben zowel slachtoffers van seksueel geweld tegen kinderen en seksuele uitbuiting als hun ouders vaker een licht verstandelijke beperking (zie Hoofdstuk 3). Dat vraagt om begeleiding en behandeling door professionals met passende expertise. Inzicht in hoe deze verschillende factoren een rol spelen in het meemaken van seksuele uitbuiting is van belang om slachtoffers tijdig de juiste hulp en bescherming te kunnen bieden. Dit inzicht is nodig om alle slachtoffers de beste bescherming en ondersteuning te bieden ten behoeve van hun herstel.

Al voor slachtofferschap problemen en kwetsbaarheden

Uit dit onderzoek blijkt dat sommige slachtoffers van seksueel geweld tegen kinderen en seksuele uitbuiting zich, meer dan vergelijkbare Nederlanders, al voor hun slachtofferschap in een kwetsbare positie bevinden, of zelfs met een opeenstapeling van problemen te maken hebben. Zo wonen minderjarige slachtoffers vaker niet thuis, maar bijvoorbeeld in een instelling, dan leeftijdsgenoten op het moment dat zij slachtoffer worden (zie Hoofdstuk 4). Daarbij hebben zij vaker al eerder hulpverlening ontvangen in verband met verslavingen of psychische problemen. En ontvangen minderjarige slachtoffers relatief vaak zwaardere vormen van jeugdhulp

met verblijf (zie Hoofdstuk 2). Slachtoffers van seksueel geweld tegen kinderen en seksuele uitbuiting zijn ook vaker schoolverlater (zie Hoofdstuk 5), en zijn sociaaleconomisch kwetsbaarder dan vergelijkbare personen in de samenleving (zie Hoofdstuk 4). Hun huishoudens hebben gemiddeld een lager inkomen, en meerderjarige slachtoffers van seksuele uitbuiting hebben minder vaak een baan. Ten slotte zijn slachtoffers geregeld eerder in beeld bij de politie geweest, zowel in de rol van mogelijke dader als slachtoffer van verschillende delicten (zie Hoofdstuk 7). Vrijwel al deze kwetsbare situaties spelen nog vaker bij slachtoffers die geen aangifte doen dan bij slachtoffers die dat wel doen (zie Hoofdstuk 8).

Houd in hulpverlening en signalering rekening met unieke omstandigheden

Dit onderzoek toont dat slachtofferschap van seksueel geweld tegen kinderen en seksuele uitbuiting vaker voorkomt in een context waar slachtoffers al meerdere problemen en kwetsbaarheden hebben. Om seksueel geweld tegen kinderen en seksuele uitbuiting aan te pakken is het dan ook noodzakelijk breder te kijken dan naar de problematiek van seksueel geweld en uitbuiting alleen. Een uitgebreide inventarisering van de achtergrondsituatie van slachtoffers en mogelijke overige problematiek is noodzakelijk om de juiste bescherming en ondersteuning bij herstel te kunnen bieden. Dat geldt bijvoorbeeld voor hulpverlening. Zo is mogelijk schuld-hulpverlening nodig, of specifieke behandelen in verband met psychische problematiek of verslaving. Het kan belangrijk zijn om hulpverlening te kunnen richten op het hele gezin, of er moet juist rekening worden gehouden met het feit dat een slachtoffer geen thuissituatie heeft die een vangnet kan bieden. School kan een belangrijke constante factor in het herstel van slachtoffers zijn, maar bij bestaande problemen op school kan het ook een belemmering vormen. Uiteindelijk is een slachtoffer het meest gebaat bij een aanpak die aansluit op zijn of haar unieke omstandigheden. Daarvoor moeten hulpverleners uiteraard wel de ruimte en mogelijkheden hebben om al deze zorg te kunnen bieden.

Daarnaast zijn sommige kenmerken van slachtoffers van seksueel geweld tegen kinderen en seksuele uitbuiting die in dit onderzoek naar voren komen relevant voor preventieve aanpak en vroegtijdige signalering. Zo is bij slachtoffers vaker sprake van een lichtverstandelijke beperking dan bij vergelijkbare Nederlanders: onder hen komt dit dertien tot achttien keer zo vaak voor als in de controlegroepen. Het slachtofferschap lijkt daarbij relatief ernstiger en herhaald slachtofferschap komt bij slachtoffers met een licht verstandelijke beperking drie keer vaker voor. Minderjarigen met een licht verstandelijke beperking lijken daarnaast extra kwetsbaar. Ze kampen vaker met andere problemen en kwetsbaarheden. Zo verblijven ze vaak in instellingen, of zijn één of beide ouders om andere redenen afwezig in het gezin. Ook hebben hun ouders vaker zelf een licht verstandelijke beperking. Slachtoffers waar sprake is van een licht verstandelijke beperking vragen dus om extra aandacht. Naast hulpverlening is het belangrijk dat ook andere partijen in de aanpak van seksueel geweld en seksuele uitbuiting, zoals politie en justitie, dit zo vroeg mogelijk herkennen, erkennen en de juiste begeleiding bieden. Hiermee krijgen ook deze slachtoffers een eerlijke positie waarin hun rechten gewaarborgd zijn.

Tot slot valt op dat het aandeel slachtoffers dat na een melding overgaat tot een aangifte bij seksuele uitbuiting bijzonder laag is en bij seksueel geweld tegen kinderen verschilt het aangiftepercentage sterk per type delict. Slachtoffers die geen aangifte doen lijken vaak in allerlei persoonlijke factoren en omgevingsfactoren kwetsbaarder te zijn dan de slachtoffers die wel aangifte doen. Er is meer onderzoek nodig om te begrijpen welke drempels slachtoffers ervaren die geen aangifte doen en wat voor factoren daar mogelijk een rol in spelen. Het is belangrijk te achterhalen of de benadering en de processen bij de politie goed aansluiten op de kenmerken en behoeftes van slachtoffers. Ontvangen zij voldoende en passende informatie en is er

voldoende passende begeleiding beschikbaar die rekening houdt met de vaak kwetsbare achtergronden van deze slachtoffers?

Brede blik gebruiken

De samenhang tussen deze kwetsbaarheden en het meemaken van seksueel geweld tegen kinderen en seksuele uitbuiting is niet eenduidig en vaak complex. Dit laat zich niet platslaan tot enkele stereotyperingen. Sommige omstandigheden versterken het effect van andere kwetsbaarheden, zoals het geval is bij de aanwezigheid van een licht verstandelijke beperking, terwijl andere factoren niet met elkaar samenhangen. Bij sommige slachtoffers speelt maar één factor een rol, bij andere gaat het om een combinatie, en bij sommige slachtoffers is helemaal geen sprake van bestaande kwetsbaarheden of problematiek. Geen één slachtoffer is hetzelfde. Daarbij is het van belang in gedachten te houden dat dit onderzoek slechts een aantal factoren heeft onderzocht die een rol kunnen spelen bij slachtoffers van seksueel geweld tegen kinderen en seksuele uitbuiting. Het is daarmee geen volledig beeld van de achtergronden van slachtoffers.

De overheid heeft de plicht zich maximaal in te spannen om slachtoffers van seksueel geweld tijdig te signaleren, te beschermen en de juiste zorg te bieden. Om slachtoffers te beschermen en de juiste hulp te bieden is het essentieel om te weten met welke kwetsbaarheden een slachtoffer te maken heeft en welke mogelijke andere problemen spelen in het dagelijks leven. Het is aan de overheid – zowel landelijk als lokaal – om de brede blik die dit rapport biedt te gebruiken om de aanpak van seksueel geweld tegen kinderen en seksuele uitbuiting te verbeteren.

Literatuurlijst

Literatuurlijst

- Ali, N., Butt, J. & Philips, M. (2021). *Improving responses to the sexual abuse of Black, Asian and minority ethnic children*. Centre of Expertise on Child Sexual Abuse.
- Alink, L., Pannebakker F., Euser, S., Bakermans-Kranenburg, M., Vogels, T., & Van Ijzendoorn, R. (2013). Kindermishandeling in Nederland anno 2010. *Tijdschrift voor gezondheidswetenschappen*, 91(7), 396-404. <https://doi.org/10.1007/s12508-013-0137-x>
- Assink, M., van der Put, C., Kuiper, K., Mulder, T., & Stams, G. J. (2016). *Risicofactoren voor kindermishandeling. Een meta-analytisch onderzoek naar risicofactoren voor seksuele mishandeling, fysieke mishandeling en verwaarlozing*. UvA.
- Assink, M., van der Put, C. E., Meeuwssen, M. W. C. M., de Jong, N. M., Oort, F. J., Stams, G. J. J. M., & Hoeve, M. (2019). Risk factors for child sexual abuse victimization: A meta-analytic review. *Psychological Bulletin*, 145(5), 459–489. <https://doi.org/10.1037/bul0000188>
- Bernard, C.A. (2019). Using an intersectional lens to examine the child sexual exploitation of black adolescents. In: J. Pearce (Ed.), *Child sexual exploitation: Why theory matters* (pp. 193-208). Policy Press. <https://research.gold.ac.uk/id/eprint/25235/>
- Black, D. A., Heyman, R. E., & Smith Slep, A. M. (2001). Risk factors for child sexual abuse. *Aggression and Violent Behavior*, 6(2–3), 203-229. [https://doi.org/10.1016/S1359-1789\(00\)00023-9](https://doi.org/10.1016/S1359-1789(00)00023-9)
- Bos, B., Molenaar, R., & Zweerink, J. (2021). *Samenhang tussen problemen en de kans op voortijdig schoolverlaten*. CBS.
- Bronfenbrenner, U. (1979). *The ecology of human development: Experiments by nature and design*. Harvard University Press.
- Bronfenbrenner, U., & Ceci, S.J. (1994). Nature-nurture reconceptualized in developmental perspective: A bioecological model. *Psychological Review*, 101(4), 568-586.
- Butler, N., Quigg, Z., & Bellis, M. A. (2020). Cycles of violence in England and Wales: the contribution of childhood abuse to risk of violence revictimisation in adulthood. *BMC Medicine*.
- Centraal Bureau voor de Statistiek (2021). *Prevalentiemonitor huiselijk geweld en seksueel geweld 2020*. CBS.
- Ceelen, M., Dorn, T., van Huis, F. S., & Reijnders, U. J. (2019). Characteristics and post-decision attitudes of non-reporting sexual violence victims. *Journal of interpersonal violence*, 34(9), 1961-1977.
- Chohaney, M. I. (2016). Minor and adult domestic seks trafficking risk factors in Ohio. *Journal of the Society for Social Work and Research*, 7(1), 117-141. <https://doi.org/10.1086/685108>
- Cockbain, E. (2013). Grooming and the 'Asian sex gang predator': The construction of a racial crime threat. *Race & Class*, 54(4), 22-32. <https://doi.org/10.1177/0306396813475983>
- Cockbain E., & Brayley, H. (2012). Child sexual exploitation and youth offending: a research note. *European Journal of Criminology*, 9(6), 689-700. <https://doi.org/10.1177/1477370812453401>
- Coid, J., Petruckevitch, A., Feder, G., Chung, W., Richardson, J., & Moorey, S. (2001). Relation between childhood sexual and physical abuse and risk of revictimisation in women: a cross-sectional survey. *The Lancet*, 358(9280), 450–454. [https://doi.org/10.1016/S0140-6736\(01\)05622-7](https://doi.org/10.1016/S0140-6736(01)05622-7)
- Commissie Samson (2012). *Omringd door zorg, toch niet veilig. Seksueel misbruik van door de overheid uit huis geplaatste kinderen 1945 tot heden*. Boom.
- De Graaf, H., Van den Borne, M., Nikkelen, S., Twisk, D., & Meijer, S. (2017). *Seksuele gezondheid van jongeren in Nederland anno 2017*. Rutgers & Soa Aids Nederland.
- De Jong, R. (2022). *Long-term consequences of child sexual abuse: Adult role fulfillment of child sexual abuse victims* [Dissertatie, Vrije Universiteit].
- De Vries, I., & Goggin, K. E. (2020). The impact of childhood abuse on the commercial sexual exploitation of youth: a systematic review and meta-analysis. *Trauma, Violence & Abuse*, 21(5), 886-903. <https://doi.org/10.1177/1524838018801332>
- Epstein, R., Blake, J. J., & González, T. (2017). *Girlhood interrupted: The erasure of black girls' childhood*. Georgetown Law Center on Poverty and Inequality.
- Euser, S., Alink, L. R. A., Tharner, A., van Ijzendoorn, M. H., & Bakermans-Kranenburg, M. J. (2016). The prevalence of child sexual abuse in out-of-home care: Increased risk for children with a mild intellectual disability. *Journal of Applied Research in Intellectual Disabilities*, 29(1), 83-92. <https://doi.org/10.1111/jar.12160>

- Finkelhor, D., & Baron, L. (1986). Risk Factors for Child Sexual Abuse. *Journal of Interpersonal Violence*, 1(1), 43-71. <https://doi.org/10.1177/088626086001001004>
- Finkelhor, D., Ormrod, R. K., & Turner, H. A. (2007). Re-victimization patterns in a national longitudinal sample of children and youth. *Child Abuse & Neglect*, 31(2007), 479-502. <https://doi.org/10.1016/j.chiabu.2006.03.012>
- Firmin, C. (2017). Contextual risk, individualised responses: An assessment of safeguarding responses to nine cases of peer-on-peer abuse. *Child Abuse Review*, 27(1), 42-57. <https://doi.org/10.1002/car.2449>
- Firmin, C., Warrington, C., & Pearce, J. (2016). Sexual exploitation and its impact on developing sexualities and sexual relationships: The need for contextual social work interventions. *British Journal of Social Work*, 46(8), 2318-2337. <https://doi.org/10.1093/bjsw/bcw134>
- Franchino-Olsen, H. (2019). Vulnerabilities relevant for commercial sexual exploitation of children/domestic minor sex trafficking: A systematic review of risk factors. *Trauma, Violence & Abuse*, 22(1), 99-111. <https://doi.org/10.1177/1524838018821956>
- Franklin, A., & Smeaton, E. (2017). Recognising and responding to young people with learning disabilities who experience, or are at risk of, child sexual exploitation in the UK. *Children and Youth Services Review*, 73, 474-481.
- Gabarino, J., & Ganzel, B. (2000). The human ecology of early risk. The Handbook of Early Childhood Intervention. In J. P. Shonkoff & S. J. Meisels (Eds.), *Handbook of Early Intervention* (pp. 76-93). Cambridge University Press.
- Godbout, N., Briere, J., Sabourin, S., & Lussier, Y. (2014). Child sexual abuse and subsequent relational and personal functioning: the role of parental support. *Child Abuse & Neglect*, 38(2), 317-325. <https://doi.org/10.1016/j.chiabu.2013.10.001>
- Goff, P. A., Jackson, M. C., Di Leone, B. A. L., Culotta, C. M., & DiTomasso, N. A. (2014). The essence of innocence: Consequences of dehumanizing black children. *Journal of Personality and Social Psychology*, 106(4), 526-545. <https://doi.org/10.1037/a0035663>
- Goosen, C. (2019). Trauma door seksueel misbruik bij een kind: Signalen, gevolgen en mogelijkheden tot ondersteuning. *Bijblijven*, 35, 30 - 39.
- Goudriaan, H. 2016. *Reporting crime: Effects of social context on the decision of victims to notify the police*. Doctoral thesis.
- Hawkins, J. D., & Weiss, J. G. (1985). The social development model: An integrated approach to delinquency prevention. *Journal of Primary Prevention*, 6, 73-97. <https://doi.org/10.1007/BF01325432>
- Huys, H. (2007). Wie worden slachtoffer van veelvoorkomende criminaliteit? In: *Socialeconomische trends*, 2007(1), 24-30. CBS.
- Inspectie Justitie en Veiligheid (2020). *Verschillende perspectieven. Een onderzoek naar de taakuitvoering van zedenrechercheurs en hun bejegening van slachtoffers*. Inspectie Justitie en Veiligheid.
- Jennings, W. G., Higgins, G. E., Tewksbury, R., Gover, A. R., & Piquero, A. R. (2010). A longitudinal assessment of the victim-offender overlap. *Journal of Interpersonal Violence*, 25(12), 2147-2174. <https://doi.org/10.1177/0886260509354888>
- Jones, L., Bellis, M. A., Wood, S., Hughes, K., McCoy, E., Eckley, L., Bates, G., Mikton, C., Shakespeare, T., & Officer, A. (2012). Prevalence and risk of violence against children with disabilities: a systematic review and meta-analysis of observational studies. *The Lancet*, 380(9845), 899-907. [https://doi.org/10.1016/S0140-6736\(12\)60692-8](https://doi.org/10.1016/S0140-6736(12)60692-8)
- Kaal, H., & Spaan, N. (2015). *Onbeperkt toegang tot recht? Slachtoffers met een licht verstandelijke beperking in de strafrechtsteden*. Hogeschool Leiden.
- Kaal, H., & Jong, B. D. (2017). *Registratie van LVB-problematiek in het justitiële domein*. Hogeschool Leiden.
- Kaestle, C.E. (2012). Selling and buying sex: a longitudinal study of risk and protective factors in adolescence. *Prevention Science*, 13(3), 314-322. <https://doi.org/10.1007/s11121-011-0268-8>
- Leermakers, S. D. E., Simons, E. I., & Noteboom, F. (2018). *Aangifte doe je niet. Een studie naar facto-*

- ren die een negatieve invloed hebben op de aangiftebereidheid van Nederlandse, minderjarige slachtoffers van seksuele uitbuiting. CKM.
- Maris, S., Vink, R., Deurloo, J., Oud, B., Lijster-van Kampen, G. D., & Kuyper, A. (2020). *Richtlijn onderbouwing Seksuele ontwikkeling voor jeugdhulp en jeugdbescherming*. BPSW, NIP, NVO & NJi.
- Merrill, L. L., Thomsen, C. J., Sinclair, B. B., Gold, S. R., & Milner, J. S. (2001). Predicting the impact of child sexual abuse on women: The role of abuse severity, parental support, and coping strategies. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 69(6), 992–1006. <https://doi.org/10.1037/0022-006X.69.6.992>
- Messman-Moore, T. I., & Long, P. J. (2000). Child sexual abuse and revictimization in the form of adult sexual abuse, adult physical abuse, and adult psychological maltreatment. *Journal of Interpersonal Violence*, 15(5), 489–502.
- Nanhoe, A. C., Van de Looij-Janse, P., & van Horssen, J. (2019). *LVB en mensenhandel. Verkenning van de omvang van de groep met een LVB onder slachtoffers van seksuele uitbuiting*. Gemeente Rotterdam.
- Nationaal Rapporteur Mensenhandel en Seksueel Geweld tegen Kinderen (2014). *Op goede grond*. Nationaal Rapporteur.
- Nationaal Rapporteur Mensenhandel en Seksueel Geweld tegen Kinderen (2016). *Effectief preventief*. Nationaal Rapporteur.
- Nationaal Rapporteur Mensenhandel en Seksueel Geweld tegen Kinderen (2016). *Zicht op kwetsbaarheid. Een verkennend onderzoek naar de kwetsbaarheid van kinderen voor mensenhandel*. Nationaal Rapporteur.
- Nationaal Rapporteur Mensenhandel en Seksueel Geweld tegen Kinderen (2018). *Slachtoffermonitor seksueel geweld tegen kinderen 2016*. Nationaal Rapporteur.
- Nationaal Rapporteur Mensenhandel en Seksueel Geweld tegen Kinderen (2019). *Slachtoffermonitor seksueel geweld tegen kinderen 2017-2018*. Nationaal Rapporteur.
- Nationaal Rapporteur Mensenhandel en Seksueel Geweld tegen Kinderen (2020). *Vertrouwen in veerkracht. Een casuïstiekonderzoek naar (de aanpak van) seksueel geweld tegen jonge vrouwen in Amsterdam*. Nationaal Rapporteur.
- Nationaal Rapporteur Mensenhandel en Seksueel Geweld tegen Kinderen (2021). *Dadermonitor mensenhandel 2015-2019*. Nationaal Rapporteur.
- Nationaal Rapporteur Mensenhandel en Seksueel Geweld tegen Kinderen (2021). *Dadermonitor seksueel geweld tegen kinderen 2015-2019*. Nationaal Rapporteur.
- Nationaal Rapporteur Mensenhandel en Seksueel Geweld tegen Kinderen (2021). *Slachtoffermonitor mensenhandel 2016-2020*. Nationaal Rapporteur.
- Nationaal Rapporteur Mensenhandel en Seksueel Geweld tegen Kinderen (2022). *Bouwen aan bescherming. Onderzoek naar de aanbevelingen van vier onderzoekscommissies naar seksueel geweld in de Rooms-Katholieke Kerk, de sport en de jeugdzorg*. Nationaal Rapporteur.
- Nhass, H. (2019). *Niet jouw schuld!* Kennisplatform Integratie & Samenleving.
- O'Brien, J. E., White, K., & Rizo, C. F. (2017). Domestic minor seks trafficking among child welfare-involved youth: An exploratory study of correlates. *Child Maltreatment*, 22(3), 265–274. <https://doi.org/10.1177/1077559517709995>
- Pijlman, V., Eichelsheim, V., Pemberton, A., & De Waardt, M. (2021). *Onderzoek naar de 'tijdelijke regeling vergoeding eigen risico zorgverzekering slachtoffers van seksueel geweld'*. NSCR.
- Reingle, J. M. (2014). The victim-offender overlap. In J. Mitchell Miller (Ed.), *The Encyclopedia of Theoretical Criminology* (pp 1-3). Wiley. <https://doi.org/10.1002/9781118517390.wbetc139>
- Schackmann, L., Sankatsing, V. D. V., de Boer, R., Bruning M., & Friele, R. D. (2020). *Evaluatie 5 jaar tuchtrecht in de jeugdzorg*. Nivel.
- Schellingerhout, R., & Ramakers, C. (2017). *Scholierenonderzoek kindermishandeling 2016*. WODC.
- Scoglio, A. A. J., Kraus, S. W., Saczynski, J., Joorna, S. & Molnar, B. E. (2021). Systematic review of risk and protective factors for revictimization after child sexual abuse. *Trauma, Violence & Abuse*, 22(1), 41–53. <https://doi.org/10.1177/1524838018823274>

- Spaan, N. A., & Kaal, H. L. (2019). Victims with mild intellectual disabilities in the criminal justice system. *Journal of Social Work*, 19(1), 60–82. <https://doi.org/10.1177/1468017318757331>
- Ten Boom, A., & Wittebrood, K. (2019). *De prevalentie van huiselijk geweld en kindermishandeling in Nederland*. WODC.
- The Children's Society (2018). *Supporting black and minority ethnic children and young people experiencing child sexual exploitation*.
- Thomson, E., & McLanahan, S. S. (2012). Reflections on 'Family structure and child well-being: Economic resources vs. parental socialization'. *Social Forces* 91(1) 45–53. <https://doi.org/10.1093/sf/sos119>
- Van de Weijer, S., & Bernasco, W. (2016). *Aangiften en meldingsbereidheid: Trends en determinanten*. NSCR.
- Van den Borne, A., & Kloosterboer, K. (2005). *Inzicht in uitbuiting. Handel in minderjarigen in Nederland nader onderzocht*. Stichting Defence for Children International Nederland.
- Van Dijk, J. Cruyff, M., & van der Heijden, P. (2021). *Multiple systems estimation slachtoffers mensenhandel Nederland 2016-2019*. WODC.
- Vanderfaellie, J. Obers, L., Van Puyenbroeck, H., & Grietens, H. (2016). Geweld in gezinnen: stiefgezinnen vergeleken met kerngezinnen. *Kind & Adolescent*, 37, 21–37. <https://doi.org/10.1007/s12453-015-0106-z>
- Van Eijk, G., & Matthijsse, S. (2020). *Schulden en criminaliteit. Literatuuronderzoek en interviews met Rotterdamse sleutelfiguren*. Erasmus University Rotterdam.
- Van IJzendoorn, M. H., Prinzie, P., Euser, E. M., Groeneveld, M. G., Brilleslijper-Kater, S. N., Van Noort-Van der Linden, A. M. T., Bakermans-Kranenburg, M. J., Juffer, F., Mesman, J., Klein Velderman M., & San Martin Breuk, M. (2007). *Kindermishandeling in Nederland anno 2005*. WODC.
- Van Berlo, W., Haas, S. de, Oosten, N. van, Dijk, L. van, Brants, L., Tonnon, S., & Storms, O. (2011). *Beperkt weerbaar. Een onderzoek naar seksueel geweld bij mensen met een lichamelijke, zintuiglijke of verstandelijke beperking*. Eburon.
- Van Rooijen, K. (2021). *Hechting en hechtingsproblemen. Risico- en beschermende factoren*. Nji.
- Van Rooijen K., Bartelink, C., & Berg, T. (2013). *Risicofactoren en beschermende factoren voor kindermishandeling*. Nji.
- Verwijs, R., Mein, A., Goderie, M. Harreveld, C., & Jansma, A. (2011). *Loverboys en hun slachtoffers. Inzicht in aard en omvang problematiek en in het aanbod aan hulpverlening en opvang*. Verwey-Jonker Instituut.
- Widom, C. S., Czaja, S. J., & Dutton, M. A. (2008). Childhood victimization and lifetime revictimization. *Child Abuse & Neglect*, 32(8), 785-796. <https://doi.org/10.1016/j.chiabu.2007.12.006>
- Wissink, I. B., van Vugt, E. S., Moonen, X., Stams, G. J. J. M., & Hendriks, J. (2015). Sexual abuse involving children with an intellectual disability (ID): A narrative review. *Research in Developmental Disabilities*, 36, 20-35. <https://doi.org/10.1016/j.ridd.2014.09.007>
- Woittiez, I., Eggink, E., & Ras, M. (2019). *Het aantal mensen met een licht verstandelijke beperking: Een schatting. Zorg beter begrepen*. SCP.
- Young, E. S., Simpson, J. A., Griskevicius, V., Huelsnitz, C. O. & Fleck, C. (2019). Childhood attachment and adult personality: A life history perspective. *Self and Identity*, 18(1), 22-38. <https://doi.org/10.1080/15298868.2017.1353540>

Bijlage

B1 Onderzoeksverantwoording

B1.1 Doel en onderzoeksvragen

Het doel van dit onderzoek is inzicht krijgen in de levens van personen voordat zij slachtoffer werden van seksueel geweld tegen kinderen of seksuele uitbuiting. Dit is van belang omdat veel factoren van invloed zijn op hoe slachtoffers hun slachtofferschap ervaren en dat is van invloed op hoe zij het beste beschermd en geholpen kunnen worden.

Het doel van het onderzoek is geformuleerd in de volgende onderzoeksvraag:

Wat zijn persoons- en omgevingskenmerken van slachtoffers van seksueel geweld tegen kinderen en slachtoffers van seksuele uitbuiting?

Voor het beantwoorden van deze onderzoeksvraag wordt het socio-ecologische model gebruikt. Dit model veronderstelt dat er altijd sprake is van een interactie tussen personen en hun omgeving. Er wordt daarom gekeken naar persoonlijke factoren en factoren op verschillende lagen van de omgeving. Dat begint bij het slachtoffer zelf: er wordt inzicht geboden in persoonlijke kenmerken, zoals het hebben van een licht verstandelijke beperking en persoonlijke problematiek, zoals verslaving of geestelijke gezondheid. Ook de micro-omgeving wordt in kaart gebracht door middel van kenmerken van de thuissituatie en school en opleiding. Daarnaast wordt gekeken naar kenmerken van de macro-omgeving: sociaaleconomische situatie en het hebben van een migratieachtergrond.

B1.2 Onderzoeksmethoden

Om inzicht te creëren in de kenmerken en achtergronden van slachtoffers van seksueel geweld tegen kinderen en seksuele uitbuiting is voor dit onderzoek samengewerkt met het Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS). Het CBS heeft databestanden samengesteld met slachtoffers van seksueel geweld tegen kinderen en seksuele uitbuiting en verschillende achtergrondkenmerken. Deze zijn vervolgens geanalyseerd om de onderzoeksvraag te kunnen beantwoorden. Alle cijfermatige bevindingen zijn hiermee gebaseerd op onherleidbare, niet-openbare micro-data van het CBS.

Om de herkenbaarheid van de cijfermatige bevindingen te kunnen toetsen aan de praktijk zijn daarnaast kwalitatieve interviews gehouden met professionals die werken met slachtoffers van seksueel geweld tegen kinderen en seksuele uitbuiting. Aan hen is gevraagd of de bevindingen herkenbaar zijn en of zij de resultaten kunnen duiden.

B1.3 Dataverzameling

Voor dit onderzoek heeft het CBS twee datasets samengesteld door verschillende registraties te koppelen die zij al beschikbaar hadden. Een dataset heeft betrekking op slachtoffers van seksueel geweld tegen kinderen. De andere dataset bevat informatie over slachtoffers van seksuele uitbuiting.

B1.3.1 Populatie

Slachtoffers

De slachtoffers in deze databestanden zijn bepaald aan de hand van registraties in het politiet-systeem Basisvoorziening Handhaving (BVH) van personen die als slachtoffer betrokken zijn bij een incident. Hiervoor is eerst een selectie gemaakt van alle misdrijven die gemeld zijn tussen 2015 en 2019, met een feitcode seksueel geweld¹ of seksuele uitbuiting².

Aan dit incidentenbestand is vervolgens het slachtofferbestand gekoppeld om de betrokken slachtoffers te selecteren. Hierbij zijn voor seksueel geweld tegen kinderen alleen de slachtoffers van seksueel geweld geselecteerd die voorkwamen in de Basisregistratie Personen (BRP) en die op het moment van plegen minderjarig (<18 jaar) waren. Voor seksuele uitbuiting zijn alleen de slachtoffers geselecteerd die voorkwamen in de BRP en de Nederlandse nationaliteit hadden op 1 januari van het peiljaar. De personen moesten voorkomen in de BRP om een koppeling met andere registratiebestanden mogelijk te maken.

Controlegroep

De controlegroepen zijn getrokken uit de bevolkingsbestanden van de BRP op 1 januari van de verschillende peiljaren (2015-2019). Om de koppeling met de bronnen voor verdere kenmerken zo goed mogelijk te maken zijn voor elk slachtoffer 100 (seksuele uitbuiting) of 50 (seksueel geweld tegen kinderen) referenten willekeurig getrokken uit personen met hetzelfde geslacht en dezelfde leeftijd op een referentiemoment (1 juli) in het peiljaar van het betreffende slachtoffer.

B1.3.2 Peilmoment

Het peiljaar is bepaald aan de hand van de datum waarop het plegen begon volgens de politie-registraties. Als er meerdere incidenten in de onderzochte periode waren, dan is de eerste gekozen. Het doel van het onderzoek is het in kaart brengen van kenmerken van slachtoffers vóór hun slachtofferschap. 1 januari van het betreffende peiljaar is daarom gekozen als peilmoment van de meeste kenmerken. Een aantal kenmerken worden niet op die datum gepeild en/of gaan over een periode in plaats van een moment. In die gevallen is gekozen voor een beschikbaar peilmoment voorafgaand aan de datum waarop het plegen begon.

1 Dit omvat de volgende feitcodes uit BVH: F520 Openbare schennis der eerbaarheid, F521 Verkrachting, F522 Aanranding, F523 Overige zedenmisdrijven, F525 Pornografie, F526 Incest/afhankelijkheid/wilsonbekwame, F527 Seksueel misbruik kinderen (geen incest), F5291 kinderpornografie, F5292 kinderprostitutie, F5295 Sexting, F5296 Grooming.

2 Dit omvat de volgende feitcode uit BVH: F561 mensenhandel seksuele uitbuiting.

B1.3.3 Variabelen

Het analysebestand is gevuld met verschillende persoons- en achtergrondkenmerken. Een aantal minder vanzelfsprekende variabelen worden hier toegelicht.

B1.3.3.1 Persoonlijke problematiek

De volgende variabelen zijn onder meer gebruikt in Hoofdstuk 2.

Jeugdhulp

Voor het ontvangen van jeugdhulp is informatie gebruikt afkomstig uit Beleidsinformatie Jeugd.³ Er wordt onderscheid gemaakt tussen acht vormen van jeugdhulp. Vier vormen betreffen jeugdhulp zonder verblijf, namelijk hulp uitgevoerd door een buurt- of wijkteam, ambulante jeugdhulp op locatie aanbieder, daghulp op locatie aanbieder, of jeugdhulp in het netwerk van de jeugdige. De vier vormen van jeugdhulp met verblijf zijn: pleegzorg, gezinsgerichte zorg, gesloten plaatsing, of jeugdhulp met verblijf anders dan voornoemde.

Zorgkosten

De ziektekosten gemaakt in het jaar voor het peiljaar, in kwartielen ten opzichte van de totale Nederlandse bevolking. Deze kosten zijn uitgesplitst in zorgkosten ziekenhuis, zorgkosten ggz, en zorgkosten totaal.

Verslaving

Een persoon is aangemerkt als iemand die hulpverlening heeft ontvangen voor verslavingsproblematiek, als sprake is van een dbc (diagnose-behandelcombinatie) met een hoofd- of een nevendiagnose startend met code as1_4 (Aan een middel gebonden stoornissen) en de persoon behandeld is in 2011 tot en met zo recent mogelijk, met een startdatum vóór het peilmoment. Informatie uit 2017 en zeker 2018 is onvolledig. Sinds 2015 wordt verslavingszorg aan minderjarigen vanuit de jeugdwet wordt geleverd. Dit valt niet onder de gebruikte variabele voor verslavingsproblematiek. Qua absolute getallen levert dit dus een onderschatting op. Dit geldt nog eens in het bijzonder voor minderjarigen. Vergelijkingen tussen slachtoffers en de controle-groepen kunnen wel gemaakt worden omdat deze beperking voor beide groepen geldt.

B1.3.3.2 Licht verstandelijke beperking

De variabele licht verstandelijke beperking is gebruikt in Hoofdstuk 3. Voor de indicatie dat een persoon een licht verstandelijke beperking heeft, heeft het CBS een intern maatwerkbestand gebruikt. In dit maatwerkbestand zitten personen die op 31 december 2015 in Nederland woonden. Of zij een licht verstandelijke beperking hadden is aangemerkt op basis van registraties in een aantal publiek gefinancierde voorzieningen:

1. Indicaties voor de zorgzwaartepakketten LVG en SGLVG uit de CIZ-registratie (beschikbaar voor de jaren 2009-2016).
2. Classificatie voor Arbo en sv (CAS)-codes voor (zeer) lichte verstandelijke beperkingen, vallend onder categorie O3 'aangeboren afwijkingen met verstandelijke beperking' en categorie O6 'overige ontwikkelingsstoornissen en vroeg ontstane gedragsstoornissen' uit de arbeidsongeschiktheidsregistratie (beschikbaar voor de jaren 2010-2017).

3 Door het verzamelen van gegevens in de Beleidsinformatie Jeugd kunnen gemeenten en het Rijk monitoren hoe de jeugdzorg zich ontwikkelt in het nieuwe gedecentraliseerde bestel. Zie ook website CBS, www.cbs.nl/jeugdzorg, geraadpleegd op 11 augustus 2022.

3. Indicatie grondslagen 21 'licht verstandelijk gehandicapten (2a)' en 110 'licht verstandelijk gehandicapt' uit de Wsw-registratie (beschikbaar voor de jaren 2000-2016).

Een slachtoffer of ouder is dus alleen aangemerkt als iemand met een licht verstandelijke beperking als deze gebruik maakte van een publiek gefinancierde voorziening in de genoemde periodes. Er is dus sprake van een onderschatting van het daadwerkelijk aantal personen met een licht verstandelijke beperking. Omdat dit zowel voor slachtoffers als voor de referenten geldt, kan deze variabele wel worden gebruikt om de groepen te vergelijken.

B1.3.3.3 Thuissituatie

De volgende variabelen zijn onder meer gebruikt in Hoofdstuk 4. Voor een indicatie van een licht verstandelijke beperking bij de ouders zie §B1.3.3.2. Voor verslavingsproblematiek of psychiatrische problematiek zie §B1.3.3.1.

Gezinssamenstelling

Over gezinssamenstelling is het type huishouden en de plaats van de persoon binnen het huishouden bekend. Daarnaast is bekend of (juridische) vader en/of moeder in hetzelfde huishouden is geregistreerd.

Aantal verhuizingen

Deze variabele is bepaald aan de hand van het aantal adreswijzigingen in de BRP vanaf de geboorte van de persoon (of vanaf 1995). Verhuizingen in het buitenland staan hier niet in geregistreerd en zijn daardoor niet meegerekend.

Sociaaleconomische situatie

De sociaaleconomische situatie van een persoon is ingedikt naar 5 (voor seksueel geweld tegen kinderen) of 4 (voor seksuele uitbuiting) categorieën:

- Werknemer en zelfstandige: Werknemer, Directeur-grootaandeelhouder, Zelfstandig ondernemer, Overige zelfstandige, Meewerkend gezinslid
- Uitkeringsontvanger: Ontvanger werkloosheidsuitkering, Ontvanger bijstandsuitkering, Ontvanger uitkering sociale voorzieningen overig, Ontvanger uitkering ziekte/arbeidsongeschiktheid, Ontvanger pensioenuitkering
- (School)kind of student, met inkomen: Nog niet schoolgaand/scholier/student met inkomen
- (School)kind of student, geen inkomen: Nog niet schoolgaand/scholier/student geen inkomen (N.B. voor seksuele uitbuiting is deze met de vorige categorie samengevoegd)
- Overige (zonder inkomen): Overig zonder inkomen

B1.3.3.4 School

De volgende variabelen zijn onder meer gebruikt in Hoofdstuk 5.

Onderwijsniveau

De variabele hoogst gevolgde opleiding is gebaseerd op gegevens uit diverse registers en de Enquête BeroepsBevolking. Door het CBS is deze ingedikt tot de volgende 6 categorieën: (1) Basisonderwijs; (2) Vmbo, havo-, vwo-onderbouw, mbo 1; (3) Havo, vwo, mbo2-4; (4) Hbo-, wo-bachelor; (5) Hbo-, wo-master, doctor; (6) Onbekend. Categorieën 4 en 5 zijn door de Nationaal Rapporteur samengevoegd, omdat de aantallen binnen deze categorieën anders te klein waren.

Overigens nemen de statistieken van het CBS niet alle vormen van onderwijs waar. Onderwijs genoten in het buitenland, onderwijs aan particuliere instellingen en lange bedrijfsopleidingen en cursussen worden onderschat.

Schoolverlaten

Deze variabele beschrijft of personen die in oktober van een gegeven jaar voor een opleiding waren ingeschreven, het daaropvolgende jaar konden worden aangemerkt als vroegtijdig schoolverlater. Om te peilen of een persoon in het jaar voor het slachtofferschap (voortijdig) schoolverlater was, is gepeild op twee jaar voor het peiljaar (t-min-2; hieronder: referentiemoment). Omdat personen ook nog recenter voor hun slachtofferschap schoolverlater zouden kunnen zijn geworden, is ook t-min-1 meegenomen, maar hiervan kan niet gezegd worden of de status verlaten voor of na het slachtofferschap plaatsvond (behalve eventueel als de begindatum plegen na oktober van het jaar ligt). Wanneer personen op een van beide momenten als schoolverlater was geregistreerd, zijn zij als zodanig aangemerkt in dit onderzoek.

Voortijdig schoolverlaten wil zeggen dat minderjarigen in een schooljaar niet terug op school komen, terwijl zij nog geen startkwalificatie hebben. Dat wil zeggen minimaal een diploma havo, vwo of mbo (niveau 2 of hoger). De kwalificatieplicht geldt niet voor jongeren die praktijkonderwijs gevolgd hebben. Of onderwijs hebben gevolgd in de uitstroomprofielen arbeidsmarktgericht of dagbesteding op het voortgezet speciaal onderwijs.⁴

B1.3.3.5 Migratieachtergrond

De variabele migratieachtergrond is onder meer gebruikt in Hoofdstuk 6. Dit kenmerk is gebaseerd op de variabele 'GBAGENERATIE' van het CBS. Deze geeft aan of sprake is van een Nederlandse herkomst, een eerstegeneratiemigratieachtergrond of een tweedegeneratiemigratieachtergrond. Daarnaast is gekeken naar de variabele 'herkomstgroepering', deze geeft het land aan waarmee een persoon is verbonden op basis van het geboorteland van de ouders of van zichzelf. Dit kenmerk is ingedikt naar de volgende categorieën: Nederland, Marokko, Turkije, Suriname, Voormalige Nederlandse Antillen en Aruba, Overige niet-westerse landen, Overige westerse landen en Onbekend.⁵

B1.3.3.6 Eerder contact met de politie

De volgende variabelen zijn onder meer gebruikt in Hoofdstuk 7.

Later opnieuw slachtoffer

Deze variabele beschrijft of de persoon na het peilincident nog eens als slachtoffer is geregistreerd in BVH, als slachtoffer van een incident met dezelfde feitcodecategorie (seksueel geweld tegen kinderen of seksuele uitbuiting).

4 Zie www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/leerplicht/leerplicht-en-kwalificatieplicht, geraadpleegd op 2 juni 2022.

5 In de voor dit onderzoek gebruikte databestanden van het CBS omtrent migratieachtergrond wordt onder andere onderscheid gemaakt tussen (overige) westerse en niet-westerse migratieachtergronden. Onder westers wordt verstaan: een migratieachtergrond in de landen van Europa (exclusief Turkije), Noord-Amerika en Oceanië, en Indonesië en Japan. En met niet-westers: een migratieachtergrond in de landen in Afrika, Latijns-Amerika en Azië (exclusief Indonesië en Japan) of Turkije. Vanaf 2022 gebruikt CBS een nieuwe indeling voor herkomst, waarbij de indeling westers/niet-westers wordt vervangen (zie www.cbs.nl/nl-nl/nieuws/2022/07/cbs-introduceert-nieuwe-indeling-bevolking-naar-herkomst, geraadpleegd op 12 juli 2022).

Eerder slachtoffer

Deze variabele beschrijft of de persoon voor het peilincident al eens als slachtoffer is geregistreerd. Dit is op basis van politiebestanden met meldingen uit de periode 2010-2019. Er zijn per bestand drie variabelen afgeleid die aangeven of iemand al voor het peilincident voor seksueel geweld, mensenhandel of voor overige incidenten als slachtoffer is geregistreerd.

Eerder verdachte

Deze variabele beschrijft of de persoon vóór het slachtofferschap als verdachte van een incident is geregistreerd in de politiebestanden (meldingen uit de jaren 2010-2019).

Kanttekening bij deze variabelen is dat voor alle slachtoffers slechts maximaal negen jaar terug kon worden gekeken. Daarnaast kon niet voor alle slachtoffers over een even lange periode naar mogelijk eerder slachtoffer- en daderschap kon worden gekeken. Voor slachtoffers aan het begin van de onderzoeksperiode (bijvoorbeeld 2015) is korter terug kunnen kijken dan aan het einde van de onderzoeksperiode (bijvoorbeeld 2019). Dit maakt dat waarschijnlijk sprake is van een onderschatting van mogelijk eerder slachtoffer- en daderschap.

B1.3.4 Interviews

Om te achterhalen in hoeverre de kwantitatieve resultaten, gebaseerd op politiedata, ook worden herkend in de praktijk zijn interviews gehouden met professionals die werken met slachtoffers van seksueel geweld tegen kinderen en seksuele uitbuiting. Dit betreffen professionals uit zowel de strafrechtketen als de hulpverlening. In eerste instantie is geprobeerd focusgroepen te houden om ze met elkaar in gesprek te laten gaan. Dit bleek agendatechnisch niet te organiseren. Daarom zijn er vijftien individuele interviews gehouden door één of twee medewerkers van de Nationaal Rapporteur.

Bij de interviews is een topiclijst gebruikt. Eerst heeft de medewerker van de Nationaal Rapporteur het onderzoek globaal toegelicht. Vervolgens is gevraagd met welke slachtoffers de professional werkt en wat zijn of haar indrukken zijn van achtergronden en kenmerken van deze slachtoffers. Hierna heeft de medewerker van de Nationaal Rapporteur een uitgebreidere toelichting gegeven op het onderzoek. Daarna is gevraagd naar herkenning, reflectie en visie op specifieke kwantitatieve resultaten van verschillende blokken: persoonskenmerken, contact met de politie, gezinskenmerken, school, werk, en inkomen, zorg, en overig. Ten slotte is gevraagd of de professionals naar aanleiding hiervan relevante handelingsperspectieven zien.

B1.4 Data-analyse

De data zijn geanalyseerd in de CBS-omgeving met gebruik van SPSS. Er zijn kruistabellen gedraaid om verbanden te vinden. Hierbij is getoetst voor significantie via chi-square toetsen. Ook zijn er regressieanalyses gebruikt.

Om te kijken of slachtoffers te groeperen zijn op bepaalde kenmerken is met een clusteranalyse gekeken of zij 'clusteren' rondom bepaalde variabelen. Het is echter niet mogelijk gebleken tot enkele onderscheidende clusters te komen.

De interviews zijn uitgewerkt in MaxQDA. Hierin zijn de antwoorden gelabeld per onderwerp. Vervolgens is per onderwerp gekeken welk beeld er uit kwam. Tijdens het schrijven zijn quotes aangehaald, die informatief zijn of de visies van de professionals goed weergeven.

B1.5 Kanttekeningen

Geen volledig en mogelijk geen representatief beeld van alle slachtoffers

De slachtoffers die zijn onderzocht zijn waarschijnlijk niet representatief voor alle slachtoffers van seksueel geweld tegen kinderen en binnenlandse seksuele uitbuiting. De cijfermatige bevindingen gaan over slachtoffers die in beeld zijn bij de politie. Lang niet alle slachtoffers in Nederland komen daar in beeld, bijvoorbeeld omdat zij niet als slachtoffer worden gesignaleerd of omdat er geen aangifte wordt gedaan. Professionals hebben vaak slachtoffers in beeld die niet bekend zijn bij de politie. Door de cijfermatige bevindingen ook door middel van interviews aan onder andere hulpverleners voor te leggen is geprobeerd te achterhalen of de bevindingen ook herkenbaar zijn voor wat betreft slachtoffers in beeld bij hulpverlening. Er zal echter altijd een groep slachtoffers bestaan die én niet bekend is bij de politie én niet bekend is bij professionals. Deze groep blijft ook in dit onderzoek geheel buiten beeld.

Informatie over slachtofferschap en peilincident gebaseerd op registratie

Slachtofferschap is voor het cijfermatig deel van dit onderzoek vastgesteld op basis van politie registratiedata. Dit is zowel noodzakelijk vanwege de onderzoeksopzet (koppeling met datasets binnen het CBS) als gebrek aan goede alternatieven. Bij surveys op deze vormen van slachtofferschap en criminaliteit is vaak sprake van onderrapportage. Bij andere bronnen waar slachtoffers van seksueel geweld en seksuele uitbuiting in beeld zijn – Raad voor de Kinderbescherming, meldpunten, Veilig Thuis of jeugdhulp – is ofwel slechts een beperkt deel van slachtoffers in beeld ofwel ontbreekt het aan essentiële informatie zoals een burgerservicenummer (BSN) of de aanleiding van hulp. Bij data vanuit verder de strafrechtketen – bijvoorbeeld over strafzaken of strafzaken die tot een veroordeling hebben geleid – ontbreekt doorgaans informatie over slachtoffers. Hoewel politiedata in vergelijking dus veel voordelen heeft, is wel sprake van beperkingen. Zo is het mogelijk dat op basis van verder onderzoek uiteindelijk wordt geconcludeerd dat geen sprake is van slachtofferschap (seksueel geweld/seksuele uitbuiting). Ook zijn zaken als welke feitcode of welke rol (bijvoorbeeld verdachte, slachtoffer, getuige) wordt geregistreerd doorgaans een subjectieve beoordeling vanuit de betreffende politiemedewerker. Ten slotte schetst een geregistreerd incident mogelijk een vertekend beeld van de werkelijkheid omdat in die fase vaak nog niet alle (relevante) informatie voorhanden is. Na meer onderzoek of na meerdere verklaringen kan bijvoorbeeld blijken dat de pleegperiode al veel eerder is begonnen.

Beperkingen aan registratiedata: BSN en administratieve ruis

In de cijfermatige analyses konden alleen slachtoffers met een BSN worden meegenomen omdat het versleuteld BSN wordt gebruikt om koppelingen tussen databronnen te maken. Omdat deze beperking van tevoren bekend was, is gekozen seksuele uitbuiting af te bakenen tot binnenlandse seksuele uitbuiting, oftewel seksuele uitbuiting van slachtoffers met de Nederlandse nationaliteit. Mensenhandel, en seksuele uitbuiting, kent namelijk een hoog aandeel buitenlandse slachtoffers.⁶ Bij hen is de kans groter dat een aanzienlijk deel van de slachtoffers geen BSN heeft of had voor een deel van de onderzoeksperiode. Er zijn ook bepaalde kenmerken van de ouders van slachtoffers meegenomen. Ook voor hen geldt dat die niet bekend zijn als er geen sprake is van een BSN, of als in zijn geheel niet bekend is wie de ouder is of ouders zijn.

6 Nationaal Rapporteur, 2021 (Slachtoffermonitor mensenhandel 2016-2020), p. 36;
Nationaal Rapporteur, 2017 (Slachtoffermonitor mensenhandel 2012-2016), pp. 23-25.

Tot slot is het belangrijk om te benoemen dat voor dit onderzoek data uit verschillende registraties zijn gebruikt. In registraties zit altijd een zekere mate van administratieve ruis die ontstaat onder andere door menselijke fouten, administratieve vertraging of trendbreuken. Het CBS corrigeert hiervoor zoveel mogelijk, maar kan dit niet geheel voorkomen. Onder andere om schijnnaauwkeurigheid te voorkomen zijn alle aantallen afgerond op vijftallen.

Kanttekeningen bij de interviews

Ook de geïnterviewde professionals hebben uiteraard geen zicht op alle slachtoffers. De personen waar zij contact mee hebben, en daarmee de uitspraken die zij doen op basis van hun ervaring, zijn mogelijk niet representatief voor de hele groep slachtoffers. Sommige professionals, vooral vanuit de hulpverlening, werken bijvoorbeeld met een specifieke doelgroep, zoals slachtoffers met een licht verstandelijke beperking of bijvoorbeeld alleen vrouwelijke slachtoffers. Voor andere professionals kan een bepaalde eigenschap die in het onderzoek is meegenomen, zoals verslavingsproblematiek, juist betekenen dat deze slachtoffers niet bij hen behandeld kunnen worden en zij daardoor geen zicht hebben op een bepaalde groep slachtoffers of een bepaald kenmerk.

B1.6 Terminologie

In dit rapport wordt voor een groot deel gebruikgemaakt van secundaire data en informatie. Dit betekent dat in deze data seksueel geweld tegen kinderen en seksuele uitbuiting door anderen dan de Nationaal Rapporteur zijn gedefinieerd. In de data gaat het om registraties vastgelegd door de politie. De politie registreert incidenten van seksueel geweld of seksuele uitbuiting in lijn met de juridische definitie van deze delicten. Met binnenlandse seksuele uitbuiting wordt bedoeld een van de verschijningsvormen van mensenhandel in de zin van artikel 273f van het Wetboek van Strafrecht. Het gaat hierbij om de seksuele uitbuiting van slachtoffers die in Nederland zijn geworven en in Nederland zijn uitgebuit. Dit is geoperationaliseerd door alleen te kijken naar slachtoffers van seksuele uitbuiting met de Nederlandse nationaliteit. Van het begrip 'seksueel geweld tegen kinderen' bestaat geen universele definitie. Dit onderzoek richt zich daarom op alle strafwaardige gedragingen met een seksuele component gepleegd tegen een minderjarige.⁷ Het gaat dus zowel om vormen van hands-on (met fysiek contact) als hands-off (zonder fysiek contact) seksueel geweld.

De slachtoffers van seksueel geweld en seksuele uitbuiting die worden geregistreerd zijn vermoedelijke slachtoffers, omdat er op het moment van registreren nog geen politieonderzoek, vervolging of veroordeling heeft plaatsgevonden. De inschatting of het gaat om een slachtoffer zal voor een deel altijd subjectief blijven. Voor de leesbaarheid wordt echter gesproken over slachtoffers. Ook in de interviews zit een zekere mate van subjectiviteit. Een hulpverlener of politiemedewerker of officier van justitie schat zelf in aan welke personen wordt gedacht in de beantwoording van de vragen. De uitspraken in die interviews gaan over de slachtoffers waarmee zij in de praktijk werken. Dat kan gaan om slachtoffers in verschillende fasen. Van een slachtoffer dat net aangifte heeft gedaan tot slachtoffers die jarenlang hulpverlening hebben ontvangen maar niet bekend zijn bij de politie. Omdat de situaties uiteen lopen wordt voor de leesbaarheid ook in de beschrijving van de bevindingen uit de interviews gesproken over slachtoffers.

⁷ Dus jonger dan 18 jaar. Voor een uitgebreidere discussie over de definitie van seksueel geweld tegen kinderen zie Nationaal Rapporteur, 2014 (Op goede grond), p. 25.

De Nationaal Rapporteur rapporteert over de aard en omvang van mensenhandel en seksueel geweld tegen kinderen in Nederland.

In de thematische onderzoeken en regelmatig verschijnende monitors ligt de nadruk op het volgen en verbeteren van de aanpak van mensenhandel en seksueel geweld tegen kinderen. Op basis van deze onderzoeken en informatie uit verschillende bronnen adviseert de Nationaal Rapporteur de nationale en lokale overheid, andere bestuursorganen, internationale organisaties en organisaties in de uitvoering over hoe zij mensenhandel en seksueel geweld tegen kinderen kunnen voorkomen en bestrijden.

Postadres

Postbus 20301, 2500 EH Den Haag
Telefoon: 070 370 45 14
www.nationaalrapporteur.nl
@NLRapporteur

augustus 2022